

K.U. LEUVEN  
Rechtsbibliotheek  
Tiensestraat  
3000 LEUVENZ5  
10

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

## Overzicht van de Vlaamse Rechtsliteratuur gedurende het gerechtelijk jaar 1961-1962

In de geschiedenis van de Vlaamse beweging zal het verlopen gerechtelijk jaar zeer bijzonder aangemerkt worden. Nadat er, na de bevrijding, lange tijd, tengevolge van de spijtige misverstanden voortspuitende uit collaboratie en repressie, een ontmoedigende loomheid in de Vlaamse strijd heeft geheerst, is het alsof er zich thans een nieuwe en heftige levensdrang doet gevoelen, die zich op intense wijze manifesteert. De nieuwe Vlaamse initiatieven zijn niet te tellen en met kracht is de Vlaamse beweging doorgedrongen op het terrein van de politiek en heeft ze in het midden der partijen haar eisen weten te stellen.

De beweging heeft zich op ontzagelijke wijze verbreed en verdiept. Waar in de laatste jaren meestal de strijd ging om taalrechten en culturele aangelegenheden, is men thans in brede lagen van de Vlaamse bevolking tot het besef gekomen dat de Vlamingen strijden voor het levensbehoud van een volk en dat dan ook de economische ontwikkeling van de Vlaamse gemeenschap een reusachtige betekenis heeft, waarop alle krachten dienen geconcentreerd te worden.

Tot nog toe hebben wij, niettegenstaande een onbetwistbare culturele opgang, ontelbare verliesposten moeten boeken. Meer en meer werd het gebied waar onze taal gesproken wordt, langsheen de taalgrens, afgeknaagd. Met een fantastische volharding hebben de vijanden van het Vlaams levensrecht gemeente na gemeente en gehucht na gehucht bij de Franse taalstreek trachten in te lijven. Te Brussel heeft de verfransingswoede zich onafgebroken doen gelden en werden in de verfransende scholen ontelbare jonge geesten van Vlaamse kinderen — naar het woord van Maurice Barrès — vermoord. Brussel spant zich in om zijn randgemeenten volledig in zijn denationaliserend stelsel op te nemen en aldus een belangrijk deel van Vlaanderen op te sloppen en te verfransen. Het gevaar is wel uitermate groot, doch het is misschien het al te verregaand doorzettingsvermogen van de verfransende kringen dat uiteindelijk de Vlaamse gemeenschap heeft wakker geschud. Met een energie die voorzeker niemand, enkele jaren geleden, zou verwacht hebben, is het Vlaams verweer aan de dag gekomen en het heeft, van nu af reeds, successen geboekt die blijvende waar-

borgen zullen zijn voor de gaafheid van de Vlaamse gemeenschap in de toekomst.

De talentelling, die het wettelijke middel was waaronder sociale dwang en economische beïnvloeding schuil gingen om op bedrieglijke wijze de verfransing te bevorderen, is afgeschaft. Het principe van de afbakening der taalgrens, voorwaarde voor de definitieve vrijwaring van het Vlaams gebied, is van officiële zijde erkend. De oprechte tweetaligheid van Brussel als hoofdstad van een tweetalig land wordt beschouwd als een onontwijkbare eis van een gezond evenwicht in de Belgische staat en de vereiste maatregelen om van de tweetaligheid der hoofdstad een werkelijkheid te maken worden principieel niet meer betwist.

Eindelijk is ook door het hoogste gezag in het land en in de regeringskringen de noodzakelijkheid erkend van de culturele autonomie voor Vlaanderen en Wallonië.

Omtrent al deze kwesties, die levensvoorwaarden voor Vlaanderen zijn, wordt thans een bittere politieke strijd gestreden. Want het is begrijpelijk dat de Vlaamsvijandige elementen, die teruggedreven zijn in hun laatste verschansingen, het onmogelijke doen om nog een wanhopig verzet te bieden en door allerlei kunst- en vliegwerk, zoals het scheppen van « faciliteiten » voor francofonen in het midden van de Vlaamse bevolking, gevaarlijke klemmen trachten op te stellen. Doch krachtadig Vlaams verweer wordt hiertegen geboden.

Wij kunnen nog niet voorzien welke de uiteindelijke uitslag zal zijn van de strijd die thans in het Parlement wordt geleverd omtrent al deze punten; doch welke ook deze uitslag weze, hetzij hij aan de Vlamingen volledige voldoening zou schenken, hetzij de partijpolitieke belangen nog tijdelijk een gave verwezenlijking van de Vlaamse rechten zouden kunnen verdagen, toch kan niemand, die objectief de toestand bekijkt, ontkennen dat er door de Vlamingen een geweldige vooruitgang is verwezenlijkt geworden, dat een volstrekte vrijwaring van het Vlaams gebied in een zeer nabije toekomst onontwijkbaar is, dat de Vlaamse culturele autonomie er komt en dat alle voorwaarden

geschapen zijn voor een brede ontwikkeling van het Vlaams economisch leven.

Verheugend is eveneens dat wij meer en meer een belangstelling voor de Vlaamse strijd vaststellen in Nederland. Voorzeker is deze belangstelling nog geenszins algemeen en moet men soms met pijnlijke verbazing constateren hoezeer hoogstaande Nederlanders verkeerd zijn ingelicht en zonder begrip zijn voor de toestanden in Vlaanderen, zoals dit onlangs nog bleek uit de verbijsterende uitlatingen van Prof. Duynstee. Doch meer en meer Nederlanders beginnen te begrijpen dat de strijd, die hier in Vlaanderen gevoerd wordt een strijd is voor heel de Nederlandse cultuur en zij komen tot het besef hoe noodzakelijk het zal zijn dat tussen Nederland en Vlaanderen een zeer innige culturele samenwerking zou tot stand komen, wil de Nederlandse taal kansen hebben zich te midden van de grote wereldtalen in de Europese gemeenschap te handhaven.

De frisse levenskracht die zich in Vlaanderen op alle gebied de laatste maanden heeft doen gelden is ook bij de juristen aan de dag gekomen en wanneer wij nagaan wat er in het verlopen gerechtelijk jaar werd geproduceerd, stellen wij vast dat wij met enthousiasme een weelderige oogst in de wacht gesleept hebben en dat onze rechtsliteratuur met een aantal hoogstaande werken werd verrijkt. Belangrijke nieuwe wetenschappelijke leerboeken zagen het licht; merkwaardige proefschriften werden verdedigd en zeer talrijke monografieën op alle gebied werden gepubliceerd. Het vluchtig overzicht, dat hierna zal volgen — en waarin wij veelal slechts herhalen wat wij bij hun verschijnen reeds over zekere boeken schreven — geeft maar een zeer beknopte idee van de waardevolle aanwinsten waarin wij ons zozeer kunnen verheugen.

\* \* \*

Vooraleer wij de verschillende rechtstakken achtereenvolgens overlopen dienen wij in de eerste plaats het heuglijk feit te onderstrepen dat dit jaar de officiële Nederlandse tekst van ons Burgerlijk Wetboek in werking werd gesteld. De tekst verscheen in het Staatsblad van 18 mei 1962.

Deze publicatie is de bekroning van een jarenlang streven, dat slechts met de grootste moeite en dank zij onverdroten inspanning tot een goed einde is kunnen gebracht worden.

Het feit dat, na 1830, de rechtsgeldige teksten van onze wetten uitsluitend in de Franse taal bestonden werd steeds door de Vlamingen gevoeld als een pijnlijke vernedering en het is tevens een haast onoverkomelijke rem geweest voor de opbloei van het Vlaams rechtsleven.

Van in den beginne der Vlaamse beweging werd er met klem op aangedrongen dat in deze toestand verandering zou komen en dat officiële Nederlandse wetteksten zouden worden uitgevaardigd. Dit werk werd met de grootste opofferingsgeest voorbereid door zovele vlaamsgezinde juristen, een Ledeganck, een De Hondt, een De Hoon, een Bellefroid. Doch, niettegenstaande de vele inspanningen, die ze zich allen getroost hebben om de Franse teksten te vertalen en een degelijke Nederlandse terminologie uit te werken, heeft het meer dan 130 jaren geduurd vooraleer wij over een rechtskrachtige Nederlandse tekst van ons Burgerlijk Wetboek konden beschikken.

Dit uiteindelijk resultaat danken wij in hoofde aan Prof. Emile Van Dievoet. Sedert jaren heeft hij voortdurend, met onafgebroken energie, geijverd om voor het Vlaams rechtlevens de zo onontbeerlijke

teksten tot stand te brengen. Dit is voorzeker geen gemakkelijke taak geweest! Stap voor stap is de regering er moeten toe gebracht worden aan de Vlaamse rechtseis eindelijk voldoening te schenken.

Na de private vertalingen, die in de loop der jaren van de pers kwamen, werd in 1923 de commissie ingesteld van juristen en filologen, die een officiële vertaling van de wetboeken en voornaamste wetten zou voorbereiden. Het was Prof. E. Van Dievoet die toen reeds de voorzitter was van deze commissie. Zij heeft, onder zijn leiding, voortreffelijk werk verricht en zeer degelijke vertalingen tot stand gebracht. Deze teksten hadden echter geen rechtskracht. Ingevolge de koninklijke besluiten, door dewelke zij in het Staatsblad werden bekend gemaakt, dienden zij enkel om gebruikt te worden in bestuurlijke aangelegenheden en bij het hoger onderwijs. Voor de rechtsmachten bleef enkel de Franse tekst uitsluitend gelden.

Niettegenstaande Prof. Van Dievoet en de door hem voorgezeten commissie, door het tot stand brengen van deze vertalingen reeds uitzonderlijke verdiensten hadden verworven, heeft men zich niet bij dit resultaat neergelegd en onophoudelijk werd er bij de regering aangedrongen opdat uiteindelijk een door het parlement gestemde officiële tekst, die gelijke rechtskracht zou hebben met de Franse, zou worden uitgevaardigd.

Prof. Van Dievoet heeft ondertussen, zonder rust, voor dit groot doel gearbeid. Samen met zijn vriend, Prof. Meijers uit Leiden, heeft hij de teksten der commissie van 1923 aan een deskundige herziening onderworpen. Ten slotte werd er dan toch, in 1954, door de regering een nieuwe commissie aangesteld, die ditmaal opdracht had de teksten voor te bereiden, die aan het parlement zouden worden voorgelegd.

Ook van deze commissie was Prof. Van Dievoet de voorzitter. Hij was tevens, zoals altijd, de spil van haar werkzaamheden. Met de grootste wetenschappelijke nauwgezetheid werd een tekst uitgewerkt, die aan de allerhoogste vereisten op het gebied van het Nederlandse taaleigen zou voldoen en die, wat betreft de overeenkomst met de Franse tekst, onberispelijk zou zijn. Zo werd dan uiteindelijk, na 130 jaar, door het parlement de Nederlandse tekst van het Burgerlijk Wetboek gestemd en heeft deze nu de weg naar het Staatsblad gevonden.

Thans is, na zo lange tijd, een uiterst belangrijk resultaat bereikt, waarvan wij de betekenis niet hoog genoeg kunnen aanschrijven.

De rechtskrachtige tekst van ons Burgerlijk Wetboek zal uiteindelijk eenheid brengen in onze Nederlandse rechtsterminologie en zal voorzeker een sterke spoorslag zijn voor de beoefening van het recht in onze taal. Veel onnuttige betwistingen zijn thans bepaald uitgeschakeld. Twijfel betreffende de keuze van de juiste term, onverkwikkelijke verscheidenheid in de juridische geschriften dienen nu tot het verleden te behoren. Het is geboden dat alle Vlaamse juristen zich met angstvallige stiptheid zouden houden aan de terminologie die uiteindelijk door de wetgever werd afgekondigd.

Het gaat niet op dat nog in verschillende provinciën eigen dialectische woorden zouden gebruikt worden. Wij hebben nu de enige geldige officiële tekst en het zou een niet te verschonen tekortkoming zijn wanneer thans, zowel de magistraten als de advocaten, zich niet op de strengste wijze aan deze nu rechtskrachtige tekst zouden houden. Wanneer alle juristen in die zin hun plicht begrijpen is er, door de publicatie van ons Nederlandstalig Burgerlijk Wetboek, voor het

Vlaams rechtsleven een onberekenbare winst te boeken.

Doch het uitvaardigen van deze wet heeft nog een grotere betekenis. Het neemt bij de Vlamingen en vooral bij de Vlaamse juristen, de laatste sporen weg van het minderwaardigheidsgevoel, dat hen steeds zozeer heeft gedrukt, wanneer zij dagelijks moesten ondervinden dat hun taal ten slotte slechts van ondergeschikt belang bleek en dat, voor de oplossing van de betwistingen, de rechtsmachten zich uitsluitend aan de Franse wetteksten dienden te houden. Het gevoel van miskenning en vernedering, dat destijds geleid had tot de machtige beweging van 1898, ter verovering van de gelijkheidswet, is steeds bij alle Vlamingen blijven doorwegen. Thans is het een werkelijke opluchting dat er op het gebied van de rechtskracht van onze grote wetboeken uiteindelijk, ten minste reeds voor het Burgerlijk Wetboek, volkomen gelijkheid werd verwezenlijkt.

Wij hopen dan ook dat de taale ijver der commissie, gelast met het uitwerken der definitieve teksten van de andere grote wetboeken, zo vlug mogelijk de wetgever zal toelaten ook de nog ontbrekende Nederlandse teksten uit te vaardigen.

Het feit dat Prof. E. Van Dievoet, als voorzitter van deze commissie, zijn energie, zijn doordrijvingsvermogen en zijn fabelachtige werkkraft aan deze taak heeft verpand, is ons de stelligste waarborg dat wij binnen afzienbare tijd over een volledig stel Nederlandstalige wetboeken zullen kunnen beschikken.

Iedereen, die in de praktijk staat, ondervindt elke dag dat de rechtbanken zich nog steeds hoofdzakelijk bedienen van de Franse Codes om de toepasselijke wetsbepalingen na te slaan. Het zijn de Franse uitgaven van de wetboeken die, in alle rechtbanken van het Vlaamse land, ter tafel liggen en haast uitsluitend door de magistratuur gebruikt worden.

De bekende uitgeverfirma «Die Keure», bij wie thans ook de werken worden uitgegeven die in onze «Vlaamse Rechtskundige Bibliotheek» verschijnen, heeft er zich onmiddellijk rekenschap van gegeven hoe noodzakelijk het was voor de Vlaamse juristen over een praktische en handige uitgave van de nieuwe tekst van het Burgerlijk Wetboek te beschikken. Er werd door haar een keurig boekje gedrukt in zakformaat en op bijbelpapier, waarin de nieuwe tekst werd gepubliceerd. Laten wij er de Vlaamse juristen toe aanzetten zich regelmatig van deze uitgave te bedienen, ten einde zich zonder uitstel met de thans officiële terminologie vertrouwd te maken om aldus eindelijk in ons Vlaams rechtsleven de zo onontbeerlijke eenheid van taal tot stand te brengen.

Laten wij vooral aan de onvermoeibare pionier van ons Vlaams recht, Prof. Em. Van Dievoet, de dankbare hulde brengen die hem zo dubbel en dik toekomt. Heel de Vlaamse rechtswereld beseft ten volle hoe onmetelijk zijn verdiensten zijn en welke onbegrensde erkentelijkheid hem verschuldigd is. Het zal voor zeker voor de grijze zwoeger een zalig gevoel geweest zijn, het Staatsblad van 18 mei te hebben kunnen doorbladeren, en eindelijk de verwezenlijking te zien van een droom, waaraan hij vele jaren van zijn leven heeft opgeofferd.

In dit historisch moment voor het Vlaams rechtsleven gaan onze gedachten in de eerste plaats naar Prof. Em. Van Dievoet, in eerbiedige bewondering en onbegrensde dankbaarheid.

In verband met de officiële Nederlandse vertaling van het Burgerlijk Wetboek dienen wij ook nog bijzonder de aandacht te vestigen op het merkwaardig

artikel dat Prof. E. I. Strubbe schreef voor het jubileumnummer van het Rechtskundig Weekblad over «De eerste vertalingen van het Burgerlijk Wetboek en de Nederlandse rechtstaal», waarin ons een reeks nieuwe historische inlichtingen worden medegedeeld betreffende de oudste teksten waarin het Burgerlijk Wetboek in de Nederlandse taal werd bekendgemaakt en waarin ons pikante gegevens worden verstrekt betreffende eigenaardige figuren, zoals Karel Lambrechts, de Vlaamstalige minister van justitie van Frankrijk na de Franse omwenteling, Norbert Cornelissen, P. J. Lorio e.a.

Wat de Nederlandse rechtstaal aangaat achten wij het nuttig, met het oog op de praktijk, hier het voortreffelijk boekje aan te bevelen, uitgegeven door Dr. E. Van Crombrugge en L. Dooms «*Keurig Nederlands in de administratie... en elders*», dat voor hen die zich op het gebied van een behoorlijke taal niet al te zeker voelen, een nuttige leidraad zal zijn.

Het is ons bekend dat de Heer J. Leliard, die met zoveel bevoegdheid en zoveel toewijding regelmatig in het «Rechtskundig Weekblad» de «*Taalkundige kroniek*» verzorgt, een wetenschappelijk werk voorbereidt over de rechtstaal in Vlaanderen, dat wij hopen spoedig te zien verschijnen, omdat dergelijke handleiding voor velen van onze Vlaamse juristen nog steeds onontbeerlijk is.

\* \* \*

Op het gebied van het burgerlijk recht zijn enkele kleinere studiën verschenen, die echter grondig bepaalde punten uit het burgerlijk recht behandelen.

Prof. J. Ronse schreef voor de «Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland» een voortreffelijk preadvies over «*De dwangsom in het Belgisch recht*» en ontleedde hierbij de jurisprudentie van het Hof van Cassatie op dit stuk. Zijn besluit is dat de Belgische rechtspraak zich nog steeds in een dubbelzinnige toestand bevindt op de grens tussen schadeloosstelling en dwangsom en hij vraagt zich af of het *de jure constituendo* niet wenselijk zou zijn werkelijke strafsancities te voorzien voor het miskennen van een bevel of verbod dat wordt uitgesproken door een in kracht van gewijsde getreden gerechtelijke beslissing. Voorzeker goed bedoeld, maar misschien uiterst gevaarlijk voorstel, dat zo licht tot bedenkelijke sociale toestanden zou kunnen leiden.

Prof. Jhr. Prosper Thuysbaert publiceerde de lezing welke door hem gehouden werd in de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen over «*De Vereffening van het passief der nalatenschap in ons recht*». De geleerde auteur bespreekt in deze studie een probleem dat tot nog toe haast niet in de rechtsleer werd behandeld. Hij wijst er op hoe, bij de vereffening van het passief in nalatenschappen en gemeenschappen, de praktijk radicaal afwijkt van de fundamentele wettelijke regelen en hij onderstreept hoe over het algemeen niemand zich rekenschap geeft van de fouten die door deze afwijking kunnen veroorzaakt worden. Het essentiële van de thesis van Prof. Thuysbaert bestaat er in aan te tonen, aan de hand van aanhalingen uit de doctrine en van praktische voorbeelden, hoe er gevallen zijn waar de netto-verdeling foutief is en de bruto-verdeling alleen juist kan zijn. In deze lezing wordt een uiterst subtiel probleem uitgediept en zijn onderzoekingen leiden de auteur tot het besluit dat er in ons recht een leemte bestaat en dat de collectieve vereffening der passiva van nalatenschappen en gemeenschappen ten zeerste gewenst blijft.

Mr. Germain Van Wouterghem, der Balie van Kortrijk, gaf ons een kleine monografie, waarin hij een onderzoek instelt naar de rechtspraak betreffende het twistpunt, dat aanleiding geeft tot zo vele processen: « *Het probleem der zogenaamde supplementaire werken in zake aanneming van bouwwerken* ».

Een uitstekend vulgarisatiewerkje werd uitgegeven door Mr. H. Suyckerbuyk, « *Hoe een handelshuis te huren?* ».

Talrijke commentaren werden reeds gepubliceerd over de wet van 30 april 1951 ter bescherming van het handelsfonds. Deze wet is ingewikkeld en haar toepassing is moeilijk. De uitvoerige commentaren, die hierover verschenen, zijn meestal geleerde uiteenzettingen, waarin de wettelijke tekst getoetst wordt aan alle mogelijke gevallen die zich kunnen voordoen; zeer dikwijls zijn ze overladen en dragen ze niet bij tot een klaar en duidelijk begrip van de wet.

Mr. Suykerbuyk heeft thans een zeer beknopte brochure uitgegeven in de reeks, die gepubliceerd wordt door het Middenstandsinstituut en het is zijn bedoeling geweest voor de kleine handelaar en de gewone middenstander op de meest bevattelijke en de meest eenvoudige wijze de principes van de wet uiteen te zetten.

Hierin is hij uitstekend geslaagd. De beperkte omvang van het boekje belet de auteur niet een goede schets te geven van het doel en de historie der wet, om dan achtereenvolgens haar toepassingsgebied en haar leidende principes te bespreken.

Minimumduur, recht op huurvernieuwing, uitwinningvergoeding tot herstel van de schade, recht tot het uitvoeren van veranderingswerken, overdracht van het gehuurde goed en mogelijke herziening van de huurprijs, het wordt alles achtereenvolgens onderzocht, eenvoudig en klaar, met enkele gepaste voorbeelden en zakelijke onderscheidingen.

Dit boekje, dat bestemd is voor de eenvoudige man, zal volkomen zijn doel bereiken en zal bij meerdere belangstellenden veel bijdragen tot beter begrip van hun rechten en plichten.

\* \* \*

Helemaal op de grens van het burgerlijk recht, het strafrecht en de gerechtelijke geneeskunde ligt het voortreffelijk proefschrift dat voor de rechtsfaculteit der universiteit te Gent werd verdedigd door de Heer R. Dierkens, « *Lichaam en lijk. Raakpunten van recht en geneeskunde* », waarmee de auteur de graad verwierf van geagreerde van het hoger onderwijs. Zeer talrijk zijn inderdaad, in onze moderne beschaving, de vraagstukken die verband houden met het lichaam van de persoon en met de bestemming van zijn lijk. Naast hun juridisch belang hebben zij meestal een morele ondergrond, die van aard is er fel omstreden twistpunten van te maken. Het boek van Mr. Dierkens is ingedeeld in twee grote afdelingen: de rechten op het lichaam en de rechten op het lijk. In elk van deze afdelingen onderzoekt de auteur achtereenvolgens de rechten van de persoon zelf, de rechten van derden en de rechten van de maatschappij.

Een opsomming alleen van de behandelde problemen toont het belang en de actualiteit van het boek aan. Hoever gaat het recht van de persoon tot beschikking over zijn lichaam? In dit verband komen een reeks angstwekkende vraagpunten voor: de euthanasie, de zelfmoord, de dubbelzelfmoord, het duel, e.z.m. Zeer actueel is de beschikking over het eigen lichaam in verband met de sport bij boks- en catchwedstrijden en een uitgebreide reeks vragen rijzen op aangaande het

geneeskundig contract, de toestemming van de patiënt bij heelkundige bewerkingen, de toestemming van de ouders bij een operatie van het kind en zoveel andere aangelegenheden die deel uitmaken van het terrein der geneeskundige aansprakelijkheid. Uiterst subtiel is het bepalen van de grens binnen dewelke het wegnemen van weefsels en lichaamsdelen aanvaardbaar kan geacht worden. Afgifte van bloed is een dagelijkse praktijk geworden, maar wat te denken aangaande de overplanting van zekere anatomische bestanddelen van het oog, van beenderweefsel, van een stuk slagader? De vooruitgang van de geneeskunde heeft bij al deze aangelegenheden ook zeer omstreden juridische kwesties opgeworpen. En hoe actueel is ook niet het probleem van de kunstmatige inseminatie, — zozeer omstreden op religieus, medicaal, doch ook op juridisch gebied —, die door de auteur bij auto-inseminatie wordt aanvaard, doch bij hetero-inseminatie wordt afgewezen.

Daarna komt aan de beurt de beschikking over het lichaam ten opzichte van derden, de plicht tot geslachts-gemeenschap gedurende het huwelijk, de gevolgen van het weigeren der geslachtsdaad, van de impotentie, en verder de grote vraag betreffende de vergoeding die verschuldigd is wegens het onrechtmatig aantasten der integriteit van het lichaam van een derde.

Doch ook de maatschappij kan, tegenover de persoon, op dezes lichaam bepaalde rechten doen gelden, namelijk in verband met de militaire dienst en de mogelijkheid militairen te verplichten zich aan zekere heelkundige bewerkingen te onderwerpen.

Van het grootste belang zijn de betwistingen die voorkomen aangaande de bewijsvoering, zowel in strafzaken als in burgerlijke zaken: het lichamelijk onderzoek, de narco-analyse, de bepaling van het alcoholgehalte in het bloed, de natuurlijke impotentie en het bloedonderzoek in verband met het vaderschap. Hoever mag men uiteindelijk gaan met ingrepen op het lichaam in verband met profylactische of eugenetische doeleinden, verplichte vaccinatie, prenuptiaal onderzoek, doch ook onvruchtbaar making van seksuele delinquenten, verplichte aangifte van besmettelijke ziekten en dwangbehandeling van venerische ziekten, alcoholisme en t.b.c.? Waar is de grens inzake medisch experiment, zowel in de geneeskundige praktijk als in de universitaire klinieken en eventueel bij veroordeelden?

In het tweede deel van zijn boek onderzoekt de auteur een reeks problemen in verband met de rechten op het lijk: begrafenissen, lijkverbranding, lijkopeningen, afstand van het lijk in zijn geheel of van delen ervan, met de juridische vormvereisten die er bij te pas komen en de conflicten die zich kunnen voordoen met familie of met derden.

Een kort overzicht van de stof, die in het boek behandeld wordt, doet dadelijk het groot belang en de bijzondere actualiteit ervan blijken, doch het dient vooral onderstreept dat de heer Dierkens al deze vraagstukken onderzoekt met een voortreffelijke kennis van heel de literatuur die op internationaal gebied aan deze onderwerpen werd gewijd. Er is geen verhandeling of wetenschappelijke studie, die over de besproken onderwerpen werd gepubliceerd in de vier talen, die niet door de auteur wordt geciteerd en beoordeeld. Hij heeft daarbij heel de rechtsleer en de jurisprudentie, die zich op dit stuk ontwikkeld hebben, onderzocht met een grondigheid, die het onderwerp grotendeels heeft uitgeput.

De zeer uitvoerige bibliographie, die op het einde van het boek vermeld wordt, toont welke uitgebreide som kennis hier werd verwerkt. Deze synthetische verhandeling over een reeks heden ten dage fel om-

streden beschavingsproblemen vormt voor onze Vlaamse rechtsliteratuur een kostbare aanwinst.

\* \* \*

Wat het auteursrecht aangaat zijn wij zo gelukkig hier te kunnen wijzen op een zeer belangrijk universitair proefschrift van Mr. *Frans Van Isacker*, «*De morele rechten van de auteur*», waarmede de schrijver de titel van doctor in de rechtsgeleerdheid behaalde aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Het hoeft niet onderstreept hoe zelden het gebeurt ook een Belgisch jurist promoveert voor een Nederlandse universiteit en deze gebeurtenis verdient dan ook wel bijzonder in het licht te worden gesteld.

Vóór de publicatie van zijn proefschrift had Mr. Van Isacker reeds grote bekendheid verworven in de Vlaamse letterkunde; hij had inderdaad enkele jaren geleden een drietal romans laten verschijnen, die alle een zeer groot succes hebben gekend en die lieten verwachten dat Mr. Van Isacker zich volledig zou wijden aan de literatuur, waarin hij zo schitterend zijn intrede had gedaan.

Het proefschrift, dat thans voor ons ligt, geeft er blijk van dat Mr. Van Isacker op even voortreffelijke wijze een streng wetenschappelijke juridische studie kan uitwerken als hij boeiende romans kan schrijven. Als auteur van literaire werken heeft hij op innige wijze vele vraagstukken van het auteursrecht mee beleefd en het was volkomen natuurlijk dat de jurist er behoefte aan gevoelde de problemen, welke de letterkundige in de praktijk had ontmoet, grondig uit te diepen. Mr. Van Isacker heeft zich dan ook sedert verschillende jaren zeer actief bezig gehouden met de studie van het auteursrecht en hij liet desaangaande in meerdere tijdschriften. — o.a. ook in het *Rechtskundig Weekblad* —, zeer opgemerkte studiën verschijnen. Dit alles heeft thans geleid tot de promotie aan de universiteit te Amsterdam en tot de publicatie van het zeer interessant en het zeer degelijk proefschrift, dat hier wordt vermeld.

Zoals terecht de promotor van de auteur Prof. Hirsch-Ballin het in zijn voorwoord doet opmerken, zijn de juridische werken over het auteursrecht in de Nederlandse taal zeer schaars en wij kunnen dus met des te meer genoegen het verschijnen van het werk van de schrijver toejuichen.

In zijn inleiding onderschrijft Mr. Van Isacker nauwkeurig het gebied dat hij in zijn werk zal behandelen. Het auteursrecht in het algemeen vertoont twee onderscheiden aspecten: het economisch aspect, namelijk de exploitatierechten van het werk, en het morele aspect, namelijk de bescherming van het werk op alle gebied. Wanneer het economisch facet aanleiding heeft gegeven tot menigvuldige wetenschappelijke geschriften, is over het algemeen de morele kant van het auteursrecht erg verwaarloosd geworden. Het is nu deze morele zijde van de rechten van de auteur, die Mr. Van Isacker in zijn boek uitsluitend behandelt, terwijl reeds wordt aangekondigd dat een ander boek betreffende de exploitatierechten ter pers is.

Het boek van de schrijver draagt als ondertitel «*Rechtsvergelijkende analyse der Belgische wetgeving, jurisprudentie en rechtsleer*». Al wordt het Belgisch recht als basis genomen van het proefschrift, toch wordt voortdurend het recht van de andere landen mede bestudeerd en met het Belgisch recht vergeleken. In zijn inleiding geeft de schrijver ons een bondig overzicht van het positief recht in België, Nederland, Duitsland en Italië, waarbij hij doet opmerken dat in de beide Benelux-landen de

morele rechten van de auteur al te zeer verwaarloosd werden, al is de Nederlandse auteurswet op dit gebied heel wat breedvoeriger dan de Belgische. Hij acht het niet doelmatig dat, zoals in Duitsland, afzonderlijke wetten de rechten aangaande verschillende kunstgenres behandelen en hij onderstreept dat de Italiaanse auteurswet van 22 april 1941 wel op de meest volledige wijze handelt over de morele rechten van de auteur.

Mr. Van Isacker wijst duidelijk op zijn bedoeling die het thema zal zijn van heel het boek: het opsporen der positieve rechtsbronnen voor de morele auteursrechten om dan, hieromtrent een behoorlijke systematiek uit te werken.

Na een ontleding van de verschillende morele auteursrechten, zoals ze o.a. in de Franse jurisprudentie werden voorgesteld, komt schrijver tot het besluit dat al deze rechten tot drie kunnen herleid worden: het recht der paterniteit, het recht op de integriteit van het werk en ten slotte het beschikkingsrecht. In dit laatste onderkent nu Mr. Van Isacker drie stadia: het retentierecht, het divulgatierecht en het recht tot inkeer. Elk van deze verschillende morele rechten wordt in het tweede deel van het boek aan een bijzondere analyse onderworpen.

Het eerst komt aan de beurt het recht der paterniteit, waarvan een naukeurige begripsomschrijving wordt gegeven, die heel wat breder en ook complexer is dan hetgeen men gewoonlijk onder het vaderschap over een werk verstaat. Na de positieve rechtsbronnen van dit recht der paterniteit te hebben opgespoord, zowel in de Berner conventie als in de Belgische wet van 1886, gaat Mr. Van Isacker de draagwijdte na van de souverainiteit van de auteur over zijn werk. Hij brengt te dezer gelegenheid een scherpe kritiek uit op het arrest van het Belgisch Hof van Cassatie van 20 januari 1941, waarbij werd beslist dat een architect enkel zijn naam mag aanbrengen op een door hem ontworpen gebouw, mits toestemming van de eigenaar. Schrijver verdedigt de stelling dat de architect en de schilder hun recht van naamtekening kunnen doen gelden, ook wanneer de eerste nooit eigenaar van het gebouw geweest is en de andere het schilderij reeds heeft verkocht. Menigvuldige gevallen doen zich echter voor waarin de souverainiteit over het werk aan zekere beperkingen kan onderhevig zijn. Deze worden door de auteur geïllustreerd met typische voorbeelden.

Een gans hoofdstuk van het boek wordt gewijd aan de onvervreemdbaarheid van het paterniteitsrecht. Door vervreemden wordt hier bedoeld dat de auteur zijn prerogatieven «krachtens dewelke hij ten allen tijde de erkenning van het vaderschap kan opeisen of zoniet de anonymiteit of de pseudonimiteit kan opleggen, zou overdragen aan een ander, die dus in zijn plaats en bij uitsluiting voortaan van de auteur zelf, deze prerogatieven zou kunnen uitoefenen». Dit begrip der vervreemding mag niet verward worden met het verzaken van de auteur aan zijn recht om de paterniteit bekend te maken of in te roepen. Mr. Van Isacker toont aan dat de thesise van de onvervreemdbaarheid geenszins in strijd is met de positieve wet. Daar de vervreemding van het recht der paterniteit ingaat tegen de openbare orde, acht hij alle overeenkomsten desaangaande volkomen nietig, ook als het gaat om werken uitgevoerd in dienstverband of bij huur van werk, terwijl het recht ook na de dood van de auteur beschermd blijft.

Uitvoerig is het onderzoek dat Mr. Van Isacker instelt aangaande het beschikkingsrecht, waaraan hij een volstrekt souverain karakter toekent en waarvan

hij de positieve rechtsgronden nagaat in de wet van 1886, in de Berner conventie, doch ook nog in een diepere bron, namelijk de Grondwet en wel in de constitutionele vrijheid van de burger. Wanneer het divulgatierecht, namelijk het recht het werk al of niet te divulgeren, vrij eenvoudig is, doen zich uiterst delicate problemen voor bij zekere andere zijden van het beschikkingsrecht, namelijk het retentierecht en het recht tot inkeer. Welke zijn namelijk de gevolgen van beslaglegging op een kunstwerk, beslaglegging die in zekere mate wordt toegelaten, maar dan slechts bij bepaalde werken en op voorwaarde dat ze volledig zouden voltooid zijn. Wanneer kan nu een kunstwerk als volkomen voltooid geacht worden?

Welke zijn de juridische gevolgen van de overeenkomsten nopens het maken of leveren van auteurswerk; in welke mate blijft bij dergelijke overeenkomsten het retentierecht bestaan? Delicate vraagstukken, die onderzocht worden in doctrine en rechtspraak.

Vermelden wij dat Mr. Van Isacker er op aandringt dat een herziening van de wet van 1886 zou tot stand komen, — en namelijk van haar artikel 9 —, en dat ten opzichte van een auteur van plastisch werk alle onderscheid tussen de rechten van de schuldeisers vóór en na de dood zou afgeschaft worden. Hij acht het ook in algemene zin verkeerd en zelfs gevaarlijk, voor plastisch werk af te wijken van het principe der absolute souvereiniteit van de auteur in zake de divulgatie van zijn werk. De misbruiken welke zich zouden kunnen voordoen vanwege de artist ten opzichte van zijn schuldeisers zouden kunnen ondervangen worden door de toepassing der theorie van het misbruik van recht.

Zeër omstreden zijn sommige kwesties betreffende het recht tot inkeer, waardoor de auteur beslist zijn werk uit de publieke omgang terug te trekken, het eventueel te vernietigen, ofwel het te wijzigen alvorens het opnieuw onder het publiek te verspreiden. Over sommige punten is de rechtspraak het volkomen eens, namelijk dat een kunstenaar nooit kan eisen het werk, dat hij verkocht heeft, terug te vorderen of terug in te kopen, of het recht van de eigenaar op de publieke expositie van het voorwerp te betwisten. Buiten deze twee gevallen zijn de discussies echter menigvuldig. Schrijver, die zich vooral steunt op de grondwettelijke oorsprong van het recht tot inkeer onderzoekt er al de modaliteiten van, gaat de oplossingen na zoals ze voorkomen in het vergelijkend recht en drukt de mening uit, de lege ferenda, dat de Belgische auteurswetgeving er aan duidelijkheid zou bij winnen wanneer het recht op inkeer en zijn onvervreemdbaar karakter op duidelijke wijze zouden geformuleerd worden en dat de auteur ten allen tijde, bij uitoefening van dit recht, aan de rechtbank de verbreking van een tweeledige overeenkomst zou kunnen vragen, mits, volgens de bepalingen van het gemeen recht, de schade te vergoeden.

Een interessant hoofdstuk is datgene waarin Mr. Van Isacker de terugslag onderzoekt van een dienstovereenkomst op het beschikkingsrecht, een vraagstuk waarover in België het positief recht volkomen zwijgt. Hierbij komt schrijver tot de conclusie dat, welke ook de theoretische stellingen mogen zijn, de uitoefening van een recht tot inkeer op werken, ontstaan onder dienstverband, in de praktijk zoniet uitgesloten dan toch moeilijk denkbaar is.

De analyse tot dewelke Mr. Van Isacker voor het beschikkingsrecht is overgegaan leidt hem tot het besluit dat dit recht eveneens volstrekt onvervreemdbaar is en dat het ook na het overlijden van de auteur bescherming geniet, gedurende de door de Berner Conventie vastgestelde periode van 50 jaren post

mortem.

Uiteindelijk wordt door Mr. Van Isacker dezelfde analyse toegepast op het recht op integriteit, waarvan hij eveneens de positieve rechtsbronnen aangeeft en het absoluut karakter adstrueert. Om dit absoluut karakter aan te tonen onderzoekt de schrijver een aantal grensgevallen, bij vertaling, adaptatie, epuratie van een film of een roman, citaat, reproductie, zelfs parodie, enz. Ook de onvervreemdbaarheid van het recht op integriteit wordt door de schrijver ontleed. Hij onderscheidt hier tussen het primitief werk van de auteur zelf en, wat hij noemt, het gederiveerd werk, namelijk een bewerking of adaptatie. Deze beide begrippen worden al te dikwijls verward. Bij het primitief werk is de onvervreemdbaarheid van de integriteit vanzelfsprekend. Ten opzichte van een gederiveerd werk doen er zich delicate problemen voor, zo b.v. bij het verfilmen van een roman, bij het vertalen van een literair werk, bij het componeren op een literaire tekst, gevallen waaromtrent de behandeling in rechtsleer en rechtspraak door de schrijver wordt gewikt en gewogen.

Ten slotte behandelt schrijver nog het recht op integriteit na de dood van de auteur, dat, zoals alle morele rechten, niet overgaat in het patrimonium van erfenamen, doch in naam van de auteur dient uitgeoefend te worden. Niettegenstaande zekere juristen de stelling voorstaan dat ook, na het verstrijken van de periode van vijftig jaar na het overlijden van de schepper van het werk, het recht op integriteit blijft voortbestaan, is Mr. Van Isacker van oordeel dat het recht op integriteit vervalt wanneer het werk in het publiek domein komt. Indien de erfenamen ook na deze periode nog een zekere controle behouden op de integriteit der werken van hun erflater, zal zulks gesteund zijn niet op het auteursrecht, doch wel op het gemeen recht. Schrijver is er geen partijganger van zekere instellingen, b.v. de academiën, een blijvend recht van toezicht te erkennen op de integriteit van een kunstwerk. Hij acht zulks tegenstrijdig met de noodzakelijke bewegingsvrijheid, die op cultureel gebied dient erkend. Slechts in één enkel geval zou hij overheidstussenkomst gerechtvaardigd achten, namelijk ten opzichte van kunstwerken die slechts in één enkel exemplaar bestaan en het principe, dat in België opgesloten is in de wet van 7 augustus 1931 op de bewaring van monumenten en landschappen, namelijk het classeren ervan, zou misschien op andere kunstwerken kunnen toegepast worden.

Het boek is vlot en aangenaam geschreven, het is gesteund op een oorspronkelijke systematiek, het is uitstekend gedocumenteerd en het is een waardevolle bijdrage tot de Vlaamse rechtswetenschap. Wij zijn er zeer gelukkig om dat een Nederlandse universiteit, door de promotie van de schrijver tot doctor in de rechtswetenschap, eveneens deze waarde heeft erkend.

\* \* \*

Op het gebied van de rechtpleging heeft, zoals naar gewoonte, Mr. R. Van Lennep ons niet in de steek gelaten en hij publiceert in het verlopen gerechtelijk jaar niet minder dan twee boekdelen.

Het eerste is getiteld « *Bijdrage tot de studie van de gerechtelijke hervorming in België* ».

Nu in ons land een grootscheepse hervorming der burgerlijke procedure op het getouw staat en het uitvoerig verslag, waaraan de koninklijke commissaris jaren heeft gewerkt, reeds bij de Minister van Justitie werd ingediend, zullen weldra de voorstellen van deze commissaris, zodra zij zullen gekend zijn, ongetwijfeld het voorwerp uitmaken van uitgebreide en



gepassioneerde debatten tussen de juristen. Mr. R. Van Lennep, die een aanzienlijk stuk van zijn leven gewijd heeft aan de studie van de rechtspleging en die ons over dit onderwerp zo menigvuldige boekdelen heeft bezorgd, heeft niet gewacht tot het verslag van de koninklijke commissaris zou gepubliceerd zijn, om van nu af reeds zijn persoonlijke mening te doen kennen aangaande de gerechtelijke hervorming. In een boek van een honderdtal bladzijden bouwt de auteur een volkomen eigen stelsel op van rechtsbedeling in burgerlijke zaken en dit boek is uiterst interessant om verschillende redenen. Het is in de eerste plaats met passie geschreven en in zoveel passages voelt men het heftige protest van de practicus tegen onaannemelijke toestanden die in ons burgerlijk procesrecht zijn ingekankerd. Het staat verder vol persoonlijke opvattingen en originele ideeën, die ten eerste een grondige overweging verdienen. Daarnaast komen er echter ook de meest onwezenlijke dingen in voor, die door ieder, die in de praktijk staat, op de meest besliste wijze zullen worden afgevoelen.

Het eerste gedeelte van het werk vormt een inleidende studie waarin de grondbeginselen van het procesrecht worden uiteengezet. Dit gedeelte, waarin de meest elementaire aangelegenheden aangaande de rechtspleging voorkomen, lijkt ons volkomen overbodig, daar het toch vanzelfsprekend is dat een studie over de gerechtelijke hervorming alleen kan bestemd zijn voor juristen met een zekere ervaring, die noodzakelijk deze basiselementen volledig meester zijn.

Het tweede gedeelte van de inleiding is echter uiterst belangwekkend, waar schrijver onderstreept dat een hervorming van het Belgisch procesrecht slechts kan ondernomen worden op basis van een grondige studie van het vergelijkend recht op hetzelfde gebied. Het overzicht dat hier gegeven wordt van de Franse hervorming van 1958, van de voorstellen die in Nederland werden uitgewerkt en verder van het Duits, Oostenrijks en Italiaans procesrecht zijn zeer leerrijk, doch, jammer genoeg, al te beknopt om werkelijk gewichtige aanwijzingen te kunnen geven. De auteur is echter zo vervuld van de hervormingsvoorstellen die hij zal ontwikkelen in de tweede afdeling van zijn werk, dat hij deze reeds voortdurend bij de bespreking van het vreemd recht te pas brengt.

Het is dan deze tweede afdeling, die handelt over de gerechtelijke organisatie, samen met de derde afdeling, die betrekking heeft op de bevoegdheid, die de kern uitmaken van het boek. Hier volgen de voorstellen tot hervorming elkaar op als een vuurwerk. Ze zijn zo talrijk dat wij er slechts hier en daar een paar kunnen uitlichten om ze in tegenwoordig overzicht mede te delen.

Bij de gerechtelijke organisatie komen in de eerste plaats de rechters aan de beurt. In algemene zin beoogt de auteur dat het Belgisch rechtssysteem van 1869 weinig fundamentele gebreken vertoont. Het uitgangspunt schijnt dus erg conservatief. Slechts lichte wijzigingen en verbeteringen zou Mr. Van Lennep willen aanbevelen. Toch is de kritiek van de auteur op zekere buitengewone rechtscolleges uitermate scherp. Aangaande de werkrechtshoofden zegt hij « elk rechtscollege, dat als een politiek of syndicaal of economisch strijdmiddel wordt aangezien, verliest zijn wezenlijk karakter ». En wat de rechtbanken van koophandel betreft is hij van oordeel dat er al te veel rechtsonderhorigen die geen handelaars zijn slechts tengevolge van toevallige handelsdaden onder hun rechtsmacht vallen. Hij meent trouwens dat aan de grondslag van de inrichting der recht-

banken van koophandel een corporatieve gedachte ligt die in de tegenwoordige tijd niet meer voorhanden is, zodat de rechtbank van koophandel ofwel zou dienen opgeheven ofwel geïntegreerd te worden in de gewone rechtsmachten. De instelling van vaste arbitrale colleges, bijzonder te Antwerpen, noemt de auteur een maatschappelijk euvel, daar hierbij de vrijheid van arbitrage verloren is gegaan.

Mr. Van Lennep breekt een lans voor een grotere onafhankelijkheid van de magistratuur tegenover de wetgevende macht, waartegen ze zich zou dienen te beroepen op de grondwet en ook tegenover de uitvoerende macht, daar bij de benoeming en de bevoordering van de magistraten zoveel politieke invloeden zich doen gelden, dikwijls ten nadele van de erkenning der werkelijke verdiensten.

Voor de benoeming zou schrijver het stelsel willen zien invoeren van een dubbele lijst van aanbeveling, uitgaande van de magistratuur zelf maar tevens van de orde van advocaten en hij meent dat dergelijke lijst van aanbeveling ook nuttig zou zijn in de gevallen waarin de grondwet, voor de bevordering, de voordracht door politieke lichamen voorziet. Hij acht ook het ontbreken van een examen voor de toegang tot de magistratuur te betreuren en stelt hier tot voorbeeld het Duits systeem met het dubbel examen. Schrijver hecht veel belang aan de jaarlijkse verwisseling van de magistraten over de kamers en ziet daarin het middel om eigenwijsheid, gemakzucht en starheid te vermijden. Aan het openbaar ministerie zou hij een belangrijke uitbreiding van bevoegdheid willen toekennen en hij is van oordeel dat het Nederlands stelsel, waarbij de procureur-generaal bij de Hoge Raad voor het leven wordt aangesteld, aanbeveling verdient.

De meest originele, doch ook de meest betwistbare ideeën van de auteur worden ontwikkeld in het hoofdstuk betreffende de rechtscolleges. Het zeer uitvoerig project tot hervorming, dat in dit kapittel wordt ontwikkeld, komt er op neer dat de vrederechten zouden worden afgeschaft, doch gegroepeerd in een arrondissementsrechtbank, die, met enige rechter, zou zetelen in de hoofdplaats van het arrondissement, doch zich tevens zou verplaatsen naar de kantons. Deze rechtbank, die dus de vroegere vrederechten zou vervangen, zou bevoegdheid hebben voor alle gedingen tot een waarde van 100.000 fr. Daarboven zou dan een provincie rechtbank zetelen, bestaande uit drie rechters, voor de gedingen boven de 100.000 fr. en voor de beroepen tegen de vonnissen der arrondissementsrechtbank. Aan de organisatie van het hof van beroep zou niet veel gewijzigd worden; wel zou de bevoegdheid van dit hof worden uitgebreid en zouden gedetacheerde kamers kunnen zetelen in de hoofdplaats der provinciën van het rechtsgebied. De rechtbanken van koophandel en de werkrechtshoofden zouden in deze nieuwe jurisdicties geïntegreerd worden met als voorzitter een beroepsmagistraat. Mr. Van Lennep gaat de werking van deze nieuw ontworpen rechtscolleges na tot in de details. Zijn uiteenzetting kan echter de indruk niet wegnemen dat deze diepgaande hervorming zou stuiten op zeer talrijke bezwaren en dat veel van wat voorgesteld wordt in de praktijk moeilijk zou te verwezenlijken zijn.

Dit is nog meer de indruk betreffende hetgeen de auteur schrijft over de hervorming der advocatuur: verlenging van de duur der universitaire studiën tot 7 jaar, bekroond met het doctoraat in de rechten, dat alleen toegang zou geven tot de balie en de magistratuur. De huidige cyclus der studies zou enkel leiden tot het licentiaat in de rechten dat zou gevergd

worden voor notarissen, hoofdgriffiers en pleitbezorgers. Een licenciat in de rechten zou nooit op de tabel van de orde der advocaten kunnen opgenomen worden, doch deze licenciaten zouden een nieuw korps van pleitbezorgers vormen, gehecht aan de arrondissementsrechtbanken. Deze gedachte is voorzeker niet gelukkig, des te meer daar de auteur volstrekt geen rekening schijnt te houden met de onweerstaanbare drang die zich overal doet gevoelen om te komen tot de afschaffing van de pleitbezorgers.

Mr. Van Lennep ontleedt dan verder uitvoerig de bevoegdheid van de verschillende rechtscollages, die volgens zijn stelsel zouden worden ingevoerd en brengt hierbij interessante vergelijkingen te pas met het recht betreffende de bevoegdheid in naburige landen. Op het einde van het boek volgt een zeer summier hoofdstuk betreffende de hervorming der rechtspleging, waarin ten slotte weinig aan de bestaande toestand veranderd wordt, daar de auteur als zijn mening te kennen geeft «dat men zich moet hoeden voor overijlde vereenvoudigingen en ondoordachte afschaffing van pleegvormen».

Wanneer binnenkort het project van gerechtelijke hervorming, dat uitgewerkt werd door de koninklijke commissaris, zal bekend zijn, zal het uiterst interessant zijn de besluiten tot dewelke hij komt, te vergelijken met het origineel doch vrij onpractisch voorstel uitgewerkt in de hier besproken «Bijdrage».

In aansluiting aan zijn groot tiendelig werk over het Belgisch burgerlijk procesrecht heeft Mr. R. Van Lennep dit werk thans aangevuld met een «Handboek voor de bijzondere rechtsplegingen». Deze stof, die geweldig uitgebreid is, wordt op synthetische wijze behandeld en naast de procedures, die geregeld worden in het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging, geeft de auteur een beknopte uiteenzetting van diegene die voorkomen in bijzondere wetten, zowel over het personen- en het zakenrecht als over het handelsrecht, de belastingen, de sociale wetgeving, de kieszaken, enz. Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de rechtsplegingen betreffende de nalatenschappen. Nadat de schrijver ook het essentiële heeft medegedeeld aangaande de rechtspleging vóór bijzondere rechtsmachten, namelijk de rechtbank van koophandel, het vrederecht, de werkrechtshoofden en ten slotte de rechtbank van kortgeding, bespreekt hij nog de burgerlijke vordering vóór de strafrechtsmachten en de gerechtelijke uitvoeringsprocedure in belastingzaken. Belangrijk in dit boek is vooral de laatste afdeling, die gewijd is aan het internationaal burgerlijk procesrecht, waar de auteur de samenvatting geeft van de procedure zoals deze geregeld is in een hele reeks internationale verdragen waardoor België zich heeft verbonden. Dit hoofdstuk is volkomen nieuw en zal gaarne door de practici bij betwistingen van internationaal privaatrecht geraadpleegd worden, waar ze dadelijk al het essentiële zullen vinden van hetgeen ze behoeven.

Rechter R. Soetaert, die in de Algemene Practische Rechtsverzameling reeds zovele voortreffelijke ontwerpen van akten heeft doen verschijnen, bezorgde thans, in samenwerking met Notaris Jacques E. De Cock van Ieper, een belangrijke verzameling akten betreffende «Beslag op onroerend goed», die een kostbare leidraad vormen voor deze vrij ingewikkelde procedure, waardoor aan vele practici een grote dienst bewezen werd.

\* \* \*

Wat het handelsrecht betreft kunnen wij ons verheugen in de verschijning van een zeer belangrijk en onontbeerlijk leerboek van Prof. Baron Louis Fredericq, met medewerking van Jhr. Simon Fredericq, «Handboek van Belgisch handelsrecht», waarvan thans een lijvig eerste del van 824 blz. van de pers kwam.

Kort na de vervlaamsingsmaatregelen aan de Gentse universiteit ondernam, in 1927, de jonge hoogleraar, die gelast was geworden met de Nederlandse cursus van handelsrecht, de uitgave van een uitvoerig werk onder de titel «Beginnels van het Belgisch handelsrecht». Dit initiatief van Prof. Louis Fredericq werd in de Vlaamse rechtswereld met een bijzondere voldoening begroet. Inderdaad, op het gebied van het handelsrecht, minder nog dan voor andere rechtsakten, beschikten wij over geen enkel wetenschappelijk werk in het Nederlands dat als leidraad kon dienen voor studie en practijk. Buiten een paar schoolboeken, bestemd voor het middelbaar onderwijs, bestond er volstrekt niets. Het eerste deel der «Beginnels» van Fredericq was een uitmuntend werk, niet alleen wat de taal en de terminologie betrof, maar vooral wat aanging de wetenschappelijke bewerking van de stof. Een grote helderheid gaf het een bijzondere pedagogische waarde voor het universitair onderwijs; naast de wetgeving werd een zeer uitgebreide jurisprudentie er in ontleed en de belangstellenden vonden er bij elk hoofdstuk een volledige juridische bibliographie over het behandelde onderwerp. Dit eerste deel bestreek reeds een belangrijk gebied van het handelsrecht, namelijk datgene aangaande de handelsdaden, kooplieden, handelsovereenkomsten van verkoop, pand en warrant, contracten met handelsagenten, handelseffecten, bankverrichtingen, checks en rekeningen-courant. Te oordelen naar de omvang van dit eerste deel dienden er nog wel verschillende te volgen alvorens het handelsrecht volledig zou bewerkt zijn en het was de algemene wens dat Prof. Fredericq zo spoedig mogelijk aan de Vlaamse wetenschap de volgende delen zou bezorgen.

Reeds in 1931 verscheen er een tweede deel van dit belangrijk werk, waarin het volledig vennootschapsrecht werd bestudeerd en in 1935 volgde een derde deel, gewijd aan de faillissementen en alle aangelegenheden die hiermede verband houden. Deze drie delen kenden een zo groot succes dat ook een Franse uitgave ervan nodig werd onder de titel «Principes de droit commercial belge».

Jammer genoeg is het werk van Prof. Fredericq verder onvolledig gebleven, zodat er nog belangrijke hoofdstukken aan ontbraken, zoals b.v. de verzekering, het vervoercontract, e.z.m.

Na de bevrijding is dan Prof. Fredericq de uitgave begonnen van zijn groot «Traité de droit commercial belge», waarvan thans reeds tien delen verschenen zijn, dat de stof werkelijk volledig uitput en dat een van de meesterwerken is der Belgische rechtswetenschap, dat de auteur een internationale faam heeft bezorgd.

Ondertussen bleven de Vlaamse juristen het toch wel betreuren dat de zo onontbeerlijke uitgave der «Beginnels van het Belgisch handelsrecht» niet volledig waren kunnen afgewerkt worden en dat voor een gedeelte van de rechtstak een Nederlands universitair leerboek ontbrak. Dit gemis deed zich des te sterker gevoelen daar de uitgave van de drie delen, die verschenen waren tussen 1927 en 1935, stilaan verouderde en niet meer volledig op de hoogte was van de heden-daagse wetgeving en rechtspraak.



Hieraan is nu volledig verholpen door de publicatie van het «Handboek van Belgisch Handelsrecht» van Prof. Baron Louis Fredericq. De auteur heeft hiervoor kunnen rekenen op de medewerking van zijn zoon Jhr. Simon Fredericq, docent aan de universiteit te Gent, zo gunstig gekend door het merkwaardig proefschrift dat hij enkele jaren geleden publiceerde over «De eenmaking van het burgerlijk recht en het handelsrecht».

Het boek brengt thans in de eerste plaats aan de studenten de stof, die ze nodig hebben om zich op grondige wijze in te werken in het handelsrecht. Zonder overlading geeft het al wat essentieel is en de auteurs hebben er zich hoofdzakelijk op toegelegd helderheid te brengen in hun uiteenzetting, zodat de inhoud zich door de studenten uiterst gemakkelijk zal laten assimileren.

Het werk, dat thans verschenen is, vormt het eerste deel van het handboek, waarop binnen enkele tijd nog een tweede deel zal volgen.

Het hier aangekondigd boek behandelt de algemene begrippen van het handelsrecht, met een kort overzicht der historische ontwikkeling en der bronnen. Breder aandacht wordt dan gewijd aan de daden van koophandel, die de grondslag vormen van heel ons handelsrecht. Verder is er een hoofdstuk over de handelaars, met de problemen van bekwaamheid en bijzondere verplichtingen. Logisch volgt daarop de studie van de handelsagenten, de commissionair en de makelaar. Titel IV houdt zich bezig met de handelszaak met, daarbij aansluitend, de leer der oneerlijke mededinging en het probleem der vastgestelde prijzen.

Na deze algemene hoofdstukken komen aan de beurt de verschillende hulpmiddelen, die in de handelspraktijk worden aangewend, namelijk de handelsbeurzen, fondsen- en wisselbeurzen, met het statuut der wisselagenten, de goederenbeurzen, de buitenbezitstelling van titels en de jongste wetgeving op de gemeenschappelijke beleggingsfondsen. Banken en bankverrichtingen worden daarna behandeld, met het juridisch onderzoek van de rekening-courant en de kredietopening. Uitvoerig bestuderen daarna de auteurs de handelseffecten, de wisselbrief en het orderbriefje.

Eer van de belangrijkste kapitels van het boek is vanzelfsprekend de verkoop met de verschillende soorten bijzondere verkoop, zoals de zeeverkoop, de de verkoop met premie en deze op afbetaling.

Bij de studie van de pandovereenkomst, die in titel X wordt ondernomen, wordt de inpandgeving van de handelszaak, de afstand van facturen en schuldvorderingen en de warrant besproken.

Dit alles vormt ongeveer de helft van de inhoud van het werk, terwijl het overige gedeelte volledig is voorbehouden aan de algemene theorie der vennootschappen.

De indeling van het boek is van een voortreffelijke logica en de volgorde der hoofdstukken is gekozen op een wijze dat gemakkelijk wordt voortgeschreden van de elementairste naar de meer ingewikkelde constructies van het handelsrecht.

Wat nu betreft de wijze van behandeling is de methode gebruikt van de dubbele drukletter, waarbij in grotere tekst de gewichtigste en meest onontbeerlijke gegeven worden vermeld, terwijl in kleinere tekst de detailvraagstukken en vooral de praktische voorbeelden worden medegedeeld. Want de auteurs hebben er prijs op gesteld hun theoretische uiteenzettingen steeds te staven met voorbeelden uit de praktijk, die de leer uiterst bevattelijk maken en die niet alleen voor de studenten, maar ook voor de handelaren van groot nut zullen zijn.

Het boek is tevens een onuitputtelijke bron van inlichtingen door de verwijzingen naar al wat van belang is in de rechtsleer en vooral door de aanhaling van een welgekozen jurisprudentie.

Dit eerste deel doet de Vlaamse juristen met ongeduld het verschijnen van het tweede deel verwachten, opdat de Vlaamse rechtswereld en vooral de universiteit spoedig over het volledig handboek van de auteurs zou kunnen beschikken.

Dit nieuw werk komt niet alleen op gelukkige wijze de vroegere beginselen van Prof. Fredericq vervangen, doch het heeft veel meer dan de beginselen en sterke synthetische kracht, die zulke grote diensten bewijst bij de studie.

Wij zijn de auteurs uiterst dankbaar niet alleen omdat ze aan de studenten dit zo voortreffelijk werk-instrument hebben geschonken, maar vooral omdat ze aan de Vlaamse rechtswetenschap een hoogstaande bijdrage hebben geleverd.

In 1954 publiceerde Prof. E. Van Dievoet de uitvoerige «Catalogus van de Internationale Verzekeringsbibliotheek te Leuven», samengesteld door de Assurantie van de Belgische Boerenbond en de Universiteit te Leuven, betreffende de werken gewijd aan het verzekeringswezen. Deze catalogoog liet blijken dat Leuven op dit bijzonder gebied een bibliotheek had weten aan te leggen die enig was in haar soort en die, zoals van verschillende zijden werd opgemerkt, waarschijnlijk in Europa haar gelijke niet vindt. Zowel werken over de private als over de sociale verzekeringen waren in de verzameling opgenomen en er werd evenveel aandacht gewijd aan het juridisch als aan het mathematisch facet van de assurantie.

De werken gepubliceerd in het buitenland waren overvloedig vertegenwoordigd en deze catalogoog is gedurende de laatste jaren een onontbeerlijke wegwijzer geweest voor allen die zich in het verzekeringsrecht specialiseerden. Zij vonden er onmiddellijk een belangrijke documentatie, welke hun studie vereiste.

Thans, pas zes jaar na het verschijnen van het eerste deel, komt Prof. Van Dievoet ons verrassen met een tweede catalogoog, die de aanvulling is van de eerste, doch waarvan de inhoud zelfs deze van de eerste overtreft.

Leuven is voortgegaan met het aanschaffen van alle mogelijke boeken en brochures, die op het verzekeringswezen betrekking hebben. Het fonds werd verrijkt met ontelbare geschriften uit vreemde landen en de beide delen samen vormen nu een impressionante bibliographie van het verzekeringswezen, waarvan de volledigheid niet geëvenaard wordt.

Het geldt hier een bibliotheek van meer dan 16.000 boekdelen en brochures, waarin alle vermeldingen voorkomen volgens de meest nauwkeurige gegevens van de bibliographische wetenschap en waarin op de meest uitgebreide wijze alle documentatie aangaande de verzekering is samengebracht.

Ten einde de consultatie gemakkelijk te maken zijn in een alfabetische auteurslijst de namen hernomen van de schrijvers waarvan de werken in de beide delen vermeld zijn, wat de praktische bruikbaarheid van het boek ten zeerste verhoogt.

Men is werkelijk verbluft vast te stellen welke menigvuldigheid van geschriften op zo korte tijd verzameld is kunnen worden en Prof. E. Van Dievoet, die de stuwende kracht geweest is voor het aanleggen en het volledigen van deze unieke verzameling, heeft hier andermaal aan de rechtsstudie in ons land een uitnemende dienst bewezen.

Over het strafrecht werden gedurende het verlopen gerechtelijk jaar geen uitvoerige werken gepubliceerd, wel interessante kleinere monografieën.

Hierbij vermelden wij in de eerste plaats het preadvies dat Prof. J. Rubbrecht schreef voor de «Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland», over «*De wederzijdsche rechtshulp bij de opsporing en het onderzoek van strafbare feiten*».

De studie van Prof. Rubbrecht is helemaal opgevat in de geest van de geschriften der vereniging, zakelijk en precies; zij heeft geen andere bedoeling dan de belangstellende jurist nauwkeurig in te lichten zowel over de geldende wetten als over de feitelijk bestaande gebruiken. Schrijver bespreekt de uitleveringswet van 15 maart 1874 en het uitleveringsverdrag van 31 mei 1889 en hij geeft aan hoe, onder de drang der praktische behoeften, de parketten in de beide landen in zekere mate de normen voorzien in wet en tractaat hebben uitgebreid, waardoor een zeker gewoonterecht is ontstaan dat voor de beteugeling der strafbare feiten werkelijk onmisbaar is. Ten slotte duidt de auteur nog aan op welke wijze de secundaire rechtshulp wordt toegepast en in zijn slotbeschouwing komt hij tot de conclusie dat de huidige regeling heel wat meer mogelijkheden biedt dan men op het eerste gezicht zou denken. Wat echter ontmoedigt is de traagheid van de diplomatieke weg. Prof. Rubbrecht acht de directe weg, van parket tot parket, en van rechter tot rechter de enig doelmatige.

Het zo actief «Studiecentrum voor jeugdmisdadigheid» heeft in de reeks zijner publicaties, als achtste deel, een nieuw werk uitgegeven van de bekende auteur A. Racine, professor aan Vrije Universiteit te Brussel, waarin verslag wordt uitgebracht over «*De jeugdmisdadigheid in België in de jaren 1958 en 1959*». Dit werk is voortreffelijk opgevat.

Een eerste gedeelte is gewijd aan de curve van de delinquentie bij de jeugd en geeft op aanschouwelijke wijze in de vorm van tabellen alle vereiste inlichtingen om dit zo belangrijk probleem te overschouwen.

Het besluit van de auteur is dat in de jaren 1958 en 1959 in België geen enkele van de spectaculaire vormen van jeugdmisdadigheid of geen enkele van de wanordelijkheden zijn voorgekomen die zich in andere landen op zo onrustwekkende wijze hebben veropenbaard. Aan de hand van vragenlijsten en van inlichtingen verstrekt door de magistraten, speurt de auteur dan naar de sociale oorzaken van deze jeugdmisdadigheid.

Een ander hoofdstuk onderzoekt de delinquentie van de jeugd als juridisch probleem waarin de tekortkomingen worden onderstreept van de wet van 1912 en de middelen worden nagegaan om deze wet te herzien en op de hoogte te brengen van de eisen van deze tijd.

Zeer belangrijke gegevens uit de rechtsliteratuur uit vreemde landen worden hierbij te pas gebracht. Ook op de noodzakelijkheid het instellingsapparaat te verbeteren wordt de klemtoon gelegd.

Een laatste hoofdstuk behandelt de sociale politiek, die uitgestippeld wordt voor de bestrijding van de jeugdmisdadigheid: aanpassing der wetgeving, preventief optreden, inrichting van de rechtsmacht en de hulpdiensten. Prof. Racine is van oordeel dat de verbetering van de toestand kan bevorderd worden door de uitbreiding van de behandeling in vrijheid.

In zijn beknopte vorm is deze objectieve inventaris van het probleem der jeugdmisdadigheid in België een van de degelijkste studies over dit zo belangrijk vraagstuk.

De wetgeving op het wegverkeer, die in de laatste jaren zulke grote betekenis heeft gekregen, heeft ook aanleiding gegeven tot interessante publicaties. Wij moeten hierbij vermelden de losbladige uitgave van Kapitein-Commandant Postal van de rijkswacht, «*De politie van het wegverkeer. Practisch, snel, gekommentarieerd*», dat bijzonder gericht is op de behoeften van de practijk en dat zowel voor de advocaat, de rechters, de ambtenaren van het openbaar ministerie als voor de leden van de politiekorpsen bijzonder nuttig is. Elk artikel van wet of reglement wordt toegelicht door middel van uittreksels uit juridische studiën die aan deze teksten gewijd zijn en vooral door middel van het vermelden ener zeer uitvoerige jurisprudentie. Een alfabetische index vergemakkelijkt ten eerste het gebruik van dit werk en de losbladige uitgave laat toe dat het regelmatig met recente wetgeving en jurisprudentie wordt bijgewerkt.

Dezelfde auteur publiceerde ook in het verlopen jaar, volgens dezelfde methode, voor het eerst zijn werk over «*De technische controle en het wegvervoer*», een verzamelwerk dat door alle belanghebbenden in zake vervoer ten eerste zal worden op prijs gesteld.

Wij mogen niet nalaten hier ook de nieuwe uitgave 1962 te vermelden van het «*Handboek van de wetgeving op het wegverkeer*», uitgegeven door de *Vereenigde Verzekerden*, dat, tegenover de vorige uitgaven, een heel nieuw werk is geworden. Tussen de beknopte handleidingen op dit gebied kunnen wij er moeilijk een ander aanwijzen dat evenzeer geschikt is voor het vluchtig onderzoek van de dagelijkse gevallen. Het is zeer handig gepresenteerd, met telkens tussen het commentaar de omliggende artikelen van wet en reglement en aanduiding van de meest recente rechtspraak. Het is geen wonder dat men het dagelijks op de politierechtbanken in handen ziet van de advocaten bij hun pleidooien.

\* \* \*

Het sociaal recht was de aanleiding tot het verschijnen van een uitgebreid nieuw leerboek van de hand van Prof. F. Van Goethem en Dr. R. Dillemans, «*Handboek van het Belgisch sociaal recht*». In vroegere hand- en leerboeken heeft Prof. Van Goethem reeds voortreffelijke overzichten gegeven van de Belgische wetgeving op dit terrein. Het thans verschenen handboek, dat samengesteld werd met de hulp van Prof. R. Dillemans, onderscheidt zich van de vorige werken van Prof. Van Goethem door het feit dat het zich hoofdzakelijk bezighoudt met de hoofdlijnen van het sociaal recht en dat de minder belangrijke details en de uitvoeringsmodaliteiten meestal achterwege werden gelaten.

Er is geen moeilijker taak dan in deze tijd een boek te schrijven over het sociaal recht en zo gevat zegt Prof. Van Goethem in zijn inleiding, dat dient vermeden te worden dat het handboek reeds in zekere delen verouderd zou zijn op het ogenblik van zijn verschijnen. Het sociaal recht in ons land is immers ten eerste onstandvastig en in onophoudende evolutie. Het komt er dus op aan aan de studerende een leidraad te geven waarin op duidelijke wijze het vast schema van heel de juridische sociale organisatie wordt geschetst. Hierin zijn de auteurs op prachtige wijze geslaagd. De oneindige menigvuldigheid der sociale wetten op alle gebied worden in dit werk herleid tot een eenheid waarin men een vaste lijn kan terugvinden.

In een inleidend deel wordt het voorwerp van het sociaal recht behandeld met zijn toepassingsgebieden en zijn indeling, waarbij een overzicht gegeven wordt van heel de sociaalrechtelijke literatuur in de naburige landen, alsook een schets der historische ontwikkeling van het sociaal recht. Een hoofdstuk handelt over de bijzondere kenmerken van dit recht.

Afzonderlijke afdelingen bestuderen dan achtereenvolgens de overeenkomsten over de ondergeschikte arbeid (leerovereenkomst, arbeidscontract voor werklieden en bedienden), de arbeidsreglementering met de wetgeving op het loon, op de arbeidsduur, op de zondagrust, op de arbeid van vrouwen en kinderen, de werkplaatsreglementen, de gezondheid en de veiligheid van de arbeid en de tewerkstelling van vreemdelingen.

Bijzonder interessant en actueel is het deel gewijd aan de collectieve arbeidsverhoudingen, waarin een grondige studie voorkomt over de vakorganisaties met hun historische evolutie en hun tegenwoordig statuut. De werkstaking met haar juridische gevolgen, de collectieve arbeidsovereenkomsten, de paritaire comités en de bedrijfsorganisatie met de centrale raad voor het bedrijfsleven, de bedrijfsraden en de ondernemingsraden worden dan in hun grote lijnen besproken. Arbeidsongevallen en beroepsziekten worden gegroepeerd onder de algemene benaming beroepsrisico en de laatste afdeling van het boek is gewijd aan de sociale zekerheid, met eerst een overzicht van het algemeen stelsel dat deze organisatie thans in ons land beheerst en dan verder de studie van de kinderbijslag, de verzekering tegen ziekte en invaliditeit, de werkloosheidsverzekering, de arbeidsvoorziening, de jaarlijkse vacantie en de pensioenen.

Het is voorzeker de eerste maal dat wij in ons land een zo duidelijk en tevens zo volledig overzicht krijgen van de grote lijnen van ons sociaal recht. Wie ontmoedigd is bij het doorgronden van speciale vraagstukken op dit gebied, ten gevolge van de voortdurende evolutie der wetgeving en der reglementering, zal maar te grijpen hebben naar het handboek van Prof. Van Goethem en Dr. Dillemans om dadelijk de betwisting, die hem interesseert, haar plaats te kunnen geven in het geheel van onze sociaalrechtelijke organisatie en om tevens onmiddellijk alle bronnen te vinden die hem zullen toelaten het probleem uit te diepen.

Van bijzondere waarde is de «selectieve bibliographie» die het werk besluit en waarin haast volledig alle wetenschappelijke werken en studiën vermeld worden die op het sociaal recht in ons land betrekking hebben. Dat wij thans over dit uitmuntend leerboek beschikken zal alle Vlaamse juristen ten zeerste verheugen.

Wie een zaak te behandelen heeft voor het arbeidsgerecht laat nooit na, ten einde zich nauwkeurig op de hoogte te stellen van de stand der rechtspraak, de repertoria te consulteren die uitgegeven werden door de Heer R. Geysen, voorzitter van het Arbeidsgerecht van beroep te Antwerpen, waarin met de meest nauwkeurige zorg heel de jurisprudentie aangaande de arbeidsverhoudingen werd verzameld. Tot nog toe hadden twee van deze repertoria het licht gezien, namelijk deze met de rechtspraak van 1922 tot 1948 en dan een tweede bundel over de jaren 1949 tot 1955. Thans is zopas een derde verzamelwerk van de pers gekomen, «Arbeidsrechtspraak 1956-1960, met critische nota's».

Zowel naar uiterlijke vorm als naar innerlijke systematiek is dit nieuw werk volkomen gelijkaardig aan de twee vorige. De rechterlijke beslissingen zijn ver-

zameld geworden onder algemene trefwoorden, die alfabetisch gerangschikt zijn. Zulks laat onmiddellijk toe de stof te vinden die men zoekt en dit wordt nog meer vergemakkelijkt door de bijkomende ondertitels die bij elk trefwoord voorkomen.

Het lijvig boek, dat thans verschenen is, geeft meer dan 900 gerechtelijke beslissingen van alle arbeidsgerechten van het land.

Wat de methode betreft die door de auteur gebruikt wordt, dient opgemerkt dat hij de korte inhoud van de vonnissen en arresten, die oorspronkelijk in het Frans gevelde werden, in deze taal alleen weergeeft. Voor de Vlaamse beslissingen wordt er onder de oorspronkelijke Nederlandse tekst in kleinere letter een vertaling in het Frans bijgevoegd, zodat het werk ten zeerste zal bijdragen tot een uniforme rechtspraak in heel het land.

Bij elk vermeld vonnis of arrest wordt de bron aangeduid waar de volledige tekst kan gevonden worden. Het is interessant na te gaan in welke belangrijke mate de jurisprudentie, gepubliceerd in het Rechtskundig Weekblad, hierbij voorkomt.

Van groot belang zijn de korte noten die regelmatig onder de inhoud vermeld worden. Zij bevatten nuttige verwijzingen, beknopte toelichtingen en verhogen in aanzienlijke mate het nut van het werk.

De arbeidsrechtspraak, verzameld door de Heer Geysen, is werkelijk een onontbeerlijk instrument geworden voor al wie zich bezighoudt met het arbeidsrecht, doch het is meer dan dat en het vormt, in zijn achtereenvolgende uitgaven, een volledige verhandeling van het sociaal recht van ons land en laat ons toe op voortreffelijke wijze de ontwikkeling en de evolutie te volgen van deze zo actuele en zo levende tak van het recht.

Bij de toepassing der belangrijke wet op de vergoeding der arbeidsongevallen, stelt haar artikel 19 een reeks vraagstukken die voortdurend aanleiding geweest zijn tot betwistingen in rechtsleer en rechtspraak. Het gaat om de burgerlijke immuniteit van het bedrijfshoofd, de werkmakkers en de aangestelden, wanneer door hun toedoen een arbeider het slachtoffer wordt van een ongeval en verder over de aansprakelijkheid van derden en de samenloop van de twee stelsels van vergoedingen. Veel werd hierover reeds geschreven, doch thans heeft Dr. A. Vandeurzen ons over heel deze problematiek een grondig doordacht werk bezorgd, «De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen», waarin de principes nauwkeurig uitgestippeld worden en waarin een zeer uitvoerige rechtspraak wordt ontleed. De auteur wijst er op dat het vooral zijn bedoeling geweest is de praktijk voor te lichten, vandaar een zeer uitgebreide vermelding der jurisprudentie en vooral een uitvoerige reeks praktische voorbeelden van berekening die de duidelijkheid van de analyse komen staven. Al wat reeds over dit zo omstreden probleem werd geschreven wordt vermeld in de bibliographie op het einde van het werk en het boekje van de Heer Vandeurzen, dat Prof. Van Goethem in zijn inleiding zo terecht «een veilige gids» noemt zal steeds dienen geraadpleegd te worden bij de vele processen die zich op dit stuk regelmatig voordoen.

\* \* \*

Het staatsrecht kende in het verlopen jaar slechts matige belangstelling. Enkel één boek van enige betekenis zouden wij kunen vermelden, namelijk het verzamelwerk «Het federalisme in Vlaanderen»,

waarin, door verschillende auteurs, studiën werden gepubliceerd van ongelijke omvang, met de bedoeling het principe van het federalisme te verdedigen en documentatie te verzamelen tot staving van de federalistische strekking.

Emiel Van Cauwelaert onderzoekt eerst de vraag « Is het federalisme actueel in België? ». Hij is er stellig van overtuigd en meent dat het beslissend ogenblik voor het Vlaamse volk is aangebroken en het thans de kans die geboden is niet mag laten ontsnappen.

Staf Verrept publiceert « Algemene beschouwingen over het Vlaams Federalisme », namelijk de tekst van een rede, uitgesproken op het derde Federalistisch kongres van 26 februari 1961. Hij onderzoekt verschillende facetten van het federalistisch vraagstuk, o.a. het federalisme en de partijen en ook de levensbeschouwingen.

Van de hand van Dr. Jur. P. Beeckman bevat het boek een referaat, gehouden op hetzelfde congres en getiteld « Het federalisme in Vlaanderen » met een historiek en een aantal beschouwingen over de uitbouw van een federale staat en een statuut voor Brussel.

Het meest uitvoerig deel van het boek is een studie van volksvertegenwoordiger Daniël Deconinck getiteld « Vlaams-Waals Federalisme en onderscheidene bevoegdheidskringen ». Het vormt een studie op zichzelf van bijna 60 bladzijden met een volledig project tot uitbouw van een federalistische staatsorganisatie en een onderzoek van de problemen van samenwerking tussen de deelstaten en de bondstaat.

De Heer A. Vanvoorde onderzoekt het federalisme als voorwaarde tot sociale en economische vooruitgang, met belangrijke statistische gegevens over de achterstand van de Vlaamse gewesten op het gebied van het economisch en sociaal leven.

Eindelijk bevat het werk ook nog een historisch overzicht van de federalistische stromingen in België van de hand van Arthur de Bruyne.

Aan het boek is een interessante documentatie toegevoegd, waarin men o.a. vermeld vindt « Kanttekeningen over het federalisme » van Dosfel, het wetsontwerp in 1931 ingediend door Herman Vos, het Vlaams-Waals Manifest van 1952 met het ontwerp van federale grondwet voor België en het gemeenschappelijk Vlaams-Waals federalistisch manifest.

Aan het boek is een belangrijke bibliographie over het federalisme in het algemeen en over het staatsrecht van de voornaamste federalistische staten toegevoegd. Een uiterst interessante documentatie.

In verband hiermede zouden wij tevens willen wijzen op het merkwaardig artikel dat gepubliceerd werd door Prof. André Mast in het Feestnummer van het Rechtskundig Weekblad, « *Elementaire bedenkingen bij het vraagstuk van de omvorming van de Belgische eenheidsstaat in een federale staat* », waarin de geleerde auteur de moeilijkheden en bezwaren onderstreept die zich in ons land zouden voordoen bij een federalistische omvorming van de staat en waarbij hij tevens een uiterst belangrijk documentatiemateriaal aanwijst.

Deze beide geschriften over federalisme zijn uiterst actueel en zullen, in het midden van de Vlaamse beweging, heel wat te denken geven.

\* \* \*

Zoals het in de laatste jaren steeds het geval was, mocht het administratief recht zich verheugen in talrijke publicaties. In de allereerste plaats moet echter gewezen worden op het belangrijk leerboek, dat

over deze stof werd uitgegeven door Prof. André Mast, « *Overzicht van het Belgisch administratief recht* ».

Dit boek werd reeds sedert lang in de Vlaamse juridische wereld verwacht. Al is de wetenschap van het administratief recht in de laatste jaren het voorwerp geweest van menigvuldige geschriften in de Nederlandse taal over bijzondere punten en al heeft het Administratief Lexicon een belangrijke hoeveelheid monografieën samengebracht over speciale onderwerpen, toch ontbrak ons nog steeds een synthetisch overzicht van Belgisch administratief recht in zijn geheel. Reeds sedert geruime tijd werd door de studenten van de universiteit te Gent, die er de cursus van administratief recht van Prof. Mast volgen, dankbaar gebruik gemaakt van het gestencileerd handboek van de hoogleraar, dat hun de taak zozeer vergemakkelijkte. Thans is door de auteur de stof, die in deze cursus verwerkt was, in een definitieve vorm gegoten en is het voortreffelijk overzicht van de schrijver ter beschikking van alle juristen.

Het boek heeft voorzeker uitzonderlijke hoedanigheden. Het is in de eerste plaats een uitmuntende cursus, die voor de studenten een hoge pedagogische waarde bezit. Het is tevens een voortreffelijke synthese waarin op merkwaardige wijze de stof van het administratief recht, die zo verscheiden is en die zich zo moeilijk leent tot een systematische behandeling, op schitterende wijze tot eenheid werd gebracht. Het is uiteindelijk een boek dat volledig up to date is en dat met een bijzondere helderheid ook de jongste vraagstukken behandelt die heden ten dage in deze tak van het recht aan de dagorde staan.

Doch niet enkel de studenten zullen met gretigheid van dit boek gebruik maken en er op bevattelijke en aangename wijze het onderwijs van hun hoogleraar in terugvinden, ook vele ambtenaren en andere belangstellenden zullen er ten eerste prijs op stellen vóór hen het weelderige panorama te zien ontvouwen van het administratief recht zoals het thans als wetenschappelijk vak wordt opgevat en in dit mooi algemeen plan de bijzondere vraagstukken opdiepen waarmede zij door hun praktijk in betrekking komen.

Tot nog toe bestond dergelijk werk in de Vlaamse rechtswetenschap niet. Het was een leemte, die gedurende geruime tijd zeer scherp werd gevoeld en die nu gelukkig gevuld is door dit prachtig werk, dat de stof behandelt met een trefzekerheid en een zwier die enkel bewondering kunnen afdwingen.

Zeer belangrijk is ook het feit dat Prof. Mast in zijn werk de jongste wetenschappelijke gegevens verwerkt en naast de administratiefrechtelijke literatuur van België en Frankrijk ook uitvoerig zijn aandacht besteedt aan de zeer belangrijke geschriften die in de laatste jaren in Nederland op dit gebied werden gepubliceerd. Ook de jonge rechtspraak van de Raad van State wordt uitvoerig vermeld en besproken en de auteur speurt de richtinggevende principes op, die door deze administratieve jurisprudentie worden verstrekt.

Na de zeer voortreffelijke algemene kwaliteiten van het boek dik te hebben ondersreept zullen wij even aanhalen op welke wijze de schrijver zijn stof heeft ingedeeld.

In een inleiding tracht Prof. Mast eerst en vooral het begrip « administratief recht » te begrenzen. Zoals de meeste auteurs, die in de laatste tijd over het administratief recht hebben geschreven, tracht Prof. Mast niet een wezensbepaling van deze rechtstak te vinden. De pogingen die ten dien einde in meerdere landen reeds werden ondernomen zijn al te dikwijls op mislukkingen uitgelopen en, zoals de meeste schrijvers,

houdt Prof. Mast zich aan de negatieve bepaling van het administratief recht, waaronder alles samengebracht wordt wat in de publiekrechtelijke sector noch als wetgeving noch als rechtspraak kan aangemerkt worden.

De studie van de bronnen van het administratief recht geeft de auteur gelegenheid duidelijk de verschillende soorten rechtsnormen van elkaar te onderscheiden, zoals ze zich in de laatste jaren voorgedaan hebben in kaderwetten, opdrachtwetten, besluitwetten en verder in de ondergeschikte reglementeringen.

Als grondslag van het Belgisch administratiefrechtelijk regime kiest Prof. Mast de notie van de openbare dienst. Hij sluit hierbij aan bij hetgeen ook Pierre Wigny en André Buttgenbach in hun Franse leerboeken hebben betracht. Het is volkomen begrijpelijk dat de schitterende school van de «service public» die in Frankrijk wordt voorgestaan door zoveel beroemde juristen van allergrootst formaat, ook in België een intense belangstelling heeft geweëkt. Toch blijft het een vraag of het begrip «openbare dienst» als een definitieve grondslag voor het administratiefrechtelijk regime in ons land zal kunnen dienen. In Frankrijk is de reactie tegen deze leer in de jongste literatuur uiterst scherp en zeer talrijk zijn de geschriften, waarin een heftige kritiek op de beginselen van de school van de «service public» wordt uitgeoefend. Dit probleem kan hier natuurlijk niet uitgediept worden; wij stellen enkel vast dat er ten onzent met Wigny, Buttgenbach en Mast zich ook een school van de publieke dienst heeft ontwikkeld, waarvan de werken voorzeker het beste zijn dat wij tot nog toe in deze tak van de rechtswetenschap in ons land konden vermelden.

In verband met de openbare dienst stelt de auteur dan een onderzoek in naar de verschillende vormen van beheer van deze diensten en gaat hij de karakteristieken na van de centralisatie, de deconcentratie en de decentralisatie naar gebied en naar dienst. Hieraan wordt een zakelijke bespreking toegevoegd van de wet van 16 maart 1954 aangaande het toezicht over de parastatale instellingen, wet die zuiver pragmatisch werd opgevat en die meerdere theoretische problemen onopgelost laat.

Onmiddellijk in verband met de openbare diensten bestudeert Prof. Mast de concessies en de contracten van leveringen en werken, met de theorie der openbare aanbesteding.

Twee afzonderlijke afdelingen behandelen dan achtereenvolgens de personen, die de overheid in het nastreven van haar taak behulpzaam zijn en de materiële middelen, waarover het bestuur beschikt om zijn doel te verwezenlijken.

De eerste van deze beide afdelingen is dus gewijd aan het openbaar ambt met een uitvoerige studie van de grondwettelijke situatie en van het juridisch statuut van de ambtenaar. De tweede afdeling, die het regime van de goederen in het administratief recht bestudeert, houdt zich bezig met het openbaar en het privaat domein, de onteigeningen, de opeisingen, de openbare wegenis met de rooijlijnen, de bouwvergunningen en de stedenbouw, de erfdienstbaarheden van openbaar nut en uiteindelijk de waterlopen, de polders en wateringen. Het is een oneindig uitgebreide stof, waarin Prof. Mast met scherpzinnigheid al wat essentieel is heeft weten naar voren te brengen, op dusdanige wijze dat meerdere onderwerpen, die over het algemeen beschouwd worden als moeilijk en ingewikkeld, in dit boek voorkomen met een eenvoud, een bevattelijkheid en een helderheid, die voor studiedoel-einden uitermate kostbaar zijn.

Onder de algemene titel van «territoriale decentralisatie» behandelt dan de auteur de provincie, de gemeente, de commissie van openbare onderstand en de kerkfabrieken. De uiteenzetting van de juridische regels die deze instellingen beheersen gaat hier voortdurend gepaard met aanwijzingen betreffende hun historische oorsprong, hun maatschappelijke betekenis en hun evolutie, met een beknopte studie van de grote problemen, die zich hierbij stellen, zoals deze van de gemeentelijke autonomie, van de grote agglomeraties, enz.

Zoals het onontbeerlijk is in elk modern werk over algemeen administratief recht, is de laatste afdeling van het boek gewijd aan de bescherming van de burger tegen onrechtmatig bestuur. Dit hoofdstuk is een uitmuntende samenvatting van de zeer actuele problematiek der administratieve rechtspraak. Prof. Mast gaat eerst na welke de rechtsmiddelen zijn waarover de burger beschikt om zich tegen de willekeur van de administratie te beschermen, wat aanleiding geeft tot een studie van de jurisdictionele controle en van de verhoudingen tussen bestuur en rechtspraak in het Belgisch positief recht. Hier wordt een volledig overzicht gegeven van de betwistingen betreffende de betekenis der artikelen 92 en 93 van de grondwet, van de begrippen burgerlijke en politieke rechten en de bevoegdheidsregeling om over de geschillen aangaande deze rechten te oordelen, met een beredeneerd oordeel aangaande de verschillende meningen, die in de rechtspraak en in de rechtsliteratuur op dit stuk aan de dag zijn gekomen.

Na deze zo uiterst interessante samenvatting van het vele dat in de laatste tijd hieromtrent werd gepubliceerd, gaat Prof. Mast na hoe de bescherming tegen onrechtmatige daden van het bestuur wordt verstrekt, eerst door de gewone rechtsmachten en dan verder door gespecialiseerde administratieve rechtscolleges. Hierop volgt dan een uitvoerige afdeling gewijd aan de bevoegdheid en de activiteit van de Raad van State, uitmuntend gesystematiseerd en toegelicht door middel van voortdurende verwijzingen naar de rechtspraak van deze Raad en naar de bijzonderste artikelen en geschriften die hieromtrent in de laatste jaren werden geschreven.

Zoals duidelijk uit dit zeer beknopt overzicht blijkt is het boek volstrekt volledig en worden al de vraagstukken gesitueerd in een duidelijk plan dat met vaste hand werd getekend en dat een veilige gids is voor alle verdere studie.

Misschien zou er slechts één enkele bedenking kunnen gemaakt worden door degene die dit meesterlijk boek heeft doorgewerkt. Zou het misschien niet wenselijk zijn dat de auteur enigszins uitvoeriger zou uitweiden over de principes die de aansprakelijkheid van de overheid in ons land beheersen? Hierover wordt slechts terloops gesproken en het komt mij toch voor dat deze principes een belangrijk stuk uitmaken van het administratief recht en dat er misschien wel een afzonderlijk hoofdstuk zou kunnen aan gewijd worden. Wij durven het de schrijver ter overweging geven voor de volgende uitgaven van zijn werk, die voorzeker talrijk zullen zijn.

De Vlaamse rechtswetenschap mag zich zeer gelukkig achten met het verschijnen van dit boek, dat een blijvende basis zal zijn, in onze taal, voor de studie van een der jongste, doch meest belangrijke takken van het recht.

Met het oog op een vergadering der Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België

en Nederland schreef Prof. Dr. A. Vranckx zijn preadvies betreffende *«De ruimtelijke ordening in België»*. Het is opgesteld volgens de zo gewaardeerde methode van deze Vereniging, bondig en zakelijk, en het geeft een beknopt overzicht over de menigvuldige actuele vraagstukken, waarin de wet regelend is opgetreden om te komen tot harmonische ruimtelijke ordening.

De auteur geeft voorafgaandelijk een historisch overzicht van de ontwikkeling der wetgeving op het gebied van stedenbouw en urbanisatie, met de er bij behorende literatuur.

Prof. Vranckx bespreekt in zijn verdere uiteenzetting het wetsontwerp dat sedertdien de wet van 29 maart 1962 is geworden.

Zo vinden wij dan in het preadvies twee hoofdstukken, het ene betreffende de gemeentelijke ordening en het andere betreffende de regionale.

De ruimtelijke ordening op gemeentelijk plan is zeer breed opgevat en, na een uiteenzetting van de algemene principes, behandelt de schrijver het algemeen en bijzonder plan van aanleg, de handhaving van dit plan door middel van de bouwvergunningen; hij bespreekt de wettelijke uitsluiting van de schadevergoeding voor de schade veroorzaakt door urbanistische maatregelen, doch stelt daartegenover de mogelijkheid om, in billijkheid, aan de Raad van State een advies wegens buitengewone schade te vragen. In grote lijnen wordt de procedure van de onteigening geschetst en verder de strafrechtelijke bepalingen gesteld op overtredingen der voorschriften van het plan van aanleg.

De rooilijnen, de bouwverordening en de verkaveling worden achtereenvolgens summier, maar toch met al wat op dit gebied van essentieel belang is, onder het oog genomen.

In het onderzoek over de regionale ruimtelijke ordening wordt gehandeld over de streekplannen en de gewestplannen.

De middelen tot coördinatie en de oprichting van een «Nationale commissie voor ruimtelijke ordening», om deze coördinatie te verwezenlijken besluiten dit uitstekend preadvies over een onderwerp, waarover wij in onze rechtsliteratuur nog maar sporadisch enkele gegevens kunnen vinden en waarvan ons thans Prof. Vranckx, al is het in zeer bekopte vorm, een volledig algemeen overzicht heeft bezorgd.

Prof. A. Vranckx, die een bewonderenswaardige activiteit aan de dag legt, heeft ook nog gedurende het laatste gerechtelijk jaar in het *Administratief Lexicon* een uitvoerige verhandeling laten verschijnen over de «Geesteszieken».

Al zijn de maatregelen, die de maatschappij neemt ten opzichte van de geesteszieke, hoofdzakelijk maatregelen van administratieve aard, toch komen hierbij allerlei vraagstukken van burgerlijk en zelfs van strafrecht te pas. De studie van de auteur beweegt zich dus op verschillende gebieden van het recht. Het tractaat is ingedeeld in twee grote afdelingen, de eerste behandelt de instellingen voor geesteszieken en de tweede de rechtsbekwaamheid van de geesteszieke en het beheer van hun vermogen.

In een bondige inleiding geeft Prof. Vranckx een beklemmende beschrijving van de toestand waarin de geesteszieken verkeerden in de meeste Europese landen gedurende de vorige eeuwen. Het is slechts stilaan dat het besef is doorgedrongen dat de krankzinnigen werkelijke zieken zijn die een wetenschappelijke behandeling nodig hebben. Thans is de toestand zo dat in Europa meer dan 2.000.000 geesteszieken leven en uit de statistieken betreffende de bevolking van de gestichten in België leren wij dat er in ons land onge-

veer 25.000 krankzinnigen in de bijzondere instellingen zijn ondergebracht.

In het eerste hoofdstuk van zijn verhandeling bestudeert de auteur de verschillende soorten van krankzinnigengestichten, hun organisatie en de juridische voorwaarden tot hun oprichting. Plaatsing, verblijf en ontslag van de zieken in deze instellingen worden dan achtereenvolgens onderzocht en daarop volgen uiteenzettingen over de open afdelingen, de afzondering ten huize en de administratieve sancties en strafbepalingen.

Prof. Vranckx moet dan overschakelen naar het strafrecht met een bespreking van de wet van 9 april 1930 op het sociaal verweer en de interneringsmaatregelen die zij voorziet. Aan de plaatsing van abnormale kinderen wordt bijzondere aandacht besteed en wij vinden in de tekst een lijst van al de instellingen in het land, waarin jeugdige abnormalen worden opgenomen met de aanduiding van de leer- en werkmethodes die er worden toegepast.

Het tweede deel van de studie is volledig gewijd aan de burgerlijke rechtsbekwaamheid van de geesteszieken met de verschillende modaliteiten van onbekwaamheid naar gelang de maatregel die te hunnen opzichte genomen werd. Hierbij sluit vanzelfsprekend aan het beheer van het vermogen van de geesteszieke en in een afzonderlijk hoofdstuk handelt schrijver over artikel 1386bis B.W. betreffende de plichten tot schadevergoeding van de krankzinnige.

In zijn besluit onderstreept Prof. Vranckx dat de bestaande wetgeving geweldige leemten vertoont en volledig door de ontwikkeling van de wetenschap en van het sociaal bewustzijn is voorbijgestreefd. Het gaat zover dat de administratie, om tot redelijke oplossingen te komen, onwettelijkheden duldt en ze zelfs in sommige gevallen aanbeveelt. Schrijver stelt scherp de talrijke euvelen in het licht die zich onder de bestaande wetgeving voordoen en legt de klemtoon op de volstreekte noodzakelijkheid van diep ingrijpende wijzigingen.

De verhandeling van Prof. Vranckx is niet enkel een degelijke juridische synthese, maar het is ook een stuk waarin de sociaal-voelende mens zijn gevoelens tot uiting brengt.

In het *Administratief Lexicon* verschenen nog in het verlopen jaar verschillende andere studiën, die een rijke aanvulling zijn van deze voortreffelijke verzameling.

De Heren A. Vanholder en Et. Vanneste schreven een monografie over de «Provinciale begroting».

Deze studie geeft een overzicht van alle bepalingen der wetten en verordeningen die het opmaken, het vaststellen, de goedkeuring evenals de uitvoering van de provinciale begroting beheersen. Na eerst te hebben uitgeweid over de grondwettelijke beginselen, ontleedt de auteur de kenmerken van de begroting (eenjarigheid, universaliteit, specialiteit en openbaarheid) om dan de verschillende normen na te gaan die voorschrijven op welke wijze de provinciale begroting dient opgemaakt te worden. Wat de uitvoering betreft wordt de rol beschreven van de Bestendige Deputatie en van het Rekenhof, alsmede de taak van de provinciale rekenplichtige ambtenaar.

De twee laatste hoofdstukken van het tractaat behandelen uitvoerig de verrichtingen van ontvangst en uitgave.

Het geheel geeft een duidelijk en volledig beeld van al wat de provinciale begroting aanbelangt.

De Heer A. Vander Stichele, de specialist van de



onderwijsaangelegenheden in het auditoraat bij de Raad van State, die nog vorig jaar voor het Administratief Lexicon zijn bijdrage over het Lager onderwijs volledig herwerkte en in harmonie bracht met de nieuwe wetgeving, heeft thans in dezelfde verzameling een uitgebreid tractaat doen verschijnen over het «*Middelbaar onderwijs*». Deze nieuwe verhandeling heeft al de hoedanigheden van deze betreffende het lager onderwijs; zij is volkomen up to date en vermeldt al de modaliteiten spruitende uit de toepassing van het schoolpact.

Na algemene beschouwingen over het wezen en het doel der middelbare studiën behandelt schrijver eerst de gemeenschappelijke wettelijke bepalingen aan dewelke de onderwijsinrichtingen van het rijk, de provincie en de gemeente zijn onderworpen, namelijk wat betreft het onderwijs in de godsdienst en de zedenleer, de benoemingsvoorwaarden, de verbeteringsraad en de inspectie. Daarna onderzoekt hij de voorwaarden voor de oprichting en de organisatie van de rijksinrichtingen inzake personeel, geldelijk statuut, tuchtregeling, pensioen en leerlingen, om dan nadien dezelfde aangelegenheden na te gaan bij de provinciale en de gemeentelijke en uiteindelijk bij de vrije inrichtingen. Het laatste hoofdstuk van het tractaat handelt over de gesubsidieerde inrichtingen en de waarborgen, die de wet voorziet om de vrije keuze der ouders te verzekeren.

Zakelijkheid, beknoptheid en degelijkheid zijn de kenmerken van deze studie.

«*Aankondiging (aanplakking en reclame)*» is de titel van een opstel van de Heer F. Wastiels, adjunct-adviseur bij het Ministerie van Openbare Werken, bestuur stedenbouw en ruimtelijke ordening. De toepasselijke juridische regelen verschillen naar gelang de aanplakking geschiedt door de overheid of door de particulieren. De overheid kan verplicht zijn zekere berichten aan te plakken; voor de particulier is het een grondrecht zijn vrije meningsuiting door aanplakking bekend te maken. Wanneer de Grondwet hierbij geen preventieve maatregelen toelaat belet zulks niet dat de gemeenteoverheid haar politierecht kan uitoefenen en de bekendmakingen op schuttingen en borden langs de openbare weg aan een vergunning kan onderwerpen in het belang van de openbare veiligheid en van het verkeer. Ook de wettelijke bepalingen betreffende de beperking van het recht tot aanplakking in verband met het urbanisme worden door de auteur gecommenteerd.

In de reeks monografieën gepubliceerd in het Administratief Lexicon betreffende de openbare kredietinstellingen, heeft thans Dr. D. Van Puyvelde, een studie laten verschijnen betreffende de «*Algemene Spaar- en Lijfrentekas*», deze zo belangrijke organisatie in het economisch en financieel leven van ons land.

Het is een beknopt doch volledig overzicht van de organisatie en de verrichtingen van deze instelling. Na enkele algemene beschouwingen wijdt de auteur afzonderlijke hoofdstukken aan elk van de belangrijkste verrichtingen, die de Spaar- en Lijfrentekas in haar bevoegdheid heeft, met al de juridische modaliteiten die er betrekking op hebben. Zo worden achtereenvolgens behandeld: de spaarkas, de lijfrentekas, de levensverzekeringskas, de rentekas van arbeidsongevallen. Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de bijzondere diensten die de Spaar- en Lijfrentekas verricht voor rekening van de staat, namelijk in verband met de dotatie der oudstrijders, de nationale kas voor oorlogspensioenen en de toelagen aan politieke gevangenen.

Het laatste kapittel bespreekt de beleggingen van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas.

Het geheel geeft een zeer duidelijk beeld van het uitgebreid gebied, dat door de activiteit van deze instelling wordt bestreken en deze monografie is een gelukkige aanvulling van de andere tractaten, die reeds verschenen over de grote kredietinstellingen, zoals het Gemeentekrediet van België en de Nationale maatschappij voor krediet aan de nijverheid.

Eindelijk heeft nu ook de zo belangrijke stof van de «*Gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen*» een veilig onderdak gekregen in het Administratief Lexicon door het uitstekend tractaat dat er aan gewijd werd door Prof. Dr. H. Lenaerts. De thans op dit gebied geldende regeling vormt de titel I van het algemeen reglement op de arbeidsbescherming en is dus uitsluitend geregeld door koninklijk besluit. De verhandeling van Prof. Lenaerts is uiterst kostbaar, omdat ze niet enkel een voortreffelijke samenvatting geeft van de bestaande reglementering, doch tevens omdat zij in verband hiermede meerdere uiterst delicate juridische vraagstukken uitdiept, zoals de rechtsgrond van de regeling in zake hinderlijke inrichtingen, de plaats die deze wetgeving inneemt in het recht, de administratieve beroepen en de beroepen bij de Raad van State en vooral de bevoegdheid van de rechterlijke macht om in bepaalde gevallen sanctionerend tussen te komen. Al deze interessante problemen worden door de auteur nagegaan aan de hand van een uitgebreide rechtspraak vooral van de Raad van State en ook de mening van de meeste auteurs, die over het onderwerp hebben geschreven, wordt kritisch onderzocht.

Voor het overige geeft de verhandeling een zeer volledig overzicht van de modaliteiten volgens dewelke de vergunningen kunnen verleend worden, de wijze waarop de aanvraag wordt onderzocht, de adviezen, de inhoud en de vorm van de beslissing der administratieve overheid. Hoofdstukken betreffende de beroepen, zowel administratieve als juridictionele bij de Raad van State, toezicht, strafbepalingen en schadevergoeding voleindigen dit uitstekend leerstuk.

Vermelden wij nog de zeer grote verdiensten van het Administratief Lexicon wat betreft de regelmatige aanvulling van de behandelde trefwoorden door nieuwe studiën, die de vroegere vervangen. Zo heeft de heer J. Vandenbossche zijn vroegere verhandelingen over de «*Gemeentebegroting*» en over de «*Gemeentelijke comptabiliteit*» volledig herwerkt. Hetzelfde deed de heer H. Vlierbergh met zijn verhandeling over het «*Gebruik der talen in het leger*».

Door deze nieuwe tractaten wordt het Administratief Lexicon met de grootste zorg en nauwgezetheid volledig op de hoogte gehouden van de evolutie van het administratief recht.

In een paar woorden mag er ook gewezen worden op de zo nuttige en onontbeerlijke uitgaven van administratiefrechtelijke wetten en besluiten, waartussen wij vooral dienen aan te stippen het «*Administratief Codex*» van de Heer R. Vanhaesendonck, dat in zijn vijfde herwerkte editie een volledig nieuwe verzameling is geworden.

Nu het staats- en administratief recht in ons land zoals overal elders zulke uitbreiding heeft genomen, is een verzameling waarin de wetteksten op dit gebied zijn samengebracht, een onmisbaar werkinstrument.

De Heer E. Vanhaesendonck heeft reeds sedert verschillende jaren deze bijzonderste wetten gepubliceerd in een boek dat op administratief gebied aanzienlijke

diensten heeft bewezen. Het beste bewijs hiervan is het feit dat er thans van dit werk een vijfde uitgave verschenen is, verzorgd door Mr. René Vanhaesendonck. Deze uitgave is heel wat uitvoeriger dan de vorige en ze bestaat thans uit twee delen, een eerste stuk waarin de Grondwet, de provinciale wet, de gemeentewet en de wetten en besluiten betreffende de Raad van State verzameld werden en dan een tweede stuk, veel uitvoeriger dan het eerste, waarin wij de teksten vinden over een hele reeks administratieve aangelegenheden, zoals de openbare onderstand, het krankzinnigenwezen, de comptabiliteit van staat, provincie en gemeente, de wetten op het onderwijs, deze betreffende de gemeentelijke en provinciale financiën, het statuut van het personeel in de verschillende overheidsdiensten, de erediensten, de rijkswacht, de wegennet, de onteigening, de polders en wateringen en de urbanisatie.

Al wat op administratief gebied essentieel is en van dagelijks gebruik is hier dus verzameld en het boek, zoals het thans in zijn vijfde editie is uitgegroeid, vormt een hulpmiddel waarnaar de ambtenaren en juristen reeds sedert geruime tijd verlangd hebben.

Dit verzamelwerk maakt talrijke opzoekingen overbodig en geeft onmiddellijk wat de administratieve praktijk vereist, volgens de laatste stand van de wetgeving. De beide stukken zijn in een sierlijke kافت samengevoegd en het geheel is een werk van allergrootst nut, dat voorzeker zijn laatste editie nog niet zal beleefd hebben.

Stippen wij ook de zo handige uitgave aan van de tekst der *Gemeentewet* door de Heren *M. Blonrock* en *J. Smeesters* met de voornaamste wettelijke en reglementaire bepalingen, bijgewerkt tot 31 augustus 1961. Dit aangenaam boekje, dat uitgegeven werd op initiatief van de *Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten* is vooral bestemd voor de gemeenteraadsleden en ambtenaren, die met de verantwoordelijkheid voor de goede gang der gemeentelijke instellingen belast zijn.

\* \* \*

Inzake fiscaal recht behoort het dat wij de aandacht van de Vlaamse juristen speciaal zouden vestigen op het belangrijk werk dat sedert verschillende jaren ondernomen werd door de Heer *E.K. Vandewinckele* uit Brugge, die onder de algemene benaming « *Documentatie Vandewinckele* » een volledig en zeer uitgebreid handboek heeft geschreven over ons fiscaal recht, dat thans reeds uit elf delen bestaat.

Al is dit werk hoofdzakelijk bestemd voor de praktijk, toch vormt het een degelijke en wetenschappelijk verantwoorde uiteenzetting van ons belastingstelsel, waarin uitstekend de grote lijnen worden aangegeven en waarbij dan verder zeer uitvoerig alle vereiste documentatie wordt verstrekt op wetgevend, administratief en jurisprudentieel gebied. In deze boeken is alles verenigd wat op fiscaal terrein belang heeft: de tekst van de wetten, de administratieve omzendbrieven, de belangrijkste rechtspraak. Verder worden menigvuldige toepassingsvoorbeelden van de fiscale voorschriften verstrekt, alsook formuleren voor de praktische uitvoering.

Bij de studie van een bepaald vraagstuk vindt men in de *Documentatie Vandewinckele* ongeveer alles wat men maar enigszins kan nodig hebben.

En heel dit werk is vlot en onderhoudend geschreven, duidelijk en klaar ingedeeld, met uitvoerige inhoudstafels, die onmiddellijk toelaten elk gezocht probleem op te sporen. Het is een voortreffelijke uiteenzetting

die in de gerechtelijke middelen al te weinig gekend is en al te weinig gebruikt wordt.

Het geheel van deze documentatie vormt een reuzenarbeid die bewondering afdwingt voor de geweldige inspanning welke de auteur zich heeft moeten getroosten, voor de uitgebreidheid van zijn informatie en voor de onophoudende vlijt waarmee hij sinds jaren deze onderneming heeft verzorgd.

Het Xe deel van de reeks is gewijd aan de invordering van de belastingen, de vervolgingsprocedure en de borgtochten. Van dit deel verscheen vorig jaar een herdruk, die volledig op de hoogte is van de laatste stand van de fiscale procedure. Wanneer misschien de overige delen van het werk spoedig zullen verouderen, zoals alle geschriften op fiscaal gebied, is zulks niet te verwachten van dit boek, dat uitvoerig de invorderingsprocedure behandelt, daar, welke ook de wijzigingen kunnen zijn die zullen aangebracht worden aan ons fiscaal stelsel, deze procedure sedert jaren vaste vormen heeft aangenomen, die wel niet zo licht zullen worden gewijzigd. Het boek is uitgegroeid tot een lijvig deel van meer dan 900 bladzijden, waarin alle hoegenaamde vragen, die zich kunnen voordoen bij de invordering der belastingen, volledig worden besproken. Het inkohieren, het toezenden van het aanslagbiljet, de wijze van betaling, de aanmaning, het dwangbevel, het uitvoerend beslag met al zijn vele modaliteiten, het verzet tegen uitvoering, het beslag op onroerende goederen, op vaartuigen, de verdeling en de rangregeling, het beslag-arrest, de verjaring, de kosten, de plichten van de deurwaarders der belastingen, de zekerheden van alle aard, ten voordele van de Schatkist, dit alles is nog maar een zeer onvolledige opsomming van hetgeen in het boek behandeld wordt, en bij elk kapittel volgen op de uiteenzetting van de algemene principes de toepassingsmodaliteiten met voorbeelden en steeds een uitgebreide vermelding van de rechtspraak.

Voor al dit deel van het groot werk van de Heer Vandewinckele, dat thans opnieuw werd uitgegeven, is van bijzonder belang omdat werken over de invorderingsprocedure der belastingen in ons land uiterst zeldzaam zijn. Ook in de Franse taal zijn ze zeer schaars en zou men er slechts een paar kunnen aanwijzen waarvan de inhoud trouwens verouderd is. In het Nederlands was er in ons land desaan gaande niets te vinden vooraleer in 1950 de Heer Vandewinckele de eerste uitgave van zijn boek liet verschijnen. Thans hebben wij in deze herziene en vervolliedige editie een werk van blijvende betekenis, dat ons over de behandelde stof volstrekt volledige inlichtingen bezorgt, dat voor de praktijk grote diensten zal bewijzen en dat gefundeerd is op een uitstekende juridische grondslag.

Wij wensen het van harte het succes toe dat het zozeer verdient.

Naast de herziene uitgave van het groot werk over de « Invordering van de directe belastingen en de vervolgingsprocedure » heeft thans de Heer *E. K. Vandewinckele*, in samenwerking met de Heer *J. Torfs*, een nieuw deel, het twaalfde van zijn verzameling gewijd aan de « *Erfenisrechten* », waarop de eenheidswet van februari 1961 een belangrijke verhoging heeft toegepast. In hun voorwoord wijzen de auteurs er op dat in het geheel van de jaarlijkse begroting van ons land, die voor het jaar 1962 134 miljard bedraagt, de opbrengst van de erfenisrechten vrij onbelangrijk is, daar zij in deze begroting slechts voor 2,5 miljard voorkomt. Doch de regelen betreffende de erfenisrechten hebben nog een andere belangrijke rol te vervullen, daar het mogelijk is, door middel van de

aangiften van nalatenschap, een kadaster van de fortuinen samen te stellen en aldus te beschikken over een voortreffelijk controlemiddel voor de vestiging en de heffing van andere belastingen. Na enkele beknopte begrippen over het erfrecht in het algemeen geven de auteurs artikelsgewijze een commentaar op het codex der erfenisrechten. Zij brengen hierbij zowel de administratieve als de gerechtelijke jurisprudentie te pas, verwijzen naar alle interessante besluiten en omzendbrieven en geven vooral zeer talrijke voorbeelden, die wel de beste aanwijzingen zijn voor de toepassing van de wettelijke bepalingen.

Dit deel 12 over de erfenisrechten komt op gelukkige wijze de Documentatie Vandewinckele volledigen.

\* \* \*

Op het gebied van de rechtsvergelijking kunnen wij de studiën begroeten van Prof. René Dekkers over het recht in de communistische landen. Het is een terrein dat in Vlaanderen nog volledig braak lag. Een verblijf zowel in Rusland als in China, heeft Prof. Dekkers kostbare inlichtingen verschaft over de juridische evolutie in deze landen. Hij publiceerde hierover reeds verschillende afzonderlijke geschriften, die klaarblijkelijk de voorbereiding zijn van een uitgebreid werk over het recht zoals het zich in de communistische landen ontwikkelt. Wijzen wij hier vooral op de lezing welke door Prof. Dekkers werd gehouden in de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, « *Nieuwe beginselen van sovjetrecht* », waarin hij een uiterst zakelijk overzicht geeft van de in de wet vastgelegde beginselen, die de wetboeken in de verschillende sovjetrepublieken dienen te beheersen, zulks voor de gerechtelijke inrichting, het strafrecht en de strafvordering en ook voor het burgerlijk recht, de burgerlijke rechtspleging en het arbeidsrecht. Prof. Dekkers vertaalde ook de teksten van de grondleggende wetten die deze beginselen uitstippelen en het « *Rechtskundig Weekblad* » had het voorrecht de vertaling van deze teksten te kunnen publiceren, waardoor aan zijn lezers een documentatie werd bezorgd die tot nog toe nergens te vinden was.

In hetzelfde verband moeten wij hier de interessante studie aanstippen die Prof. Dekkers schreef voor het Feestnummer van het « *Rechtskundig Weekblad* » over « *Het burgerlijk recht in de volksrepubliek China* », waarin de grote lijnen worden aangegeven van het thans aldaar geldend burgerlijk recht.

\* \* \*

Al behoren de geschriften over de rechtsgeschiedenis eigenlijk niet tot de juridische literatuur, toch is het wenselijk in dit overzicht ook te vermelden wat op dit gebied werd geproduceerd.

Eerst moeten wij de aandacht vestigen op een merkwaardig boek van de Heer W. Prevenier, assistent van de universiteit te Gent, dat uitgegeven werd in de reeks der Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, « *De Leden en de Staten van Vlaanderen (1384-1405)* ». Dit werk is een zeer belangrijke en volstrekt nieuwe bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse instellingen in de Middeleeuwen. Steunende op een uitgebreid archiefonderzoek en op een rijke documentatie van uitgegeven bronnen is de auteur overgegaan tot een grondig onderzoek van de representatieve instellingen, Leden en Staten, over een zeer korte periode op het einde der 14de en het begin der 15de eeuw.

Het boek is des te interessanter daar de auteur aan-

toont hoe de Staten van Vlaanderen ontstaan zijn op een wijze die als uniek te beschouwen is in het internationaal kader. Wij kunnen niet ingaan op de details van deze historische studie en moeten er ons toe bepalen te onderstrepen dat het een uiterst waardevol wetenschappelijk werk is dat hen, die aan rechtsgeschiedenis doen, in de hoogste mate belang zal inboezemen.

Jan Handers (pseudoniem van Jan Timmermans, oud-voorzitter van de Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen) gaf in de serie der Vlaamse Pockets een eigenaardig en boeiend werkje uit « *Van Criminele Saken ende quade Feyten* ». Het boekje vermeldt een overvloed van gegevens betreffende het oud Vlaams recht en men leest er allerlei spannende verhalen over de middeleeuwse rechtsbedeling, de rechters, de advocaten, de betichten, de doodvonnissen, de beul, de heksenprocessen, de foltering en wat al meer. Hoe griezelig een groot gedeelte van de inhoud ook weze, toch is hij gesteund op ernstige bronnen en is dit meeslepend werkje de lectuur overwaard.

\* \* \*

Ten slotte moeten in dit overzicht nog enkele belangrijke verzamelwerken worden aangestipt.

In de eerste plaats het *Jaarboek 1958-1959 van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het Recht van België en Nederland*, dat slechts in 1961 verscheen en waarin naast de verslagen van de vergaderingen der vereniging een aantal merkwaardige preadviezen gebundeld werden, namelijk deze van Prof. Jan De Meyer over « *Het staatsrecht der buitenlandse betrekkingen* », van Prof. Herman Bekaert over « *De positie en de taak van het openbaar ministerie in België* », van Prof. G. Van Hecke over « *Verhaalsrecht van schuldeisers op roerende goederen die een schuldenaar in detentie heeft* », van Prof. Somerhausen over « *Parlementaire commissies* », van Dr. André De Geest over « *Wederzijdse hulp op strafrechtelijk gebied* ». Dit Jaarboek bevat op het einde een volledige lijst van alle belangrijke werken die tussen de jaren 1955 tot en met 1960 zowel in Nederland als in België verschenen zijn en het geeft ook een lijst van de Belgische rechtsliteratuur die aanwezig is in de bibliotheek van het Vredespaleis te 's Gravenhage.

Door deze documentatie heeft dit jaarboek in belangrijke mate aan betekenis gewonnen.

De *Vereniging voor Politieke en Sociale Studies*, gevormd door oud-studenten aan de universiteit te Leuven, gaf een uiterst interessant programmatisch boekje uit, getiteld « *Tien jaar bezinning (1950-1960). Inleiding tot de politieke en sociale problemen van onze tijd* ». Deze vereniging heeft voor doel aan de katholieke beoefenaars der sociale en politieke wetenschappen gelegenheid gegeven van gedachten te wisselen over ons maatschappelijk bestel. Het vormt ook een interessante bijdrage tot de rechtsrevolutie en stelt hervormingen voor op allerlei gebied, namelijk op datgene van de fundamentele vrijheden, van het gezin, het onderwijs, de cultuurverspreiding, de werking van de politieke democratie, het gerecht, de maatschappelijke zekerheid en uiteindelijk de eenmaking van Europa. Op al deze gebieden nemen de auteurs van de verschillende artikels een vooruitstrevend standpunt in. Wanneer wij ons beperken tot hetgeen er geschreven werd over de evolutie der gerechtelijke instellingen lezen wij o.a. een scherpe critiek op het formalisme in rechtsaangelegenheden. De auteurs komen op voor de volledige kosteloos-

heid van de rechtsbedeling, voor een volstreekte wijziging in de taak van het Hof van Cassatie, voor een verandering van het burgerlijk bewijsrecht door het inrichten van een « burgerlijk onderzoek ». Nog talrijke andere progressistische ideeën worden in dit werk verdedigd.

Het is verheugend dat ook de geschriften gepubliceerd door politieke verenigingen meer en meer een wetenschappelijk karakter krijgen. Zo gaf de Christelijke Centrale van de Openbare Diensten zopas een verzamelwerk uit « *De openbare diensten in het tijdperk van de socialisatie* », over de verhouding van werkgevers en werknemers in de publieke sector. Dit boek is de vrucht van het werk ener studiec ommissie, waarvan verschillende vooraanstaande leden uit de Centrale van Openbare Diensten deel uitmaakten.

Het geldt hier een zeer belangrijke publicatie, die op een hoog peil staat en die een voortreffelijke bijdrage vormt tot het administratief recht zowel als tot de politieke wetenschap.

In een eerste hoofdstuk schetsen de auteurs een beeld van de verschillende soorten openbare diensten, ge-centraliseerde, gedecentraliseerde, parastatale, e.a. zij stellen een onderzoek in naar het economisch belang van de openbare werkgevers en vergelijken deze laatste dan met de werkgevers in de privaat sector.

Daarna wordt de toestand onderzocht van de werknemer in openbare dienst, zijn statutair regime, zijn financiële verhoudingen, waarna dan de studie wordt aangevat van de syndicale en professionele organisaties, die door de werknemers van de publieke sector werden opgericht, met zeer leerzame beschouwingen over het syndicalisme in openbare dienst.

Dan komen aan de beurt de verhoudingen tussen de administratie en de syndicale organisaties en dit brengt ons een studie van het syndicaal statuut van het rijks-personeel en van sommige parastatale instellingen, alsook dit van de N.M.B.S.

Het laatste gedeelte van het boek brengt een kritische studie van de huidige verhoudingen tot de syndicale organisaties in de openbare diensten; de bevoegdheid van de organen van advies, de syndicale afgevaardigde en zijn statuut en uiteindelijk de bespreking van het stakingsrecht met beschouwingen over bemiddeling en arbitrage.

Veel van wat in dit boekje besproken wordt is uiterst actueel en is in brede kring minder bekend. Het vormt een waardevolle bijdrage tot het ambtenarenrecht van deze tijd en mag dan ook niet beschouwd worden als een gewoon propagandaboekje op syndikaal gebied, doch wel een wetenschappelijk terdege verantwoorde studie.

\* \* \*

Deze al te lange en al te droge opsomming toont andermaal aan welke ijver er in de Vlaamse juristenwereld aan de dag gelegd wordt en welke hoge vlucht de Vlaamse rechtsliteratuur in het vorig gerechtelijk jaar heeft genomen.

Laten wij er gelukkig en dankbaar om zijn !

RENE VICTOR

\* \* \*

### Bibliographie

*E. Van Dievoet*, Verslag van de commissie belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten. — Kamer der Volksvertegenwoordigers. Zitting 1959-60, Stuk 507, nr. 1, 191 blz.

*Egied I. Strubbe*, De eerste vertalingen van het Burgerlijk Wetboek en de Nederlandse rechtstaal. — Overdruk uit het « Rechtskundig Weekblad », Feestnummer, Antwerpen 1962, 15 blz.

Burgerlijk Wetboek. Authentieke Nederlandse tekst. — Brugge. Uitgeverij voor rechts- en bestuurswetenschappen « Die Keure », 1962, 520 blz.

*E. van Crombrugge en L. Dooms*, Keurig Nederlands in de Administratie en elders. — Gent, Daphné uitgaven. 1961, 248 blz.

*Jan Ronse*, Preadvies betreffende de dwangsom in het Belgisch recht. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland. — Zwolle, N.V. Uitg. Mij W.E.J. Tjeenk Willink. 1961, 13 blz.

*Jhr. Pr. Thuysbaert*, De vereffening van het passief der nalatenschap in ons recht. — (Mededelingen van de Koninkl. Vl. Acad. v. Wetenschappen), Brussel 1961, 14 blz.

*Herman Suykerbuyk*, Hoe een handelshuis huren ? — Middenstandsinstituut voor cultuurverspreiding en aanvullende beroepsopleiding te Antwerpen. Z.j. (1961), 43 blz.

*Germain Van Wonterghem*, Het probleem der zogenaamde supplementaire werken in zake aanneming van bouwwerken. — Kortrijk, « Rechtspraak van het arrondissement Kortrijk », 1961.

*R. Dierkens*, Lichaam en Lijk. Raakpunten van recht en geneeskunde. — « Vlaamse Rechtskundige Bibliotheek », Brugge, « Die Keure », 1962, 286 blz.

*F. Van Isacker*, De morele rechten van de auteur. — Brussel, Larcier; Zwolle, Uitg. Mij W.E.J. Tjeenk Willink, 1961, 215 blz.

*R. Van Lennep*, Bijdrage tot de studie van de gerechtelijke hervorming in België. — Leuven, De Vlaamse Drukkerij, 1961, 107 blz.

*R. Van Lennep*, Handboek voor bijzondere rechtsplegingen. — Leuven, De Vlaamse Drukkerij, 1962, 327 blz.

*Jacques E. De Cock en R. Soetaert*, Beslag op onroerend goed. Ontwerpen van akten. — (Alg. Pract. Rechtsverz.), Brussel, Larcier, 1962.

*Baron Louis Fredericq*, met medewerking van *Jhr. Simon Fredericq*, Handboek van Belgisch handelsrecht, I. — Brussel, Etabl. Em. Bruylant, 1962, 824 blz.

*E. Van Dievoet*, Catalogus van de Internationale Verzekeringbibliotheek te Leuven, Vol. II. — Leuven, Assurantie van de Belgische Boerenbond, 1961, 421 blz.

*J. Rubbrecht*, Preadvies over de wederzijdse rechtshulp bij de opsporing en het onderzoek van strafbare feiten. — (Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland). — Zwolle, N.V. Uitg. Mij W.E.J. Tjeenk Willink, 1961, 14 blz.

*Aimée Racine*, De jeugdmisdadigheid in België in 1958 en 1959. — (Studiecentrum voor jeugdmisdadigheid. Publicatie nr. 8), Brussel, 1961, 60 blz.

*Kapitein-Commandant Postal*, De politie van het wegverkeer. Practisch, snel, gekommentarieerd. 3e uitg. — Z. uitg. n.j. (losbl. uitg.).

*Kapitein-Commandant Postal*, De technische controle en het wegvervoer. — Z. uitg. 1e uitg. 1961 (losbl. uitg.).

Handboek van de wetgeving op het wegverkeer. — Teksten en commentaar, uitgegeven door « De Verenigde Verzekerden ». — Brussel, uitg. 1962, 362 blz.

*F. Van Goethem en R. Dillemans*, Handboek van het Belgisch sociaal recht. — Antwerpen, N.V. Standaard-Boekhandel, 1962, 292 blz.

*R. Geysen*, Arbeidsrechtspraak (1956-60) met kritische nota's. — Brussel, Larcier, 1961, 423 blz.

*A. Vandeurzen*, De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen. Interpretatie van artikel 19 van de

wet op de arbeidsongevallen. — Brussel, Larcier, 1961, 126 blz.

Het Federalisme in Vlaanderen. — Schepdaal, L. Van Calck, 1962, 275 blz.

A. Mast, Elementaire bedenkingen bij het vraagstuk van de omvorming van de Belgische eenheidsstaat in een federale staat. — « Rechtskundig Weekblad », Feestnummer Antwerpen, 1962, kol. 2323 vlg.

André Mast, Overzicht van het Belgisch Administratief Recht. — Gent, Wetensch. Uitg. E. Story-Scientia, 1962, 445 blz.

A. Vranckx, Preadvies betreffende de ruimtelijke ordening in België. — (Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland), Zwolle, N.V. Uitg. Mij W.E.J. Tjeenk Willink, 1961, 29 blz.

A. Vranckx, Geesteszieken. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1961, 103 blz. over 2 kol.

A. Vanholder en Et. Van Neste, De provinciale begroting. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1962, 35 blz. over 2 kol.

A. Vander Stichele, Middelbaar onderwijs. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1961, 71 blz. over 2 kol.

F. Wastiels, Aankondiging. Aanplakking en reclame. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1961, 21 blz. over 2 kol.

D. Van Puyvelde, Algemene Spaar- en Lijfrentekas. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1962, 30 blz. over 2 kol.

H. Lenaerts, Gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen. (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1962, 72 blz. over 2 kol.

J. Vandenbossche, Gemeentebegroting (volledig herwerkt). (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1962, 56 blz. over 2 kol.

J. Vandenbossche, Gemeentelijke comptabiliteit (volledig herwerkt). (Adm. Lex.). — Brugge, « Die Keure », 1962, 24 blz. over 2 kol.

H. Vliebergh, Gebruik der talen in het leger (volledig herwerkt). (Adm. Lex.). — Brugge « Die Keure », 1962, 29 blz. over 2 kol.

L. Blontrock en J. Smeesters, Gemeentewet met de voornaamste wettelijke en reglementaire bepalingen, bijgewerkt tot 31 augustus 1961. — Brussel, Uitg. der Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten, 1961, 101 blz.

R. Vanhaesendonck, Administratieve Codex, 5e herw. uitg. — Brussel, E. Guyot, 1961, 760 blz.

E.K. Vandewinckele, Invordering en vervolgingsprocedure inzake directe belastingen. Deel X van de verzameling « De nieuwe inkomstenbelastingen », herziene uitg. — Brugge, « Documentatie Vandewinckele », 1961, 928 blz.

J. Torfs en E.K. Vandewinckele, Erfenisrechten. Deel XI van de verzameling « De nieuwe inkomstenbelastingen ». — Brugge, « Documentatie Vandewinckele », 1962, 356 blz.

R. Dekkers, Nieuwe beginselen van Sovjetrecht. (Mededelingen der Kon. Vl. Acad. voor Wetenschappen). Brussel, 1961, 12 blz.

R. Dekkers, Het burgerlijk recht in de volksrepubliek China. — « Rechtskundig Weekblad », Feestnummer, 1962, kol. 2343 vlg.

Jan Handers, Van Criminele Saken ende quae de Feyten. Ernst en zotternij in het oud Recht. (Vlaamse Pockets). — Uitg. Heidelberg, Hasselt, 1961, 180 blz.

W. Prevenier, De Leden en de Staten van Vlaanderen (1384-1405). — Brussel, Verhandelingen van de Kon. Vl. Acad. voor Wetenschappen, 1961, 415 blz.

Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland. Jaarboek 1958-59. — Zwolle, N.V. Uitg. Mij W.E.J. Tjeenk Willink, Antwerpen, De Sikkels, z.j. (1961), 359 blz.

Tien jaar bezinning (1950-1960). Inleiding tot de politieke en sociale problemen van onze tijd, met voorwoord van Jacques Leclercq. Vereniging voor politieke en sociale studies. Leuven, 1961, 157 blz.

De openbare diensten in het tijdperk van de socialisatie. (Verhoudingen werkgevers-werknemers in de openbare diensten). — Uitg. christelijke centrale van de openbare diensten. Brussel, 1952, 287 blz.

## Beschouwingen bij de wet van 20 juli 1962 betreffende de echtscheiding en de scheiding van tafel en bed

In het Belgisch Staatsblad van 7 augustus j.l. is de wet van 20 juli 1962 betreffende de echtscheiding en de scheiding van tafel en bed verschenen en inmiddels van kracht geworden.

Deze wet brengt ingrijpende wijzigingen in de regeling van deze beide rechtsfiguren.

De wijzigingen betreffen het Eerste Boek, Titel VI, Hoofdstuk II (Echtscheiding op grond van bepaalde feiten), Hoofdstuk III (Echtscheiding door onderlinge toestemming) en Hoofdstuk V (scheiding van tafel en bed) van het Burgerlijk Wetboek.

Laten wij onmiddellijk aanstippen dat de nieuwe wet een viervoudig opzet heeft :

1° zij behelst belangrijke wijzigingen van de procedure in zake echtscheiding op grond van bepaalde feiten, in zake echtscheiding door onderlinge toestemming en inzake scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten;

2° zij wijzigt de grondvoorwaarden en de procedure van de omzetting van de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten in echtscheiding;

3° en 4° ten slotte voert zij twee nieuwe rechts-

figuren in : de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming en de omzetting in echtscheiding van de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming.

Ook vanuit een technisch oogpunt valt de wet in vier delen uiteen :

*Eerste deel* : Vorm van de echtscheiding op grond van bepaalde feiten (artikelen 264, 265, 266, 269 van het B.W.).

*Tweede deel* : Echtscheiding door onderlinge toestemming (artikelen 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 293bis nieuw, 294 en 294bis nieuw B.W.).

*Derde deel* : Scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming (artikelen 306 en 307 B.W.).

*Vierde deel* : Omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding (artikelen 310, 310bis nieuw, 311ter, 311quater van het B.W. en art. 875 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging).

In het jongste decennium werd onze wetgeving inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed verscheidene malen gewijzigd: met name door de opeenvolgende wetten van 15 december 1949, 21 mei 1951, 30 juni 1956, 14 februari 1957, 30 april 1958, 27 januari 1960 en 27 juni 1960.

Hieronder volgt in vogelvlucht een overzicht van deze recente wijzigingen.

a) *De wet van 15 december 1949* (Staatsbl. 1-2-3 januari 1950) heeft artikel 232 van het B.W.B. opgeheven, waarbij een in ons burgerlijk recht in onbruik vervallen grond tot echtscheiding voorzien werd: de veroordeling van een van de echtgenoten tot een «schandstraf». De «schandstraffen» werden immers door het Strafwetboek van 1867 afgeschaft.

b) *Bij de wet van 21 mei 1951* (Staatsbl. 30-5-1951) werd artikel 264 gewijzigd: voortaan hoeft enkel het *beschikkend gedeelte* van het vonnis of het arrest waarbij de echtscheiding toegestaan wordt aan de ambtenaar van de burgerlijke stand betekend te worden, die dit beschikkend gedeelte binnen een maand na de betekening in de registers moet overschrijven en er melding van moet maken op de kant van de akte van huwelijk.

Deze wet heeft dus aan de partijen een dubbele waarborg verleend:

— zij heeft de partijen veilig gesteld tegen mogelijke indiscreties vanwege derden: vóór deze wet moest het vonnis of het arrest integraal worden overgeschreven, zodat een derde die zich een letterlijk afschrift van deze rechterlijke beslissing deed afleveren, kennis kon nemen van feiten die het private leven van de partijen aanbelangden;

— zij heeft de partijen rechtszekerheid willen verschaffen met aan de ambtenaar van de burgerlijke stand een termijn op te leggen voor de overschrijving die het uitgangspunt vormt van de ontbinding van het huwelijk.

c) *De wet van 30 juni 1956* (Staatsblad 15-7-1956) heeft een belangrijke leniging gebracht aan de aan de vrouw opgelegde verplichting de zg. termijn van weduwestaat (*délai de viduité*) eigenlijk juist omschreven, de staat, tijdens welke aan de weduwe of aan de van echt gescheiden vrouw verbod wordt opgelegd een nieuw huwelijk aan te gaan, te eerbiedigen. (cfr. artikelen 228, 295 en 296 van het B.W.).

Volgens de vroegere artikelen 228, 295 en 296, mocht de vrouw geen nieuw huwelijk sluiten voordat tien volle maanden sedert de ontbinding van het vorig huwelijk verstreken waren. Deze termijn, die gewettigd is door de mogelijkheid van de «*confusio sanguinis*», d.i. de mogelijkheid van *wettelijke* toewijzing van twee vaderlijke afstammelingen aan hetzelfde kind (want in de praktijk weet iedereen waaraan hij zich moet houden!), werd door de nieuwe wet gehandhaafd, doch de toepassing ervan werd verzacht: ten eerste door de bepaling, dat de termijn een einde neemt bij bevalling, ten tweede door de bepaling, dat hij kan worden verkort of zelfs opgeheven door de Rechtbank, zo de vrouw bewijst dat haar man in de fysische of in de morele onmogelijkheid verkeerd heeft, om met haar gemeenschap te hebben. Deze morele onmogelijkheid nu wordt vermoed uit het feit, dat gedurende de procedure tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed, de vrouw rechterlijk gemachtigd werd een afzonderlijke verblijfplaats te hebben. Wij hebben reeds vroeger aangetoond, dat deze laatste voorwaarde te streng is, en moet aansluiten op het door de latere wet van 10 februari 1958

aanvaard beginsel inzake ontkenning van vaderschap, erkenning en wettiging van natuurlijke kinderen, volgens welk het uitgangspunt van de zg. morele onmogelijkheid dient vastgesteld op de dag van het in artikel 239 bedoeld proces-verbaal van niet-verzoening. Met dit p.v. van niet-verzoening moet o.i. de in artikel 281 B.W. voorziene verklaring der echtgenoten, bij de aanvang van de rechtspleging van de echtscheiding door onderlinge toestemming, gelijkgesteld worden. (Cfr. Rk. Wkbl., 27 mei 1962, kol. 1965-1968, noot onder arrest Gent 24-11-1961.)

Voorts heeft de wet van 30 juni 1956 de echtscheiding bij onderlinge toestemming om sociale redenen vergemakkelijkt door de opheffing van artikel 297 van het B.W. Door dit artikel was aan de bij onderlinge toestemming uit de echt gescheiden echtgenoten een termijn van drie jaren opgelegd, alvorens zij een nieuw huwelijk met derden mochten sluiten.

Ten slotte heeft die wet enkele vereenvoudigingen gebracht in de procedure waarin artikel 298 van het B.W. voorziet en waarbij de schuldige echtgenoot en diens medeplichtige de verkorting van de termijn van drie jaren, tijdens welke hun verbod opgelegd wordt met elkaar in het huwelijk te treden, kunnen vorderen. Bij voorbeeld, het beroep in cassatie werd afgeschaft.

d) *Door de wet van 14 februari 1957* (Staatsblad 21-2-1957), werd de eerste stap gezet tot de gelijke behandeling van de scheiding van tafel en bed en van de echtscheiding — strekking die door latere wetten tot haar uiterste consequentie doorgetrokken werd. Zoals inzake echtscheiding, wordt door de wet van 14 februari 1957 bepaald dat het eindvonnis of het eindarrest inzake scheiding van tafel en bed tot op de dag van de eis zal terugwerken, wat zijn gevolgen tussen de echtgenoten ten aanzien van hun goederen betreft; tegenover derden heeft dit vonnis of arrest eerst gevolgen na melding ervan op de kant van de akte van huwelijk (art. 311ter). Daarom bepaalde art. 311quater dat het beschikkend gedeelte van het vonnis of van het arrest, zoals in de echtscheiding, binnen de twee maanden nadat het in kracht van gewijsde is gegaan aan de ambtenaar van de burgerlijke stand moet betekend worden, die het dan binnen een maand op de kant van de akte van huwelijk moet vermelden. Al deze verplichtingen bestonden voorheen niet. Wij zullen zien dat de wet van 20 juli 1962 op dit gebied nog verder gaat.

e) *De wet van 30 april 1958* (Staatsblad 10-5-1958) betreffende de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten, waarbij de handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw erkend werd, heeft zekere aanpassingen van de echtscheidingswetgeving noodzakelijk gemaakt. Aldus werd in artikel 234 van het B.W. bepaald dat de eis tot echtscheiding op grond van bepaalde feiten slechts ingesteld kan worden voor de rechtbank van het arrondissement waar de echtgenoten hun laatste echtelijke verblijfplaats hadden, of waar de verweerder zijn woonplaats heeft (voorheen: woonplaats der echtgenoten). Voorts wordt aan de Voorzitter van de Rechtbank, rechtsprekend in kortgeding en kennis nemend van de voorlopige maatregelen tijdens de echtscheidingsprocedure, dezelfde bevoegdheden verleend als bij artikel 218 aan de vrederechter inzake delegatie tot ontvangst der inkomsten van de andere echtgenoot verleend werd (zie art. 268 B.W.).

f) Ten slotte werd door de wet van 27 januari 1960 (Staatsblad 2-2-1960) een tweede stap gezet in de



richting van het voltrekken van een volledig parallelisme tussen de scheiding van tafel en bed en de echtscheiding. Een nieuw artikel 308 werd in het B.W. ingevoegd, waarbij bepaald werd dat na uitspraak van de scheiding van tafel en bed, de plicht van hulp alleen bestaan blijft ten voordele van de echtgenoot die de scheiding heeft verkregen. Met andere woorden zal, zoals in de echtscheiding, alleen de schuldige echtgenoot tot de uitkering van levensonderhoud kunnen veroordeeld worden. Tot dusver waren rechtsleer en rechtspraak hierover verdeeld. Terloops herinneren wij eraan, dat rechtsleer en rechtspraak in die zin gevestigd zijn, dat zij ook in geval van feitelijke scheiding slechts onderhoudsgeld toekennen aan de zg. onschuldige echtgenoot. (Cfr. Gent, 11 juni 1951, R.W. 1951-52, kol. 455 en vlg., met advies van de heer adv.-gen. Matthijs.) Zo wij de door de wet van 27 januari 1960 aangenomen regel toejuichen, zijn wij de mening toegedaan dat de toepassing van deze regel in geval van feitelijke scheiding te absoluut is. Terwijl door een vonnis van echtscheiding of van scheiding van tafel en bed de schuld van de echtgenoten door de res judicata onbetwistbaar bewezen is, is deze schuld in geval van feitelijke scheiding niet zo licht op te sporen; de aanwijzing van de «schuldige» echtgenoot gaat uiteraard met subjectieve elementen gepaard (geen strafrechtelijke bewijzen, geen getuigenverhoor!), zodat o.i. de mogelijkheid zou dienen opengelaten te worden om onderhoudsgeld toe te kennen, zelfs al is «de kwestie van de oorspronkelijke schuld van de scheiding» (cfr. voormeld advies, loc. cit., kol. 456) niet opgeklaard.

g) Volledigheidshalve moet hier ook vermeld worden de wet van 27 juni 1960 op de toelaatbaarheid van de echtscheiding wanneer ten minste één van de echtgenoten een vreemdeling is, al neemt deze wet geen plaats in het Burgerlijk Wetboek. Zij regelt een vraag van internationaal privaatrecht door de *lex domicilii* op sommige echtscheidingen toepasselijk te maken.

\* \* \*

#### *Parlementaire voorgeschiedenis van de wet van 20 juli 1962.*

De wet van 20 juli 1962 is gegroeid uit een op 5 mei 1959 door senator A. Dua ingediend wetsvoorstel. Het initiatief van de wet van 27 januari 1960 betreffende de regeling der gevolgen van de scheiding van tafel en bed is ook aan dezelfde senator te danken.

Het wetsvoorstel van 5 mei 1959 (Parl. St. Senaat, nr. 148, 1959-1959) strekte er alleen toe, in ons burgerlijk recht de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming in te voeren.

De Senaatscommissie voor Justitie, met de medewerking van het Departement van Justitie, breidde evenwel het opzet van het oorspronkelijk wetsvoorstel uit.

De Commissie wenste «dat in de bepalingen met betrekking tot de betekening van de vonnissen inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed eenheid zou worden gebracht met inachtneming van de nieuwe bepalingen van de wet van 30 april 1958, alsmede van die welke de tussenkomst van de ambtenaar van de burgerlijke stand in deze zaken regelen» (cfr. verslag Orban, nr. 496 (1959-1960), p. 2). Voorts bracht de Commissie enkele vereenvoudigingen in de pleegvormen van de echtscheiding door onderlinge toestemming. Ten slotte werd de invoering van de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestem-

ming logisch aangevuld met aan de aldus gescheiden echtgenoten de mogelijkheid voor te behouden na een termijn van drie jaar de omzetting in echtscheiding te vorderen.

Zo groeide uit een wetsvoorstel, dat slechts twee artikelen behelsde, een wettekst van 17 artikelen. Deze tekst werd zonder bespreking door de Senaat op 20 juli 1960 goedgekeurd.

De aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers overgezonden tekst werd door de Kamercommissie voor Justitie zeer grondig onderzocht. Dit onderzoek is zorgvuldig genoteerd in het overzichtelijk, puntig-nauwkeurig en af en toe met een straalte humor opgefrist verslag van de h. Charpentier (Parl. Hand. Kamer, nr. 246/4, 1961-1962). Dit verslag zal het parlementair basisdokument blijven voor de verklaring van de wet.

De Kamercommissie bekrachtigde de grondbeginzelen van het door de Senaat goedgekeurd voorstel; bovendien bracht zij vormverbeteringen aan deze tekst; zij heeft ook de overeenstemming van de echtscheidingsprocedure met de wet van 30 april 1958 verder doorgetrokken door de aanpassing van de artikelen 269, 280, 284 en 289 van het B.W. Voorts heeft zij de voorwaarden van de echtscheiding door onderlinge toestemming verlicht met de afschaffing van de door artikel 278 verplicht gestelde machtiging van de ascendenten.

Tijdens de discussie werd er voorgesteld, artikel 305 van het B.W. op te heffen. Dit artikel houdt voor dat in geval van echtscheiding door onderlinge toestemming, de eigendom van de helft der goederen van ieder van beide echtgenoten op de dag dat zij hun eerste verklaring doen, *van rechtswege* overgaat op de kinderen uit hun huwelijk geboren. De kinderen worden dus onverdeelde eigenaars van deze goederen samen met hun ouders, en kunnen desgevallend, zo zij meerderjarig zijn, de verdeling van die goederen vorderen.

Dit recht, dat door de wetgever uitgedacht werd om de echtgenoten van de echtscheiding door onderlinge toestemming af te wenden, wordt vrij algemeen door de rechtspractici, vooral dan door de notarissen, als vrij hinderlijk aangezien, vooral wanneer de echtgenoten handelaars of industriëlen zijn; het door de wetgever beoogde doel wordt trouwens in onze moderne maatschappij niet meer bereikt. De derden worden ook benadeeld door de overschrijving van de eigendomsoverdracht, hoe wonderlijk ook, niet verplicht gesteld is. Desondanks heeft de Kamercommissie het voorstel niet aangehouden, omdat verscheidene leden de mening opperden, dat in de echtscheiding door onderlinge toestemming, bij afwezigheid van enige rechterlijke controle, bijzondere bescherming van de kinderen wel noodzakelijk bleek.

De door de Kamercommissie aangenomen tekst, die nu uitgegroeid was tot een ontwerp van 25 artikelen, werd ter vergadering van 12 april 1962 naar de Commissie teruggewezen, ingevolge twee amendementen die door de hh. Vanderpoorten en Pierson in verband met artikel 310 van het B.W. ingediend werden.

De inhoud van deze nieuwe beraadslaging is opgenomen in een aanvullend verslag van de h. Charpentier (cf. Stuk n° 246/6 - 1961/1962). Artikel 310 van het B.W., dat de omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding regelt, werd grondig gewijzigd, in die zin dat de voorwaarden tot omzetting in aanzienlijke mate versoepeld werden (cf. infra).

De aldus gewijzigde tekst werd door de Kamer op 17 mei 1962 goedgekeurd.

Teruggezonden naar de Senaat, werd hij, na een bondig verslag van de h. Orban (Parl. St. Senaat n° 244 - 1961/1962) doch na een in openbare vergadering principiële discussie betreffende het nieuw artikel 310, op 21 juni 1962 definitief goedgekeurd.

\* \* \*

Hieronder zullen wij nu de hoofdtrekken van de nieuwe wetgeving bespreken. Het gaat hier alleen om een eerste kennismaking ten behoeve van de rechtspractici; immers de volledige behandeling van deze wetgeving zou wel een boekdeel vergen.

#### Vorm van de echtscheiding op grond van bepaalde feiten.

Deze wijzigingen betreffen dus Titel VI, Hoofdstuk II, eerste en tweede afdeling van het Eerste Boek van het B.W.

In de eerste afdeling werden de artikelen 264, 265 en 266 gewijzigd.

In de tweede afdeling, artikel 269.

##### 1. Artikelen 264, 265 en 266.

Faciliteiten worden ingevoerd in de uitvoeringsprocedure van het echtscheidingsvonnis of -arrest.

a) De echtgenoot in wiens voordeel echtscheiding is toegestaan bij een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest moet het beschikkende gedeelte van deze rechterlijke beslissing binnen de twee maanden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand doen kennen. Voortaan zal deze partij de keuze hebben tussen twee procedures :

— ofwel de *betekening* bij exploit van gerechtsdeurwaarder;

— ofwel het *ter hand stellen* tegen ontvangstbewijs aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Het exploit van betekening of het *ontvangstbewijs* wordt dan aangezegd aan de partij tegen wie de echtscheiding verkregen is. Deze aanzegging mag geschieden, ofwel bij exploit van gerechtsdeurwaarder, ofwel bij ter post aangetekend schrijven met ontvangstbewijs, ofwel door terhandstelling tegen ontvangstbewijs (aanzegging bij onderhandse akte wordt dus mogelijk gemaakt).

Het uitgangspunt van de termijn van twee maanden voor de betekening of de terhandstelling wordt in art. 265 aangeduid. De oude versie van dit artikel was onduidelijk en bevatte tal van overbodige bepalingen o.m. in verband met arresten bij verstek in beroep gewezen. Er is slechts één uitgangspunt: het tijdstip waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde gegaan is, en de toepassing van dit beginsel volstaat met de volgende duidelijke regel :

— ten aanzien van de vonnissen: twee maanden na het verstrijken van de termijn van hoger beroep (de termijn van verzet is luidens artikel 262, tweede lid, gedekt door de termijn van hoger beroep);

— ten aanzien van de arresten: twee maanden na het verstrijken van de termijn van beroep in cassatie.

b) De nieuwe tekst van artikel 264 bepaalt ook, dat de betekening of de terhandstelling zal dienen te gebeuren aan de ambtenaar van de burgerlijke stand der gemeente waar het huwelijk is voltrokken. Is het

huwelijk in het buitenland voltrokken, dan is de ambtenaar van de burgerlijke stand van het eerste district van Brussel bevoegd. Hieromtrent merkt verslaggever Charpentier het volgende: « Men zal niet meer moeten nagaan, zoals in de thans geldende tekst, waar de echtgenoten hun woonplaats hadden op het tijdstip dat de vordering werd ingesteld. Dit zal de moeilijkheden voorkomen die alle practici hebben ondervonden » (gec. verslag, p. 3). Wij kunnen eraan toevoegen dat de formaliteiten vereenvoudigd zijn omdat in elk geval, melding diende gemaakt te worden van de overschrijving op de kant van de akte van huwelijk. Voortaan zullen dus overschrijving en melding door dezelfde ambtenaar van de burgerlijke stand vericht kunnen worden.

##### 2. Artikel 269,

waarbij het afzonderlijk verblijf, dat aan de vrouw gedurende de rechtspleging door de Voorzitter van de Rechtbank, rechtsprekend in kortgeding, eventueel aangewezen wordt en onder toezicht van de man gesteld wordt, werd in overeenstemming gebracht met de nieuwe rechten die aan de vrouw door de wet van 30 april 1958 werden verleend en met het beginsel van de wederkerigheid in zake uitkering tot onderhoud. Daarom werden de bedoelde verplichtingen tot de man uitgebreid. Zoals wij hieronder zullen zien, werd dezelfde aanpassing verwezenlijkt in de artikelen 280 en 284 van het B.W.B.

Deze wijzigingen zijn te danken aan een door de heer Pierson in de Kamer ingediend amendement (stuk n° 246/3 - 1961-62). De auteur heeft zijn amendement als volgt toegelicht: « Bedoelde bepalingen passen niet meer in het kader van de nieuwe wetsbepalingen betreffende de status van de gehuwde vrouw. Zij stammen uit de tijd waarin de man alleen de echtelijke woonplaats bepaalde. Zij stammen eveneens uit de tijd waarin de vrouw slechts zeer uitzonderlijk een winstgevende bedrijvigheid uitoefende, zodanig dat het zelfs niet nodig geacht werd in het geval te voorzien waarin de plicht elkaar te helpen die tussen de echtgenoten bestaat en nochtans wederkerig is, in het voordeel van de man zou kunnen werken ». De Kamercommissie heeft zich bij deze zienswijze aangesloten.

\* \* \*

#### Echtscheiding door onderlinge toestemming.

De nieuwe wet brengt nog meer ingrijpende wijzigingen in deze instelling die in het B.W. het hoofdstuk III van titel VI uitmaakt (artikelen 275 tot 294).

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens behandeld :

a) de grondvoorwaarden van de echtscheiding door onderlinge toestemming;

b) de voorafgaande maatregelen waartoe de echtgenoten verplicht zijn;

c) de eigenlijke rechtspleging.

##### 1. Grondvoorwaarden.

De wet heeft de in artikel 278 gestelde voorwaarde opgeheven.

Volgens deze bepaling volstond de onderlinge toestemming van de echtgenoten niet, *indien daartoe geen machtiging werd verleend door hun ouders of ascendenten*. De redenen van de opheffing zijn op breedvoerige wijze in het regeringsamendement ter-

zake (Stuk 246/2 - 1961-62) en in het verslag Charpentier (gec. verslag p. 5-6) toegelicht. Men heeft vastgesteld, dat er in het Wetboek Napoleon een opmerkelijk parallelisme bestond tussen de regels betreffende de toestemming tot echtscheiding door onderlinge toestemming en de regels betreffende de toestemming tot het huwelijk. Om de echtscheiding door onderlinge toestemming te kunnen instellen, moet de man ten minste 25 jaar en de vrouw ten minste 21 jaar oud zijn. Welnu, ingevolge de wet van 14 juli 1953 die de artikelen 148, 151 en 152 gewijzigd heeft, moeten de meerderjarigen geen machtiging van hun ouders tot de voltrekking van hun huwelijk bekomen, behoudens het feit dat de meerderjarige kinderen, die de volle leeftijd van 25 jaar niet hebben bereikt, alvorens een huwelijk aan te gaan gehouden zijn door een uitdrukkelijke akte van eerbied raad van hun vader en moeder in te winnen. «De afschaffing van de machtiging van de ouders in de rechtspleging van echtscheiding door onderlinge toestemming schept dus, zoals de heer Charpentier het in zijn verslag doet opmerken (gec. verslag p. 6), meer eenvormigheid tussen de voorwaarden van voltrekking en ontbinding van het huwelijk».

In feite is deze maatregel geboden door de evolutie van de moderne zeden, nu dat de kinderen meer dan vroeger onafhankelijk van hun ouders staan en er zich minder toe lenen, hun ouders in hun persoonlijke levenswijze te betrekken.

De opheffing van artikel 278 heeft als logisch gevolg het weglaten van de formaliteiten die met de machtiging van de ouders tot de echtscheiding gepaard gingen (met name het voorleggen van een authentieke verklaring van toestemming). Aldus worden artikel 283 - laatste lid en de betrokken zinsdelen van de artikelen 285 en 289 opgeheven.

## 2. Voorafgaande maatregelen.

Artikel 280 werd, zoals artikel 269 (cf. supra) aangepast aan de nieuwe status van de gehuwde vrouw. Voortaan zullen de echtgenoten een regeling treffen betreffende het verblijf gedurende de proeftijd *van elk van beiden*, en zullen zij, in een geest van volledige wederkerigheid, regelingen treffen betreffende de uitkering van onderhoudsgelden. Als logisch gevolg hiervan wordt het slot van artikel 284 weggelaten.

## 3. Rechtspleging.

Hieronder worden de voornaamste hervormingen aangestipt:

a) Voortaan zullen de echtgenoten mogen verschijnen voor de Rechtbank *van hun keuze* (art. 281). Aldus zullen de Belgen die in het buitenland verblijven, de eis in België kunnen instellen, hetgeen voorheen niet mogelijk was.

b) De *voorlezing* door de rechter van het Hoofdstuk IV van de titel betreffende de gevolgen van echtscheiding wordt afgeschaft (art. 282).

c) *Verlenging* van de in artikelen 285 en 286 bedoelde termijn van vijftien dagen tot één maand. Bedoeld wordt de termijn voorgeschreven voor de driemaandelijkse verklaringen, en de termijn, waarin de echtgenoten voor de tweede maal voor de voorzitter van de rechtbank verschijnen en hem verzoeken hun de echtscheiding toe te staan.

d) Nieuwe, meer rationele regeling van de *beroeps-*

*middelen* tegen het vonnis:

— hoger beroep door het openbaar ministerie, binnen de twintig dagen na de uitspraak, indien de echtscheiding toegestaan werd; (art. 291)

— hoger beroep door beide partijen, afzonderlijk of gezamenlijk, binnen de twintig dagen van de uitspraak, indien de echtscheiding niet toegelaten werd; (art. 292)

— het arrest is niet meer vatbaar voor verzet; (art. 293)

— het beroep in cassatie wordt uitdrukkelijk in de wet geregeld: dit beroep moet binnen de twintig dagen na de uitspraak van het arrest door beide partijen, afzonderlijk of gezamenlijk, ingesteld worden. In dit geval wordt de tenuitvoerlegging van het arrest opgeschort. (art. 293bis)

e) Volgens het stelsel van het B.W. moesten de partijen na het vonnis of het arrest dat de echtscheiding toestond binnen de twintig dagen na de uitspraken samen en in persoon voor de ambtenaar van de burgerlijke stand verschijnen om de echtscheiding door deze ambtenaar te *doen uitspreken*. Het nieuwe artikel 294 heeft deze hinderlijke formaliteit afgeschaft, en vervangen door een met wat inzake echtscheiding op grond van bepaalde feiten voorgeschreven werd gelijklopende pleegvorm: voortaan zullen de echtgenoten, afzonderlijk of gezamenlijk, het beschikkende gedeelte van het vonnis of van het arrest aan de ambtenaar van de burgerlijke stand *der gemeente waar het huwelijk voltrokken* is bij exploot van gerechtsdeurwaarder *betekenen* of aan deze ambtenaar tegen ontvangstbewijs *ter hand stellen*. Deze betekening of terhandstelling moet binnen twee maanden nadat het vonnis of arrest in kracht van gewijsde gegaan is verricht worden. Binnen de maand van deze betekening of terhandstelling dient dan dit beschikkend gedeelte door de betrokken ambtenaar in zijn registers overgeschreven te worden, en er moet van deze overschrijving melding gemaakt worden op de kant van de akte van huwelijk. De overschrijving verleent zoals in de echtscheiding op grond van bepaalde feiten, rechtskracht aan de echtscheiding door onderlinge toestemming (cf. art. 294, vierde lid).

Als gevolg van de nieuwe regeling van art. 294 werd in artikel 290 de vermelding, dat de Rechtbank «de partijen naar de ambtenaar van de burgerlijke stand verwijst», vanzelfsprekend weggelaten.

f) Ten slotte werd, door de invoeging van een nieuw artikel 294bis, hetzelfde beginsel betreffende de uitwerking van het vonnis of het arrest in de echtscheiding door onderlinge toestemming ingevoerd als reeds in de echtscheiding en in de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten aangenomen was. Met name dat het eindvonnis of -arrest terugwerkt tot op de dag van de in artikel 281 bedoelde verklaring, wat zijn gevolgen tussen de echtgenoten *ten aanzien van hun goederen* betreft; ten aanzien van derden heeft het eerst gevolgen van de dag van de overschrijving.

Het spreekt vanzelf dat dit principe ook zal gelden voor de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming (cf. infra).

\* \* \*

## Scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming.

Zoals wij het reeds vermeld hebben, beoogde het oorspronkelijk wetsvoorstel van senator Dua alleen het invoeren in ons burgerlijk recht van deze nieuwe

rechtsinstelling. De beweegredenen hiertoe worden uitvoerig in de toelichting van dit voorstel beschreven (zie Parl. stukken, Senaat, n° 148 - Zitting 1958-59). Sedert de wet van 20 maart 1927 voltrekt zich in onze wetgeving een gestadige evolutie naar volledige gelijk-schakeling van de scheiding van tafel en bed met de echtscheiding. Deze tendens is in de eerste plaats te wijten aan de druk van de katholieke opinie, die te recht van oordeel is dat elke discriminatie tussen beide instellingen uit de weg moet worden geruimd. Deze discriminatie slaat immers uiteindelijk om in een gewetensdwang, omdat de katholieke echtgenoten in een zodanige sociale toestand kunnen gebracht worden dat zij voor de echtscheiding moeten opteren, met het oog op het bekomen van bepaalde (niet noodzakelijk egoïstische) voordelen, terwijl zij in geweten liever de scheiding van tafel en bed zouden verkiezen.

Het voordeel nu van de echtscheiding door onderlinge toestemming is dubbel. Zij biedt in de eerste plaats aan de echtgenoten de mogelijkheid om aan de strenge voorwaarden door het gemeen recht (met name de echtscheiding op grond van bepaalde feiten) gesteld te ontsnappen, en de echtscheiding te bekomen wegens andere of minder ernstige oorzaken dan overspel, onderhoud van bijzit, gewelddaden, mishandelingen of grove beledigingen. De zg. echtscheidingsremedie (wegens fysieke of geestelijke gebreken), of de echtscheiding veroorzaakt door het uiteenlopen van karakters, wordt langs deze omweg mogelijk.

Het vermoeden van artikel 233, dat «de onderlinge en volgehouden toestemming van de echtgenoten bewijst dat het samenleven voor hen ondraaglijk is geworden» behoort eerder tot het domein van de «wishthinking». De werkelijkheid ligt anders.

In de tweede plaats waarborgt de echtscheiding door onderlinge toestemming het geheim van de private levensverhoudingen. Elk openbaar schandaal wordt vermeden. Dit is wel het meest positieve aspect van deze rechtsfiguur.

Nu is het toch elementair dat de wet de echtgenoten, die wegens een bepaalde religieuze levensopvatting, die de eerbied van elk weldenkend mens afdwingt, weigeren de echtscheiding te aanvaarden, niet in een minder gunstige positie mag laten. De bepaling van artikel 307 waarbij de scheiding niet door onderlinge toestemming van de echtgenoten tot stand kan komen, was dan ook een aanfluiting van recht en billijkheid.

Vanzelfsprekend zal, eadem ratione, de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming aan dezelfde voorwaarden als die welke voor de echtscheiding door onderlinge toestemming gelden, onderworpen worden.

De nieuwe wet heeft dus in overeenstemming met deze beginselen, in Titel VI, hoofdstuk V, de artikelen 306 en 307 B.W. aangepast.

Het nieuwe artikel 306 luidt als volgt :

«In de gevallen waarin de echtgenoten echtscheiding op grond van bepaalde feiten kunnen vorderen, staat het hun eveneens vrij een eis tot scheiding van tafel en bed in te stellen.»

«In de gevallen waarin zij uit de echt kunnen scheiden door onderlinge toestemming, staat het hun eveneens vrij tot scheiding van tafel en bed over te gaan.»

Voorts bepaald het derde lid van het nieuw artikel 307 wat volgt :

«De scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming is onderworpen aan de regels vermeld in Hoofdstuk III, betreffende de echtscheiding door onderlinge toestemming.»

Uit deze bepalingen vloeit dus het volgende voort :

1°) De scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming wordt niet toegestaan, indien de man minder dan vijftientwintig jaar, of indien de vrouw minder dan éenentwintig jaar oud is; zij kan niet eerder worden aangegaan dan na twee jaar huwelijk; zij kan niet meer worden toegestaan na twintig jaren huwelijk, noch wanneer de vrouw vijfenveertig jaar oud is.

2°) De echtgenoten moeten vooraf inventaris en schatting doen van al hun roerende en onroerende goederen, en moeten hun wederzijdse rechten bij schriftelijke onderlinge overeenkomst vastleggen (bestuur over de kinderen, verblijf van de echtgenoten gedurende de proeftijd, regeling van de uitkeringen tot onderhoud).

3°) Dezelfde rechtspleging als die welke voor de echtscheiding door onderlinge toestemming voorgeschieden is, moet worden nageleefd : viervoudige verschijsning van de echtgenoten met twee notarissen voor de rechter; vordering na het verstrijken van één jaar van de scheiding voor de rechter; advies van het openbaar ministerie en vonnis; betekening aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk voltrokken is en overschrijving in de registers, waardoor aan de scheiding rechtskracht verleend wordt.

\* \* \*

De nieuwe wet heeft ook in artikel 307 de procedureregelen van de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten overgenomen. Deze regelen waren voorheen opgenomen in artikel 875 van het Wetboek van burgerlijke rechtspleging (art. 40 van het K.B. van 30 maart 1936), dat door de wet opgeheven wordt. Volgens de regeling van dit artikel 875 verliep de scheiding volgens dezelfde vorm als de echtscheiding, met uitzondering evenwel van het verslag van de voorzitter van de raadkamer en het vonnis, waarbij de rechtbank de termijn bepaalt waarbinnen het recht om te dagvaarden geschorst zal zijn (art. 240 is dus niet van toepassing).

De wetgever heeft evenwel van gemelde overheveling gebruik gemaakt om enkele nieuwe regelen in te voeren. In de opsomming der toepasselijke artikelen worden artikelen 241, tweede lid, 264, 265 en 266 toegevoegd. Dit betekent, dat de tussenkomst van de pleitbezorgers in de procedure van scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten voortaan, zoals in de gelijkaardige echtscheidingsprocedure, niet meer verplicht gesteld is. (In de procedures door onderlinge toestemming is deze tussenkomst uiteraard niet vereist daar partijen in persoon moeten verschijnen). Dit betekent ook dat voortaan het vonnis of het arrest waarbij de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten toegestaan wordt op dezelfde wijze zal worden uitgevoerd als het vonnis of het arrest-echtscheiding; d.w.z. dat het beschikkend gedeelte aan de ambtenaar van burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk voltrokken is zal worden betekend, en dat deze ambtenaar dit beschikkend gedeelte in de registers zal *overschrijven* en er melding van zal maken op de kant van de akte van huwelijk. Derhalve worden artikelen 311 en 311 quarter B.W. opgeheven. Hier ook natuurlijk verleent de overschrijving rechtskracht aan de scheiding.

Bovendien blijven de andere formaliteiten van bekendmaking van het vonnis of het arrest van scheiding van tafel en bed, dat scheiding van goederen medebrengt, vanzelfsprekend behouden (aanplakking van de beslissing en dergelijke meer).

Laten wij ten slotte opmerken dat artikel 311ter

insgelijks opgeheven wordt, aangezien het nieuwe artikel 307 uitdrukkelijk naar de artikelen 264 en 266bis verwijst.

\* \* \*

#### Omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding.

Het vierde deel van de wet van 20 juli 1962 wijzigt in Titel VI, Hoofdstuk V, artikel 310 van het B.W. en voert in dit hoofdstuk een nieuw artikel 310bis in. De wet wijzigt de voorwaarden van de omzetting van de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten in echtscheiding en schept een nieuwe rechtsfiguur: de omzetting van de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming in echtscheiding.

Er bestaat reeds een uitvoerige literatuur over dit berucht artikel 310. De heer George, lid van de Senaat, heeft een knap historisch overzicht gegeven van deze rechtsvraag in het voorstel van wet, dat hij op 2 juli 1957 in de Senaat indiende (Parl. Stukken Senaat, n° 372 - zitting 1956-1957. — Dit voorstel is tengevolge van de ontbinding der Kamers vervallen). De opstellers van het Wetboek Napoleon hebben artikel 310 als een correctief van de scheiding van tafel en bed opgevat; wij verwijzen naar de vermaarde verklaring van Treilhard in het Corps législatif: « Il ne serait pas juste que l'époux qui a choisi, comme plus conforme à sa croyance, la voie de la séparation, dût maintenir, pour toujours, l'autre époux dont la croyance peut n'être pas la même, dans l'interdiction absolue de contracter un second mariage... Cette liberté que la Constitution garantit à tous, se trouverait alors violée dans la personne de l'un des époux » (séance du 30 ventôse an XI, Locré, II, p. 567).

Volgens het oorspronkelijk artikel 310, was de rechter verplicht de omzetting toe te staan, indien de schuldige echtgenoot erom verzocht en indien twee voorwaarden vervuld waren: een termijn van drie jaren moest sinds de scheiding van tafel en bed verstreken zijn en de scheiding mocht niet aan overspel van de vrouw te wijten zijn. De opstellers van het B.W. beschouwden de scheiding van tafel en bed als een « situation bizarre », een toestand die in strijd is met de biologische en physiologische gesteldheid van het menselijk wezen.

Deze regeling is in de Franse wetgeving, na menigvuldige wetgevende wederwaardigheden, behouden gebleven, met dien verstande evenwel dat zij nog vereenvoudigd werd: behoudens de proeftijd van drie jaren, is elke andere voorwaarde opgeheven; bovendien mag elk van beide echtgenoten de omzetting vorderen. In Frankrijk geldt dus thans het stelsel van het volledig automatisme van de omzetting.

In België verliepen de zaken enigszins anders. Na vrij verwarde, onsamenhangende en zelfs tegenstrijdige parlementaire besprekingen, voerde de wet van 20 maart 1927 een gecompliceerd stelsel in, dat als volgt kan worden samengevat:

1°) de proeftijd van drie jaren wordt vanzelfsprekend behouden;

2°) de omzetting mag niet worden toegestaan indien de scheiding van tafel en bed op grond van overspel uitgesproken werd (onder overspel wordt zowel het overspel van de vrouw als het onderhoud van bijzit in hoofde van de man bedoeld);

3°) alleen de echtgenoot die oorspronkelijk weerder was — de schuldige echtgenoot dus — mag de eis tot omzetting instellen;

4°) de rechter bekomt een appreciatievermogen: hij kan de omzetting toestaan, doch is daartoe niet verplicht;

5°) en, last but not least, wordt er een bijkomende verplichting aan de rechter opgelegd: hij mag slechts de echtscheiding toestaan indien de oorspronkelijke eiser — de onschuldige echtgenoot — niet dadelijk erin toestemt de scheiding te doen ophouden. Met andere woorden, de eiser in omzetting moet vooraleer hij zijn vordering instelt, zijn medeëchtgenoot sommen het echtelijk leven te hernemen; en dit aanbod moet « ernstig gemeend zijn en in zodanige voorwaarden gedaan worden dat het deze medeëchtgenoot mogelijk is op dit voorstel in te gaan » (zie Kluyskens, Personen- en Familierecht, n° 520; zie ook De Page, Traité élémentaire, T. I n° 1010, die spreekt van « une offre sincère et loyale, faite dans des conditions décentes et dignes »). In de praktijk komt deze bijkomende voorwaarde hierop neer, dat de schuldige echtgenoot zijn leven moet hebben gebeterd, tabula rasa moet hebben gemaakt met hetgeen zich gedurende drie jaren en meer in zijn persoonlijk leven voltrokken heeft, en bereid moet gevonden worden om van de dag op morgen terug bij zijn medeëchtgenoot zijn intrek te nemen en met hem het gemeenschappelijk leven te hervatten. De rechtspraak heeft zich in deze zin gevestigd (zie Hof van Beroep Gent, 17 mei 1950, Rk. Wkbl. 1950-1951, kol. 504-506).

De rechtspractici weten echter dat er van dit mooie Epinal-beeld in de werkelijkheid weinig of niets terecht komt. Het tot het uiterste doortrekken van de door de wet van 1927 gestelde bijkomende voorwaarde heeft eigenlijk voor gevolg, dat het door de opstellers van het B.W. nagestreefde doel, met name de schuldige echtgenoot in staat te stellen na een bepaalde termijn zijn vrijheid te hernemen, totaal onmogelijk wordt gemaakt.

Nu kunnen de moralisten het feit toejuichen, dat de echtscheiding bemoeilijkt wordt. Doch met deze houding valt niet noodzakelijk het standpunt van de jurist samen. Deze betreurt de echtscheiding, en besseft meer dan wie ook het kwaad, dat zij in de maatschappij sticht. Doch hij stelt een sociologisch feit vast: met name dat er nu eenmaal veel huwelijken zijn die mislukken, en dat deze mislukkingen niet alleen te wijten zijn aan de morele zwakte van de mensen, maar ook aan tal van psycho-somatische factoren die de harmonie tussen de echtgenoten komen verstoren. Ten slotte moet de etiologie van de echtscheiding nog worden geschreven.

Vrij zeldzaam zijn toch de gevallen, waarin de echtgenoten die van elkaar vervreemd zijn, de weg tot elkander terugvinden. En uit de scheiding ontwikkelen zich onvermijdelijk onwettelijke toestanden, zoals concubinaat, geboorte van overspelige kinderen, enz., die in de maatschappij wanorde brengen. Het recht moet er zoveel mogelijk op uit zijn, deze onregelmatige toestanden uit de weg te ruimen. Zoals de heer Charpentier het in zijn aanvullend verslag doet opmerken, hebben dezelfde redenen geleid tot de opheffing van het absoluut verbod, door het vroegere artikel 298 B.W., tegen de schuldige echtgenoot uitgevaardigd, om met zijn medeplichtige een nieuw huwelijk aan te gaan. Door de wet van 16 april 1935 werd dit verbod tot een termijn van drie jaren herleid, en werd zelfs aan de rechter de mogelijkheid opengelaten om gewichtige redenen een kortere termijn te bepalen. « Dat tot wijziging van artikel 298 is besloten, is hoofdzakelijk te wijten aan het verlangen om het samenleven van ongehuwden te vervangen door normale huwelijken en om het aantal uit overspel geboren kinderen

zoveel mogelijk te verminderen» (gec. aanvullend verslag p. 2). De rapporteur voegt eraan toe, dat indien deze kinderen geboren zijn uit een van tafel en bed gescheiden vrouw, de vader deze kinderen krachtens artikel 313, tweede lid, zal moeten ontkennen.

\* \* \*

Derhalve heeft de Kamercommissie besloten artikel 310 te wijzigen. De nieuwe tekst luidt als volgt (eerste lid) :

« Wanneer de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten drie jaren heeft geduurd sedert de overschrijving van het beschikkende gedeelte van het vonnis of van het arrest, waarbij de scheiding is toegestaan, heeft ieder van de echtgenoten het recht een eis tot echtscheiding in te stellen bij de rechtbank, die, alle omstandigheden in acht nemend, de echtscheiding kan toestaan ».

Deze tekst vergt nadere verklaring, des te meer dat het aanvullend verslag van de heer Charpentier op verre na niet met dezelfde nauwkeurigheid opgesteld is als het eerste algemeen verslag.

De wet versoepelt dus, wegens de hierboven uiteengezette sociale redenen, de voorwaarden van de omzetting.

1°) *De proeftijd van drie jaren* wordt vanzelfsprekend behouden, doch de wet stelt uitdrukkelijk het uitgangspunt van deze termijn vast, waarbij een twistvraag in de rechtsleer opgelost wordt (zie Kluyskens, op. cit. n° 520; De Page, op. cit. n° 1011) : dit uitgangspunt is de overschrijving van het beschikkend gedeelte van het vonnis of van het arrest dat de scheiding van tafel en bed toestaat, in de registers van de burgerlijke stand.

2°) Voortaan zal de omzetting mogen worden ingewilligd, *ongeacht de feiten waarop de scheiding van tafel en bed toegestaan is* (dus zelfs als de scheiding toegestaan is wegens overspel of onderhoud van bijzit). De Kamercommissie heeft dus geoordeeld dat, zomin als het aan de schuldige echtgenoot verboden is, na een bepaalde termijn de toestand met zijn medeplichtige te regulariseren, het evenmin aan deze schuldige echtgenoot mocht worden geweigerd hetzelfde te doen door het instellen van een vordering tot omzetting in echtscheiding van de scheiding van tafel en bed te zijne laste toegestaan wegens overspel of onderhoud van bijzit. Het was echter geenszins de bedoeling van de Kamercommissie, hierdoor immorele toestanden te bevoordelen, doch wel ertoe bij te dragen aan onwettelijke verhoudingen een einde te stellen.

Anderzijds is de Kamercommissie van oordeel geweest, dat de eiser in omzetting van deze vordering geen gebruik mocht maken om aan de verplichting, die door artikel 298 aan de verweerder in echtscheiding op grond van bepaalde feiten opgelegd wordt, te ontsnappen. De eiser in omzetting, die in zijn vordering slaagt, moet ook een termijn van drie jaren in acht nemen, vooraleer hij met zijn medeplichtige een nieuw huwelijk kan aangaan. Daarom bepaalt het nieuw artikel 310, derde lid, dat *artikel 298 eveneens van toepassing is wanneer de scheiding van tafel en bed toegestaan werd op grond van overspel*. Deze nieuwe termijn begint te lopen vanaf de overschrijving in de registers van het beschikkende gedeelte van het vonnis of van het arrest, waarbij de omzetting ingewilligd wordt. Men kan dus vaststellen, dat in dit bijzonder geval, de schuldige echtgenoot

enkele jaren geduld zal moeten uitoefenen alvorens eventueel een nieuw huwelijk met zijn medeplichtige te sluiten : eerst de proeftijd van drie jaren die de vordering tot omzetting moet voorafgaan (geen verkorting mogelijk) ; dan de tijd, die de procedure van omzetting in beslag neemt; ten slotte een tweede termijn van drie jaren op grond van artikel 298 van het B.W. (verkorting echter mogelijk). De verkorting van de bij artikel 298 bepaalde termijn mag ter gelegenheid van de vordering tot omzetting, of bij afzonderlijke vordering gevraagd worden.

3°) *Ieder van de echtgenoten* heeft voortaan het recht, de eis tot omzetting in echtscheiding in te stellen.

Voorheen behoorde, zoals reeds hierboven betoogd werd, dit recht alleen aan de echtgenoot « die oorspronkelijk verweerder » was.

De rechtsleer heeft eigenlijk nooit een bevredigende verklaring gegeven van de ongelijke behandeling der echtgenoten ten opzichte van het recht de eis tot omzetting in te stellen. Zij beperkte er zich toe te postuleren, dat de echtgenoot die de oorspronkelijke eis tot scheiding van tafel en bed ingesteld had, een definitieve keuze gedaan had.

Dit kan in strijd zijn met de werkelijkheid. De onschuldige echtgenoot heeft het recht van mening te veranderen, ofwel omdat zijn godsdienstige of wijsgerige overtuiging geëvolueerd heeft, ofwel omdat de omstandigheden zich anders voordoen.

Bovendien wijst verslaggever Charpentier in zijn aanvullend verslag op een andere voordeel van de nieuwe regeling. « De mogelijkheid om later de echtscheiding te vorderen, zo betoogt hij, zou het de onschuldige echtgenoot mogelijk maken de scheiding van tafel en bed met minder bezwaren te kiezen... vaak aarzelt men om de scheiding van tafel en bed te eisen wegens de aan de echtscheiding verbonden voordelen. Onder de huidige wetgeving ziet men er definitief van af, door de scheiding van tafel en bed te eisen. Indien daarentegen de onschuldige echtgenoot de mogelijkheid geboden wordt om achteraf de omzetting in echtscheiding te bevorderen, zal hij minder aarzelen om de proef van de scheiding van tafel en bed te wagen » (gec. aanvullend verslag p. 3-4).

4°) *Het appreciatievermogen van de rechter wordt behouden*, doch losgemaakt van de in het vroeger artikel 310 gestelde bijkomende voorwaarde (met name het aanbod om het echtelijk leven te hernemen).

De nieuwe tekst bepaalt dat « de rechtbank, *alle omstandigheden in acht nemend*, de echtscheiding kan toestaan ».

In de voorbereidende werken van de wet treft men nergens een spoor van uitlegging van deze nieuwe bevoegdheid van de rechtbank. Wij zijn van oordeel dat deze bepaling door de Kamercommissie als een soort rem op de versoepeling van de voorwaarden van omzetting aangevoeld werd. Immers, mocht de Kamercommissie haar gedachtengang tot de uiterste consequentie doorgetrokken hebben, dan zou zij noodzakelijkerwijze tot de *automatische* omzetting besloten hebben. Doch hiervoor is zij dan teruggeschrokken.

Het appreciatievermogen van de rechter moet dus nader worden toegelicht, in het licht van de beweegredenen, die de nieuwe economie van artikel 310 ingegeven hebben. Wij hebben gezien dat de wetgever de schuldige echtgenoot niet meer tot een in de praktijk vaak onmogelijk geworden verandering van levenswijze heeft willen dwingen, op grond van so-



ciale overwegingen. Anderzijds mag men niet uit het oog verliezen, dat de vordering tot omzetting een vordering sui generis uitmaakt, van formele aard; zij put haar rechtsgrond uit een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest, waarbij de scheiding van tafel en bed toegestaan werd. Het bodemgeschil dat tijdens de procedure van scheiding van tafel en bed uitgevochten werd mag tijdens de procedure tot omzetting niet meer worden heropend; nieuwe feiten mogen niet meer worden aangevoerd, en de echtscheiding die uiteindelijk toegestaan wordt is gegrond op de feiten die tot de scheiding van tafel en bed aanleiding hebben gegeven. De rechtstoestand van de partijen, zoals die tengevolge van de scheiding van tafel en bed verkregen was, blijft ongewijzigd, behoudens dan het feit, dat de scheiding in echtscheiding gekeerd wordt. Zoals De Page het op beeldrijke manier schrijft, is de omzetting niets anders dan « un simple changement d'étiquette juridique » (op. cit. n° 1012).

Wij opperen dan ook de mening, dat de rechtbanken voor de toepassing van het nieuw artikel 310 de volgende regel in acht zouden moeten nemen: zij zullen de echtscheiding moeten toestaan, tenzij er een redelijke hoop op verzoening der echtgenoten blijft bestaan. De rechtbanken zullen bijvoorbeeld zeer omzichtig zijn, wanneer er wettige kinderen uit het huwelijk gesproken zijn, die nog de hulp en de morele bijstand van hun ouders nodig hebben; in dit geval pleit het sociaal belang voor de verzoening van de echtgenoten. Met dan de omzetting te weigeren, leggen de rechtbanken in feite aan de echtgenoten een nieuwe proeftijd op; want o.i. mag een van de echtgenoten later een nieuwe eis instellen, zo de omstandigheden gewijzigd zijn, bijvoorbeeld indien de kinderen van hun ouders vervreemd zijn, gehuwd zijn of dgl. meer.

Integendeel, zullen de rechtbanken zonder aarzelen de omzetting toestaan, wanneer bijvoorbeeld kinderen uit overspel geboren werden; in dit geval eist het sociaal belang dat deze onwettelijke toestand zo spoedig mogelijk zou worden geregulariseerd, en mogen o.i. de rechtbanken geen gehoor verlenen aan de op zichzelf eerbiedwaardige en begrijpelijke gevoelens van verontwaardiging of wraak die de onschuldige echtgenoot kunnen bezielen en hem ertoe kunnen bewegen zich tegen de echtscheiding te verzetten.

\* \* \*

Ten slotte voorziet het nieuw artikel 310bis in de omzetting van de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming in echtscheiding.

Deze procedure die voortvloeit uit de volgehouden toestemming van beide echtgenoten biedt uiteraard niet dezelfde moeilijkheden als de omzetting van artikel 310.

De wet voorziet in de volgende regeling:

1° de grondvoorwaarden van de echtscheiding door onderlinge toestemming, die in hoofdstuk III van Titel VI opgesomd worden, zijn vanzelfsprekend *niet meer toepasselijk*, daar zij reeds vervuld moesten zijn op het ogenblik dat de oorspronkelijke vordering tot scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming ingesteld werd (cfr. het nieuw artikel 307, derde lid);

2° de procedure kan als volgt bondig worden samengevat: de partijen verschijnen samen en in persoon voor de rechter *van hun keuze* (zoals in de rechtstreekse vordering, zie art. 281 nieuw); zij leg-

gen hem de vereiste stukken voor (zie opsomming in artikel 310bis), en verzoeken hem, ieder afzonderlijk doch in elkaars tegenwoordigheid, hun de echtscheiding toe te staan. De rechtbank staat dan de echtscheiding toe.

3° artikel 305 van het B.W. is *insgelijks van toepassing*, zoals in de rechtstreekse vordering; de overdracht van de eigendom van de helft van de goederen heeft van rechtswege plaats op de dag van de verklaring voor de rechter; daarom moeten de partijen een inventaris en een schatting van alle roerende en onroerende goederen, die zij op dat ogenblik bezaten, overleggen.

\* \* \*

Een laatste opmerking nog *betreffende de uitvoering van het vonnis of van het arrest*, waarbij de scheiding van tafel en bed in echtscheiding omgezet wordt. De wet van 20 juli 1962 heeft de uitvoeringsregelen op het gebied van echtscheiding en van scheiding van tafel en bed geüniformiseerd en aldus tot de rechtszekerheid bijgedragen. Er zijn nu zes vormen van echtscheiding en van scheiding van tafel en bed:

- a) de echtscheiding op grond van bepaalde feiten;
- b) de echtscheiding door onderlinge toestemming;
- c) de echtscheiding ingevolge artikel 310;
- d) de echtscheiding ingevolge artikel 310bis;
- e) de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten;
- f) de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming.

Al deze vormen van echtscheiding en van scheiding van tafel en bed worden op een gemeenschappelijk tijdstip rechtskrachtig: met name het tijdstip van de *overschrijving van het beschikkende gedeelte van de rechterlijke beslissing in de registers van de burgerlijke stand* van de gemeente, waar het huwelijk voltrokken is, of indien het huwelijk in België niet voltrokken is, van het eerste district van Brussel.

Het vonnis of het arrest moet door de betrokken partij telkens aan de betrokken ambtenaar van de burgerlijke stand betekend worden *binnen twee maanden nadat het in kracht van gewijsde gegaan is*; de betrokken ambtenaar moet het dan *binnen een maand* overschrijven en *binnen dezelfde termijn* er melding van maken op de kant van de akte van huwelijk.

Dit vloeit voort uit de artikelen 264, 294, 307, 310 en 310bis van het B.W.

De wetgever heeft echter in artikel 10 een betreurenswaardige leemte overgelaten, die in sommige gevallen de ambtenaren van de burgerlijke stand voor een moeilijk alternatief zal plaatsen.

Het tweede lid van artikel 310 is als volgt geformuleerd: « De eis wordt ingesteld, behandeld en uitgezonden op dezelfde wijze als elke andere burgerlijke rechtsovereenkomst, het openbaar ministerie gehoord. De artikelen 241, tweede lid, 264, 265 en 266, eerste lid, zijn van toepassing. »

In het vroegere artikel 310 was geen enkele bepaling betreffende de procedure opgenomen. Hieruit hadden sommige auteurs afgeleid dat de procedure-regelen die van toepassing waren op de echtscheiding op grond van bepaalde feiten per analogie op de behandeling van de eis tot omzetting dienden te worden toegepast, met uitzondering natuurlijk van de regelen waarvan de toepassing wegens de speciale aard van deze eis niet kon in overweging genomen worden (zie Alex Pasquier, *Précis du divorce et de la séparation de corps*, 1959, n° 397). Andere auteurs, zoals De Page (op. cit. n° 1014bis) en Kluys-

kens (op. cit. n° 519) waren van mening dat het gemeen recht integraal van toepassing was, uitgezonderd het feit dat de rechter de echtscheiding toestaat, en niet uitspreekt. O.i. was de eerste opvatting de juiste, en konden de artikelen 248 en 262 betreffende het verzet tegen echtscheidingsvonnissen of -arresten op de procedure van omzetting bij analogie worden toegepast. Inzake echtscheiding is de termijn van verzet tegen een bij verstek gewezen vonnis of arrest één maand te rekenen van de betekening aan de persoon, en twee maanden te rekenen van de betekening of van de laatste daad van bekendmaking indien de betekening niet aan de persoon werd gedaan. Anderzijds mogen inzake echtscheiding de termijnen van verzet en van hoger beroep niet gecumuleerd worden: de termijn van hoger beroep gaat, voor de vonnissen bij verstek, tegelijk met de termijn van verzet in. Deze bijzondere regelen werken de rechtszekerheid in een voor de burgerlijke stand der partijen zo gewichtige materie in de hand.

Doch de nieuwe tekst bepaalt uitdrukkelijk dat de eis wordt ingeleid, behandeld en uitgewezen *op dezelfde wijze als elke andere burgerlijke rechtsvordering*, (met uitzondering van de artikelen 241, tweede lid (waardoor de tussenkomst van de pleitbezorgers niet meer verplicht gesteld wordt), 264 (betekening en overschrijving), 265 (termijn van hoger beroep en van beroep in cassatie) en 266 eerste lid (sanctie van de niet-overschrijving). De artikelen 248 en 263 worden niet vermeld, zodat men moet besluiten dat de regelen van het gemeen recht hun toepasselijkheid herwinnen, m.a.w. dat het verzet tegen de vonnissen bij verstek gewezen en die niet aan de persoon betekend zijn ontvankelijk blijft tot aan de uitvoering van het vonnis; en inzake echtscheiding kan deze uitvoering alleen blijken uit de betaling van de gerechtskosten (zie artikelen 158, tweede lid, en artikel 159 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering). Bovendien moeten de vonnissen bij verstek gewezen binnen één jaar na de verkrijging worden uitgevoerd, indien de partij geen pleitbezorger aangesteld heeft, op straf van als onbestaande te worden aangezien (zie artikel 156 van het Wetboek van burg. rechtspl.); de andere vonnissen bij verstek kunnen gedurende dertig jaren uitgevoerd worden.

Zolang er dus geen uitvoering is, kan de verstekdoende partij in verzet opkomen, en blijft daarenboven haar recht van hoger beroep gehandhaafd. Van overschrijving kan dus geen sprake zijn.

Dit strookt blijkbaar niet met de wil van de wetgever van 1962.

\* \* \*

De wet heeft in geen overgangsbepalingen voorzien. Dienvolgens is het gemeen recht van toepassing, d.i. artikel 2 van het B.W., waarvan de juiste draagwijdte zo meesterlijk door De Page gepreciseerd werd (op. cit. n°s 227 tot 232). De nieuwe wet wordt onmiddellijk van toepassing, zelfs op de toekomstige gevolgen van rechtstoestanden die onder het stelsel van de vorige wet ontstaan zijn.

De wet van 20 juli 1962, die in het Staatsblad van 7 augustus bekendgemaakt werd, trad dus op 17 augustus daaropvolgend in werking. Op dit tijdstip

worden alle bepalingen van de wet op alle bij de gerechten aanhangig gemaakte vorderingen inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed toepasselijk.

In een rondschrijven dat hij tot de ambtenaren van de burgerlijke stand, tot de pleitbezorgers en tot de gerechtsdeurwaarders gericht heeft, en dat tegelijk met de wet in het Staatsblad van 7 augustus verschenen is, heeft de Minister van Justitie de toepasselijkheid van dit beginsel nader toegelicht op de overschrijving van het beschikkende gedeelte van een rechterlijke beslissing die voor de inwerkingtreding van de wet is gewezen of voor die datum aan de ambtenaar van de burgerlijke stand is betekend, maar nog niet is overgeschreven.

In dit rondschrijven worden drie gevallen onderscheiden:

a) Het beschikkend gedeelte van de rechterlijke beslissing is op het ogenblik van de inwerkingtreding van de wet nog niet aan de ambtenaar van de burgerlijke stand betekend.

In dit geval moet het beschikkend gedeelte binnen de door de nieuwe wet gestelde termijnen (twee maanden) worden betekend of tegen ontvangstbewijs ter hand gesteld aan de ambtenaar van de burgerlijke stand die volgens genoemde wet bevoegd is.

De ambtenaar van de burgerlijke stand doet ~~an~~ overschrijving, zelfs al gaat het om een echtscheiding door onderlinge toestemming of om een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten.

b) Het beschikkend gedeelte van de rechterlijke beslissing is vóór de inwerkingtreding van de wet betekend aan een ambtenaar van de burgerlijke stand die krachtens de vroeger bepalingen bevoegd was en eveneens bevoegd is krachtens de nieuwe bepalingen.

In dit geval moet het beschikkend gedeelte overgeschreven worden in de vormen en binnen de termijnen als in de nieuwe wet is voorgeschreven.

c) Het beschikkend gedeelte is vóór de inwerkingtreding van de wet betekend aan een ambtenaar van de burgerlijke stand die bevoegd was krachtens de oude bepalingen maar niet meer bevoegd is krachtens de nieuwe.

In dit geval moet de ambtenaar van de burgerlijke stand aan wie het beschikkend gedeelte is betekend, het dossier overzenden aan zijn collega die de overschrijving doet in de vormen en binnen de termijnen als in de nieuwe wet is voorgeschreven.

J. M. MOREELS,  
Dr. juris, Gent.

\* \* \*

*Bijlage. — Aantal echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed. (Bron: Belgisch statistisch Jaarboek).*

| Jaar | Echtsch.<br>bep. feiten | Echtsch.<br>onder. toest. | Echtsch.<br>art.310 | Totaal<br>echtsch. | Scheidingen<br>tafel en bed |
|------|-------------------------|---------------------------|---------------------|--------------------|-----------------------------|
| 1939 | 2.911                   | 327                       | 20                  | 3.258              | 244                         |
| 1949 | 5.149                   | 842                       | 31                  | 6.022              | 239                         |
| 1957 | 3.891                   | 682                       | 25                  | 4.598              | 261                         |
| 1958 | 3.875                   | 769                       | 15                  | 4.659              | 252                         |
| 1959 | 3.953                   | 764                       | 13                  | 4.730              | 269                         |

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

# RECHTSPRAAK

## HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 27 april 1963.

Voorzitter : M. J. E. Bayot.  
Raadsheer verslaggever : M. P. Delahaye.  
Advokaat-generaal : Mr. F. Dumon.

**Hinderlijk bedrijf. — Administratieve toelating verleend. — Bevoegdheid der rechtsmacht de uitvoering van werken te bevelen om schade aan geburen te vermijden.**

*Wanneer de administratieve overheid regelmatig de toelating heeft verleend tot het oprichten en uitbaten van een gevaarlijk, ongezond of hinderlijk bedrijf is de rechtsmacht toch bevoegd alle maatregelen te bevelen om te beletten dat iemand door dit bedrijf schade zou ondervinden.*

*De rechtsmacht is dan ook bevoegd de uitvoering van de verplichting een ander niet te schaden in natuur te bevelen, door het uitvoeren van bepaalde werken.*

*Het is slechts wanneer deze rechtstreekse uitvoering niet mogelijk zou zijn dat de verplichting zich oplost in schadevergoeding.*

*De rechtsmachten zouden echter niet de uitvoering van werken kunnen bevelen, die in tegenstelling zouden zijn met die welke door de administratieve overheid in het algemeen belang zouden zijn voorgeschreven of die van aard zouden zijn het bestaan zelf van de inrichting aan te tasten. In dit geval zouden zij enkel schadevergoeding kunnen opleggen.*

C. Franck t/ F. Kerstens.

### Conclusie van advocaat-generaal F. Dumon.

De heer Kerstens, huidige verweerder, is eigenaar van een pand gelegen te Merksem dat paalt aan het eigendom van de heer Franck, huidige aanlegger, waarin een ijzer- en kopergieterij geëxploiteerd wordt. Aanlegger is in het bezit van een machtiging van de bestendige deputatie van de provinciale raad om deze hinderlijke inrichting te exploiteren.

Verweerder, inroepende dat hij tengevolge van die exploitatie een abnormale hinder leed, had een vordering vóór de vrederechter ingeleid, strekkende tot het doen bevelen aan aanlegger de nodige werken aan zijn bedrijf uit te voeren om een einde aan bedoeld euvel te maken.

De vrederechter veroordeelde aanlegger 1°) om de daken van de gieterij te herstellen en dusdanig te wijzigen dat de dampen en rook langs luchtkokers boven de daken gebracht worden; 2°) om de schouwen van de droog- en gietoven te verhogen tot minstens vijf meter boven de nok van het dak der gieterij.

De beslissing werd door het bestreden vonnis bevestigd.

Aanlegger betoogt dat, wanneer een door de uitvoerende macht toegelaten gevaarlijk, hinderlijk of ongezond bedrijf abnormale schade aan de geburen veroorzaakt de rechtscolleges van de rechterlijke macht slechts bevoegd zijn om aan deze geburen een schadevergoeding toe te kennen en dat zij derhalve nooit bevoegd zijn om verbouwingswerken aan het

toegelaten bedrijf te bevelen die van zulke aard zouden zijn dat zij het verwekken van de schade doen verdwijnen.

Een dergelijke thesis kan m.i. niet aangenomen worden.

Aanlegger meent ten onrechte uw arresten van 22 december 1864 (B. 1865, I, 54) en van 25 mei 1850 (B. 1851, I, 7) te kunnen inroepen om zijn zienswijze kracht bij te zetten.

Het arrest van 1865 beperkt er zich toe toe beslissen, dat de rechterlijke macht een machtsmisbruik begaat wanneer zij het uitvoeren van werken voorschrijft welke veranderingen brengen aan hetgeen door de bestendige deputatie van de provinciale raad opgelegd werd. Het beslist niet dat de Hoven en rechtbanken steeds onbevoegd zijn om het uitvoeren van om het even welke werken, aan de inrichting die schade veroorzaakt, te bevelen.

Het arrest van 1850 deed uitspraak over de schaden veroorzaakt door een bedrijf dat in het toepassingsgebied van de wet van 21 april 1810, betreffende de mijnen, viel, en beperkte er zich toe te beslissen dat « les tribunaux ne peuvent s'arroger le pouvoir d'interdire cette exploitation et annuler ainsi une permission légalement accordée par l'autorité administrative... ».

De machtiging welke door de administratie verleend werd om een gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting te exploiteren laat de rechten van de derden onaangeroerd. Sinds 1849 bepalen al de koninklijke besluiten die het regime van die inrichtingen reglementeren uitdrukkelijk : « De krachtens dit besluit verleende vergunningen laten de rechten van derde personen totaal onverkort » (art. 22 van het K.B. van 12 november 1849, art. 15 van het K.B. van 29 januari 1863, art. 27 van het K.B. van 15 mei 1923, art. 24 van de besluiten van de Regent van 11 februari 1946 en 27 september 1947).

Het dekreet van 15 oktober 1810 beperkt er zich toe dienaangaande te bepalen, dat « tous les établissements qui sont aujourd'hui en activité continueront à être exploités librement, sauf les dommages dont pourront être passibles les entrepreneurs de ceux qui préjudicient aux propriétés de leurs voisins... ».

Het Hof heeft door zijn arrest van 5 augustus 1858 gepreciseerd « que le principe de droit administratif que consacrait cette disposition, tout en obligeant la partie lésée à souffrir l'existence de l'établissement autorisé, n'exclut nullement l'action judiciaire en réparation du dommage que cause son exploitation » (Bull. 1858, I, 314).

Het koninklijk besluit van 31 januari 1824 bepaalt als volgt de respectieve bevoegdheden van de administratie en van de rechtbank : « De beschikkingen, hetzij door de provinciale of plaatselijke besturen op dit onderwerp te nemen, nimmer anders of verder dan uit het bepaalde oogpunt van goede politie kunende worden beschouwd, en dus ook alle admissien ter oprigting of verandering van inrigting slechts, als in zoo verre verleend, zijnde aan te merken, zoo zal daardoor aan de geregtelijke actien van particulieren onderling, welke zij wegens vermeend bijzonder regt, op overeenkomsten, bezit of diergelijke gegrond, tegen elkander mogten willen ondernemen, niet zijn geprejudicieerd; blijvende de deswege des regters uitspraak vrij en onverlet. » (art. 10). « De bezwaren echter die men over admissien of weige-

ring van de Provinciale of Plaatselijke Besturen ten deze, en dus de zaak uit het *gezegtspunt van politie* beschouwd, en tegen dezelve Besturen, zouden vermeenen te hebben, zullen alleen aan de hoogere administratieve autoriteit kunnen worden onderworpen...» (art. 11).

Al de koninklijke besluiten die het regime van de gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichtingen bepalen betreffen de algemene politie. Die welke van af 1830 door onze nationale autoriteiten genomen werden, steunen op het dekreet van 22 december 1789, sect. III, art. 21 en op de wet van 21 mei 1819 (art. 2). Deze wetbepalingen verlenen aan de Koning, het recht om besluiten te nemen die noodzakelijk zijn voor de handhaving van de openbare orde, gezondheid en rust.

Het arrest van het Hof van 16 januari 1922 preciseert dat de wet van 5 mei 1888 de wettigheid van de koninklijke besluiten in zake gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichtingen erkend heeft.

Sommige van bedoelde besluiten steunen ook nog op het dekreet van 15 oktober 1810 dat reeds hierboven genoemd is. Dit is o.a. het geval voor het K.B. van 10 augustus 1933.

In het verslag aan de Koning dat aan het besluit van 25 februari 1856 voorafgaat leest men « l'autorisation n'est autre chose, comme on l'a jugé plusieurs fois, qu'une déclaration de non prohibition fondée, non pas sur la certitude que l'usine ne sera pas nuisible aux intérêts collectifs des voisins, mais sur la présomption d'innocuité » (geciteerd in de conclusies van de h. eerste advocaat-generaal Van Schoor welke aan het arrest van 22 oktober 1900 voorafging, B. 1901, I, 16).

Het arrest van 5 augustus 1858 (B. 1858, I. 314) herinnert in de volgende termen aan de uitwerkselen van de besluiten, door de uitvoerende macht genomen, die uitsluitend gesteund worden op een toekenning van machten welke zich tot het domein van de algemene politie beperken: « considérant que l'autorisation accordée par le pouvoir administratif pour l'érection d'établissements dangereux, insalubres ou incommodes n'est qu'une mesure de police prise dans un but général de sécurité et de salubrité publiques, qui, en déterminant les obligations des propriétaires de ces établissements dans leurs rapports avec l'ordre public, n'a jamais pour objet de régler les droits privés des tiers, lesquels, dès lors, restent entiers ». Hetzelfde principe ligt ten grondslag aan het arrest van 2 januari 1896 (B. 1896, I, 68): « Attendu qu'en ce qu'il concerne le propriétaire d'une usine, cette responsabilité (art. 1382 C.C.) subsiste nonobstant l'autorisation de l'établir régulièrement accordée par l'autorité administrative ».

De bijzondere en beperkte uitwerkselen van bedoelde koninklijke besluiten in aanmerking nemende schrijft De Page: « l'obtention de la permission ne suffit pas à mettre l'exploitation à l'abri des recours civils des voisins. Cette permission régularise sa situation au point de vue pénal et administratif, le garantit contre la fermeture de son établissement, mais ne paralyse en rien le droit de propriété des voisins » (Traité élémentaire de droit civil, T. V., n° 936).

De Franse wetgeving en reglementering is op dezelfde principes als de onze gesteund. Het is derhalve nuttig de Franse rechtsleer hier in te roepen. De Franse rechtspraak zal verder, meen ik, ook nuttig geraadpleegd worden.

Deze doctrines nemen eenparig aan dat de administratieve machtiging de exploitant niet vrijstelt van de door het burgerlijk recht opgelegde verplichting de

aan derden toegebrachte schade te herstellen (men raadplege o.a. Savatier. *Traité de la responsabilité civile*, T. I, p. 132; Mazeaud, *Traité de responsabilité civile*, T. I, n° 607 et 608; Planiol, Ripert et Picard, T. III, n° 473).

Indien de rechten van de derde principieel onaangetroffen blijven niettegenstaande de administratieve machtiging verleend op grond van de hierboven vermelde koninklijke besluiten, en indien de principes van het burgerlijk recht van toepassing blijven wanneer de exploitant van een toegelaten gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting, door zijn fout een abnormale schade aan een gebuur berokkent, dan moeten de hoven en rechtbanken het recht hebben om zowel de rechtstreekse nakoming van de bestaande verplichting — nakoming in specie, ad rem ipsam — als de nakoming door « equivalent » d.w.z. door schadevergoeding door het toekennen van een geldsom, op te leggen.

Luidens de principes van het burgerlijk recht primeert zelfs het recht op de rechtstreekse nakoming.

Volgens de stelling van aanlegger is het recht om de rechtstreekse nakoming te bevelen aan de rechtbank steeds ontzegd, wanneer de gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting, die de schade veroorzaakt heeft, door een administratieve machtiging gedekt werd.

Deze stelling wordt goedgekeurd door een zekere doctrine. In een noot van de hand van J. Dabin (*La Belgique Judiciaire*, 1921, bl. 295) staat te lezen: « Sans doute le droit du voisin lésé est amoindri, puisqu'il doit se contenter d'une réparation et qu'il ne peut exiger la cessation de l'état de choses préjudiciable. Mais c'est l'effet de l'autorisation: bien qu'il agisse irrégulièrement, l'industriel autorisé ne peut être empêché de persévérer dans l'irrégularité ». (raadplegen nochtans noot J. Dabin in de *Revue critique de jurisprudence belge*, 1960, blz. 299 en 301). Dezelfde zienswijze, maar wellicht genuanceerder, vindt men in F. Laurent (*Principes de droit civil*, T. VI p. 203 et 204). Men raadplege ook Aubry et Rau, T. II, p. 284.

Een dergelijke inkrimping van de rechten der hoven en rechtbanken in de toepassing van de regels van het privaatrecht welke de betrekkingen tussen buurlieden moeten blijven beheersen zelfs in geval van administratieve machtiging, kan slechts voortvloeien uit een bevel van de wet, uitdrukkelijk of stilzwijgend.

Is ergens een dergelijk bevel te vinden?

Weliswaar blijven de betrekkingen tussen buurlieden door het privaatrecht beheerst, maar de maatregelen die door de administratieve autoriteiten genomen worden op grond van de hierbovenvermelde besluiten, alhoewel zij slechts het openbaar belang, in het bijzonder de algemene politie, ten doel hebben, kunnen een weerslag hebben op de juridische toestand van de eigenaars die palen aan de toegelaten gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting.

Private rechten zullen beperkt worden indien maatregelen die door de administratieve overheid wettig genomen worden ter vrijwaring van het algemeen belang waarover zij te waken heeft die beperking noodzakelijk maken.

Overigens, het beginsel van de scheiding der staatsmachten maakt het de rechterlijke macht niet mogelijk zich op rechtstreekse of onrechtstreekse wijze in de plaats te stellen van de administratieve overheid om de maatregelen te bevelen die wettig in de bevoegdheid van die overheid liggen.

De administratie oordeelt soeverein of tot een gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting al dan niet een machtiging moet verleend worden. De rechterlijke macht heeft derhalve nooit het recht de verdwijning van een dergelijke toegelaten inrichting te bevelen.

Indien de administratieve overheid haar machtiging afhankelijk gesteld heeft van wel bepaalde voorwaarden, dan zou de rechterlijke macht onbevoegd zijn om andere voorwaarden te bevelen die de eerste zouden dwarsbomen, tegenspreken of ontoereikend maken.

Maar omgekeerd behoudt de rechterlijke macht de volledige bevoegdheid welke haar door ons positief recht verleend wordt om uitspraak te doen nopens de burgerlijke rechten, en zij zal derhalve slechts bij uitzondering ingekrompen worden wanneer de verdeling der bevoegdheden met andere staatsmachten dit oplegt, en wanneer o.a. de volledige onafhankelijkheid van de uitvoerende macht in de uitoefening van haar grondwettelijke en wettelijke attributies onaangeeroerd dient te blijven.

De door aanlegger voorgedragen stelling kan niet goedgekeurd worden want zij beperkt de bevoegdheden van de rechterlijke macht in een mate die niet gerechtvaardigd wordt door de hierboven ingeroepen principes.

Zij kan immers slechts goedgekeurd worden indien er moet aangenomen worden dat, telkens wanneer een rechtbank een uitvoering in specie, bepaalde maatregelen, beveelt die van zulke aard zijn dat zij de schade berokkend aan een gebuur doen ophouden, zij het gebied voorbehouden aan de administratie betreedt of in conflict komt met wat deze voorgeschreven heeft.

Een dergelijke vaststelling kan niet gedaan worden.

Een rechtbank kan ontegenzeggelijk veelvuldige maatregelen voorschrijven die aan een gebouw dienen aangebracht te worden en welke onverschillig zijn ten opzichte van de administratieve overheid, welke over het algemeen belang dient te waken, of die geenszins datgene dat door die administratie voorgeschreven werd kunnen dwarsbomen. Men denke o.a. aan schade die door een hinderlijke, gevaarlijke of ongezonde inrichting veroorzaakt wordt omdat de vereiste onderhoudswerken of vervangingen van verouderde en versleten materialen niet gedaan werden. Men ziet werkelijk niet in hoe de rechtbank, welke die maatregelen voorschrijven zou om die oorzaak te doen verdwijnen, op het eigen gebied van de administratie treden zou.

Een Franse rechtsleer en een Belgische auteur zijn dan ook, gans terecht, van mening dat de Hoven en rechtbanken principieel hun bevoegdheid behouden om de uitvoering in specie te bevelen. Het Hof van Cassatie van Frankrijk heeft deze doctrine goedgekeurd.

Planiol, Ripert en Picard schrijven: « les tribunaux ne peuvent imposer de telles mesures qu'autant qu'elles ne rendent pas impossible l'exercice de l'industrie et ne sont pas en contradiction avec celles prescrites par l'administration dans un intérêt d'ordre public » (Droit civil T. III, n° 473). (Zie ook Demogue, traité des obligations, T. IV, n° 500).

Professor Kluydens schrijft: « Zal de gebuur schade en interessen kunnen vorderen tot vergoeding van het geleden nadeel; hij zal ook door de rechtbank de uitvoering doen bevelen van werken die nodig zijn om dat nadeel te doen ophouden... » (Beginselen van het burgerlijk recht, D. V., bl. 105, n° 83).

Het Franse Hof van Cassatie heeft een gelijkaardig principe aangenomen: « Les établissements insalubres, alors même qu'ils sont régulièrement autorisés, n'en sont pas moins responsables des dommages qu'ils causent aux propriétés voisines et l'autorité judiciaire, seule compétente pour connaître des contestations auxquelles donnent lieu ces dommages, l'est également pour prescrire les mesures propres à faire cesser le préjudice... pourvu que les mesures prescrites ne soient pas contradictoires de celles qui ont été prises par l'autorité administrative dans un intérêt d'ordre public et qu'elles ne soient pas de nature à porter atteinte à l'existence même de l'établissement ou de l'industrie qui y est exploitée » (arrest van 11 juni 1877; Journal du Palais 1878, bl. 523) (zie dezelfde beslissing door arresten van hetzelfde Hof van 19 mei 1868 Journal du Palais 1869, bl. 269, en 18 november 1884, Dalloz. Jurisprudence générale 1885, I, 71). Het arrest van 18 november 1884 zegt « ...pourvu qu'elles (ces mesures) ne sont pas en opposition avec celles prescrites par l'autorité administrative dans un intérêt général ».

Sommige vonnissen hebben in België hetzelfde correcte principe toegepast: zie o.a. Rechtbank van koophandel te Brussel, 22 oktober 1932, Jurispr. comm. de Bruxelles 1932, 276, Revue des assurances et responsabilités, 1933, n° 1153; Rechtbank van koophandel te Oostende, 3 juli 1930, Revue des assurances et responsabilités 1931, n° 718, en 5 juli 1934, Jurispr. commerciale des Flandres, 1934, 116.

Ik meen derhalve te mogen besluiten, en te zeggen dat men aanlegger niet mag volgen wanneer hij aanvoert, dat de rechtbanken steeds onbevoegd zijn om te bevelen dat verbouwingswerken aan de door de administratie toegelaten bedrijven moeten uitgevoerd worden. De rechtbanken zijn slechts onbevoegd om die werken te bevelen welke strijdig zijn met de maatregelen die door de administratie genomen werden met het oog op het algemeen belang, of welke onverenigbaar zouden zijn met het bestaan zelf of met de werking van de toegelaten inrichting.

In de ontwikkeling van zijn middel laat aanlegger weliswaar gelden, dat de administratieve overheid de door het vonnis a quo voorgeschreven werken niet nodig geacht had, ten einde aan de aangeklaagde schade een einde te maken. Om deze zienswijze kracht bij te zetten vermeldt hij dat het vonnis zulks verder nog aanhaalt, « dat de machtiging van 11 augustus 1959 gegeven onder voorbehoud van de rechten der geburen, zoals hoger gezegd, vaststelt dat om de rookverspreiding langs het dak te verhinderen, de golvingen tussen de dakplaten en de muur dichtgemaakt zijn, dat de hoogte van de schouw voldoende is om de rook te laten ontsnappen zonder last en dat zij voorzien is van een stelsel om de sasdeeltjes te weerhouden ». Aanlegger beweert ook, dat de rechtbanken « geen werken mogen bevelen die niet vereist zijn ingevolge de administratieve machtiging ».

Op deze subsidiaire beweringen dient, m.i., het volgende geantwoord te worden.

Hierdoor wordt noch ingeroepen, noch bewezen, dat de door het vonnis a quo bevelen maatregelen strijdig zijn met hetgeen door de administratie voorgeschreven werd met het oog op het openbaar belang, of dat zij de werking, of het bestaan zelf van de inrichting van aanlegger onmogelijk maken. Aanlegger zou ten andere niet voor de eerste maal voor het Hof mogen inroepen, dat de door verweerder aangevraagde maatregelen een dergelijk karakter zouden hebben (Hof van Cassatie van Frankrijk, 19 mei 1868, Journal du Palais, 1869, bl. 269 en Dall. 1868, I, 486).

Overigens, in zover de rechterlijke macht dergelijke niet verboden maatregelen beveelt, oordeelt zij vrijelijk en soeverein, wanneer zij, zoals ter zake, over burgerlijke rechten dient uitspraak te doen, welke maatregelen noodzakelijk blijken. De zienswijze van de administratie kan te dien opzichte de onafhankelijke beoordeling en beslissing van de rechtbanken niet beperken.

Ik besluit tot verwerping.

NOOT: In deze conclusies wordt uitsluitend onderzocht welke de machten van de Hoven en rechtbanken zijn wanneer zij uitspraak dienen te doen over de aansprakelijkheid voortspruitende uit een schade veroorzaakt door een gevaarlijke, hinderlijke of ongezonde inrichting die van de bevoegde administratieve overheid de door de reglementering betreffende dergelijke inrichtingen bepaalde toelating ontvangen heeft.

Blijven buiten beschouwing, de andere wetgevingen of reglementeringen welke, zoals b.v. de Besluitwet van 2 december 1946, in zake stedenbouw, op ruime wijze het bouwen, het afbreken en het wederopbouwen aan een administratieve toelating onderwerpen.

In dergelijke gevallen kunnen de verbouwingswerken, noodzakelijk geacht om een einde te maken aan de aangeklaagde schade, slechts door de rechtbank opgelegd worden onder voorbehoud van het verkrijgen van de voorgeschreven administratieve toelating, de rechtbank bevelende dat, indien deze toelating niet verkregen wordt, er subsidiair aan de benadeelde een schadevergoeding dient toegekend te worden (zie in dezelfde zin Planiol, Ripert en Picard, T. III, n° 473).

#### Arrest.

Gelet op het bestreden vonnis op 31 maart 1960 door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen in hoger beroep gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 2, 3, 4, 24 van titel I, houdende het regime van de gevaarlijke, hinderlijke en ongezonde bedrijven, van de Regentsbesluiten van 11 februari 1946 en 27 september 1947, houdende goedkeuring van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming, 1382 van het burgerlijk wetboek, 3, 3°, van de wet van 25 maart 1876 op de bevoegdheid,

doordat het bestreden vonnis zich bevoegd verklaart om over de vordering uitspraak te doen en, door bevestiging van de beroepen beslissing, aanlegger veroordeelt « de daken der gieterij te herstellen en dusdanig te wijzigen, dat deze dampen en rook waarvan hoger sprake langs luchtkokers boven de daken zouden gebracht worden; en de schouwen der droog- en gietovens te verhogen tot minstens vijf meter boven het nok van het dak der gieterij » om de reden dat « de eis niet de intrekking van de administratieve machtiging nastreeft, maar enkel zekere voorzorgsmaatregelen, die, zonder het bedrijf in zijn uitbating te schorsen, de abnormale schade aan de geburen berokkend wat zou temperen », dan wanneer, 1) aanlegger, zoals hij uitdrukkelijk in zijn conclusies staande hield, zonder op dit punt tegengesproken te worden, voor de kwestieuze nijverheid de machtiging verkregen had door beslissingen van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Antwerpen op 21 augustus 1938 en 11 augustus 1959, en de door deze machtigingen gestelde voorwaarden stipt naleefde, en de rechtbanken, wanneer zij zich uit-

spreken over de rechten van derden, onbevoegd zijn te bevelen dat er veranderingswerken aan de toegelaten nijverheid zouden gebracht worden, en namelijk het herstellen en wijzigen van daken zodat rook en dampen langs luchtkokers zouden ontsnappen en de verhoging der schouwen met vijf meters, ook wanneer dergelijke werken de abnormale geburenschade wat zouden temperen (schending van de artikelen 1, 2, 3, 4, 24 der Regentsbesluiten voornoemd en 3, 3°, van de wet van 25 maart 1876),

2) de rechtbanken, ook in het geval zij vaststellen dat de uitbating der nijverheid een geburenschade veroorzaakt boven het normale, slechts bevoegd zijn om een schadevergoeding toe te kennen aan de benadeelde partij (schending van de artikelen 1382 van het burgerlijk wetboek en voormelde beschikkingen):

#### Over de beide onderdelen van het middel:

Overwegende dat, ingevolge de voorziening, het Hof enkel moet beslissen over de machten van de hoven en rechtbanken van de rechterlijke orde wanneer zij uitspraak doen over een vordering gesteund op een schade aan een naburig eigendom veroorzaakt door een gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichting, welke door de administratie gemachtigd is bij toepassing van de wetten en reglementen betreffende dergelijke inrichtingen;

Overwegende dat deze hoven en rechtbanken bevoegd zijn om kennis te nemen van de vorderingen die gegrond zijn op het nadeel dat een als gevaarlijk, ongezond of hinderlijk ingedeelde inrichting, zelfs wanneer deze door de administratie gemachtigd is, aan de naburige eigendommen veroorzaakte;

Dat wanneer, zoals ten deze, de rechter vaststelt dat een abnormale schade door een fout veroorzaakt is, hij, ingevolge de regels van het burgerlijk recht, de macht heeft, tot naleving van de verplichting een ander niet te schaden, de uitvoering in natura van deze verplichting te bevelen en slechts in bijkomende orde, namelijk wanneer deze rechtstreekse uitvoering niet of niet meer mogelijk is, de uitvoering te bevelen door « équivalent » welke opgelost wordt door het toekennen van schadevergoeding;

Overwegende dat de hoven en rechtbanken aldus gerechtigd zijn om te bevelen dat werken zouden uitgevoerd worden aan de als gevaarlijk, ongezond of hinderlijk ingedeelde inrichting die het nadeel berokkent;

Dat deze rechtscolleges echter, op straffe van inmenging in het uitoefenen van de machten die wettelijk aan de administratieve overheden voorbehouden zijn, de uitvoering van werken niet zouden kunnen bevelen, die in tegenstelling zouden zijn met die welke door deze overheden in het algemeen belang zouden voorgeschreven zijn geweest, of die van aard zouden zijn het bestaan zelf van de inrichting aan te tasten; dat zij in dit geval enkel een veroordeling tot schadevergoeding mogen uitspreken;

Overwegende dat aanlegger niet beweert en dat uit vaststellingen van het bestreden vonnis niet blijkt dat de door voornoemd vonnis bevolen werken in tegenstelling zijn met die welke door de administratie in het algemeen belang bevolen werden of die van die aard zijn dat zij het bestaan zelf van de hinderlijke inrichting in het gedrang brengen;

Overwegende dat het middel, dat staande houdt dat de hoven en rechtbanken nooit de macht hebben om de uitvoering te gelasten van werken die van aard zijn om het aangevoerd nadeel te doen ophouden, naar recht faalt;



*Om deze redenen :*

Verwerpt de voorziening;  
Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

De kosten begroot op de som van 4580 F jegens de aanleggende partij en op de som van 620 F in debet jegens de verwerende partij.

## RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 10 april 1962.

Voorzitter : M. Vranckx.  
Raadsheren : M.M. Mast en Mees.  
Substituut-auditeur-generaal : M. Similon.  
Advocaat : Mr. Ch. Wauters.

### Oorlogsschade. — Artikel 2 1° W. 30 januari 1954. — Daden van vaderlandsliefde of daden van winstbejag.

*Om voor vergoeding vatbaar te zijn moet de schade voortvloeiende uit handelingen van sabotage het gevolg zijn van de vaderlandslievende bedoelingen der getroffenen en niet het gevolg van winstbejag.*

S.A. Etabl. P. Van Houtte et Co. t./ Belgische Staat.

### Arrest nr. 9313

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing dd. 5 januari 1961 van de commissie van beroep voor oorlogsschade aan private goederen der provincie West-Vlaanderen;

Overwegende dat de verzoekende partij op 15 februari 1947 een aanvraag tot Staatstussenkomst wegens oorlogsschade aangericht aan bedrijfsuitrusting en stocks, indiende; dat bij de contradictoire beschouwdde beslissing inzake definitieve vergoeding dd. 26 juni 1958 werd beslist dat het vermogen van de getroffen vennootschap diende te worden ingedeeld bij de categorie F, dat de toe te kennen vergoeding kleiner was dan het toe te passen abbatement en dat het maximumherstellkrediet diende te worden bepaald op 363.759 fr.;

Overwegende dat de verzoekende partij op 27 juni 1957 een nieuwe aanvraag indiende wegens het verlies van een hoeveelheid vlagarens en ruw vlas, welke zij vóór en bij de aanvang van de vijandelijkheden had ondergebracht in een geheime schuilplaats en welke op 11 maart 1942 door de textielcentrale in beslag werd genomen; dat zij tevens verzocht om ontheffing van het opgelopen verval wegens laattijdige indiening; dat de provinciale directeur die opheffing van verval verleende bij beslissing van 21 juni 1958;

Overwegende dat de rechtskundige adviseur bij de provinciale directie op 1 oktober 1959 een contradictoire beschouwdde beslissing inzake definitieve vergoeding nam, waarbij hij voor deze schade noch vergoeding, noch krediet toekende om reden dat niet bewezen was dat die schade uit een oorlogshandeling voortvloeide; dat de commissie van beroep eveneens iedere vergoeding weigerde en haar beslissing steunde op volgende considerans : «...dat de Ets. N.V. Van Houtte » vergoeding vraagt voor vlagarens en ruw vlas, dat » zij in het begin van de oorlog had opgeborgen in een » geheime schuilplaats en dat voor rekening van de » textielcentrale werd in beslag genomen; ... dat in » algemene regel deze inbeslagname, die klaarblijkelijk » geschied is wegens het overtreden van een ver-

» ordening getroffen in het kader van de Belgische » wetten en op last van de Belgische overheid, niet » in het toepassingsveld ligt van de samengeordende » wetten van 30 januari 1954 (cfr. art. 2, 1°); ... dat » de rechtsleer en de rechtspraak wat betreft de » opeisingen en de inbeslagname van vlas, door of voor » rekening van de textielcentrale, een uitzondering » maakt en deze inbeslagname rangschikt onder arti- » kel 2, 2°, nl. als zijnde het gevolg van een zekere » sabotage; ... dat echter in het kader van artikel 2, 2°, » vereist wordt dat deze daden verricht werden uit » vaderlandsliefde en niet uit speculatief karakter of » winstbejag (zie arrest Raad van State inzake Braun); » ... dat de omstandigheden van de zaak a quo echter » duidelijk aantonen dat de ware reden der verduiking » echter het winstbejag was; dat zulks namelijk blijkt » uit de aard der in beslaggenomen goederen, dat voor » een groot gedeelte balen vlas betrof, die normaal niet » tot de stock behoren van een weverij (439.838,50 fr.) » gezien het vlas gesponnen werd gekocht; ... dat een » onderzoek ter plaatse, ingesteld door de centrale tech- » nische dienst, uitwees dat de firma vóór de oorlog » nooit vlas in balen aankocht, zodat dit deel van de » inbeslaggenomen stocks, het speculatief karakter » bijzonder flagrant maakt »;

Overwegende dat verzoekster inroept dat de bestreden beslissing een schending inhoudt van artikel 2, 1°, van de oorlogsschadewet; dat zij voorhoudt dat de bestreden beslissing ten onrechte weigert dit artikel toe te passen door de « maatregelen genomen door de » textielcentrale, organisme van Duitse ingeving, in » geen geval kunnen gelijkgesteld worden met de op- » eisingen verricht door de bevoegde Belgische over- » heden en die handelingen zijn verricht naar aanleiding » van de bezetting door de agenten van de vijand »;

Overwegende dat artikel 2, 1°, van de oorlogsschadewet bepaalt dat als oorlogshandelingen worden beschouwd : « de maatregelen genomen of de handelingen » verricht naar aanleiding van de oorlog of van de » bezetting, hetzij door de oorlogvoerende Staten, hun » agenten of onderhorigen, hetzij door de Belgische » Staat of zijn agenten, met uitsluiting van de burger- » lijke of militaire opeisingen gedaan voor rekening van » de Belgische of geallieerde overheden »; dat de inbeslagname ter zake niet kan worden aangezien als een maatregel of handeling verricht naar aanleiding van de oorlog of van de bezetting, daar zij werd gedaan door en voor rekening van de textielcentrale, organisme opgericht door de Belgische overheid, wegens overtreding van een verordening die getroffen was in het kader van de Belgische wetten en op last van de Belgische overheid; dat zij dientengevolge niet valt onder toepassing van het genoemde artikel 2, 1°, van de oorlogsschadewet;

Overwegende dat de verzoekende partij voorts doet gelden dat de bestreden beslissing artikel 2, 2°, van de oorlogsschadewet schendt; dat zij beweert dat niet wordt betwist dat zij een grote hoeveelheid vlas verborgen had in een kelder en dat vlas aldus aan de vijand onttrok, en dat bij het onderzoek van het wetsontwerp op de oorlogsschadevergoeding de commissie van wederopbouw als enkele voorwaarde voor vergoeding heeft gesteld het bewijs van de opeising of inbeslagname van de verborgen stock; dat zij voorhoudt dat zij het bewijs heeft geleverd van de inbeslagname van het vlas dat zij voor de vijand wilde verbergen en aldus medewerkte aan de verwezenlijking van het sabotageplan van de groep Barboon-Othello;

Overwegende dat artikel 2, 2°, van de oorlogsschadewet luidt als volgt : « Worden volgens de tegenwoordige samengeordende wetten als oorlogshandelingen

» beschouwd : de daden verricht om de met België in » oorlog zijnde Staten te treffen in hun defensieve of » offensieve middelen of in hun productie, alsmede die » welke tot op 15 juli 1945 verricht werden met het » oogmerk personen te treffen wegens hun handelingen » in strijd met de belangen van de Belgische Staat »; dat uit de parlementaire voorbereiding van dit artikel blijkt dat dit artikel op ruime wijze diende te worden uitgelegd; dat meer speciaal de sabotage inzake koolzaad en strovas als oorlogshandeling in de zin van het even genoemd artikel dient te worden beschouwd; dat evenwel uit de parlementaire voorbereiding eveneens blijkt dat in elk concreet geval dient te worden nagegaan of al dan niet uit winstbejag werd gehandeld;

Overwegende dat derhalve, om voor vergoeding vatbaar te zijn, de schade voortvloeiend uit dit soort van sabotage het gevolg moet zijn van de vaderlandslievende bedoeling van de getroffenene en dat de vergoeding dient te worden geweigerd wanneer de sabotagedaad werd gepleegd met het oog op het verwezenlijken van winst; dat de commissie van beroep, zich steunend op de bescheiden van het dossier en op de omstandigheid waarin het verbergen van de hoeveelheid vlas is geschied, in laatste aanleg heeft geoordeeld dat de ware reden van het verbergen van het vlas niet een sabotage uit vaderlandsliefde, maar winstbejag was;

Overwegende dat derhalve het beroep niet gegrond is.

*Besluit :*

Enig artikel : Het beroep is verworpen.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6de Kamer. — 27 juni 1962.

Voorzitter : M. Beeckmans de Westmeerbeek.

Raadsheren : M.M. Roevens en Vroomans.

Substituut procureur-generaal : Mr. Ballet.

Advokaat : Mr. Doevenspeck.

**Bevoegdheid. — Ondeelbare rechtsvordering. — Verknoctheid. — Een zelfde rechtsmacht. — Voorrang van de rechtbank van Koophandel op het vredegerecht.**

*Een ondeelbare rechtsvordering die eisen inhoudt waarvan de ene van burgerrechtelijke en de andere van handelsrechtelijke aard is, moet, gezien de verknoctheid dezer eisen voor dezelfde rechtbank gebracht worden.*

*De rechtbank die voorrang geniet wordt bepaald door artikel 37bis R.V. Waar de rechtbank van koophandel en het vredegerecht beide voor een deel zouden bevoegd zijn, dient de rechtbank van koophandel verkozen te worden (art. 37bis 4°).*

Gezien, in behoorlijke uitgifte overgelegd, het vonnis der rechtbank van koophandel te Antwerpen de dato 4 augustus 1960, niet betekend, waartegen op 19 november 1960, binnen de wettelijke termijn, een naar vorm regelmatig beroep werd aangetekend;

Gezien de op 13 november 1961 regelmatige betekening van de besluiten, genomen door appellante, aan geïntimeerden, die geen pleitbezorger aangesteld hebben;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis, ingeleid door huidige appellante, ertoe strekt geïntimeerden te

horen veroordelen om solidair aan appellante te betalen de som van 14.182 F in hoofdsom, meer 154 F voor protestkosten, meer 476 F kosten loonbeslag, meer 1.418 F forfaitaire schadevergoeding, hetzij in totaal 16.230 F; daarenboven solidair te horen veroordelen tot de nalatigheidsintresten aan 6 % 's jaars op de hoofdsom sedert 1 augustus 1959 of 70 F per maand, meer de gerechtelijke intresten vanaf de dag der dagvaarding, zijnde 15 maart 1960, aan 5,5 % en de kosten van het geding;

Overwegende dat de eerste rechter vaststelde dat de gedaagden geen handelaars zijn; dat, zelfs bij aanname dat de vordering ten bedrage van 14.182 F op het handelseffect (wissel) steunt, zulks hoegenaamd niet het geval is wat betreft de bijkomende vorderingen, en meer bepaaldelijk de vordering van 1.418 F wegens forfaitaire schadevergoeding, gesteund op het contract van geldlening, dat hij zich derhalve niet bevoegd verklaarde om te kennen van de betwistingen welke betreffende haar bestaan, geldigheid of draagkracht zouden kunnen ontstaan;

Overwegende dat appellante terecht voorhoudt dat haar beroep tegen voormeld vonnis ontvankelijk is (artikel 454 van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering);

Overwegende dat appellante verder de rechtbank van koophandel wel bevoegd acht om reden dat de oorspronkelijke eis — naast een overeenkomst — gesteund is op een behoorlijk geaccepteerde en geprotesteerde wissel en de bijhorigheden (bv. betaling van schadevergoeding) de hoofdzak (bedrag van de wisselbrief) moeten volgen;

Overwegende dat het in casu gaat om een ondeelbare rechtsvordering, en deze vordering eisen inhoudt, waarvan de ene van burgerrechtelijke aard, de andere van handelsrechtelijke aard zijn;

Overwegende dat deze eisen gezien hun verknoctheid, wat noodzakelijk blijkt omwille van de ondeelbaarheid der vordering, voor dezelfde rechtbank moeten gebracht worden, naar de voorrang gesteld door artikel 37 bis van wetboek van Burgerlijke Rechtspleging;

Dat, waar de handelsrechtbank en de vrederechter ieder voor een deel zouden bevoegd zijn, de handelsrechtbank moet verkozen worden (artikel 37 bis, 4°); Dat mitsdien de eerste rechter zich bevoegd had moeten verklaren en ten gronde oordelen;

Overwegende, ten gronde, dat appellante haar oorspronkelijke vordering vermindert tot de eis in betaling van de gerechtskosten van beide instanties, alle overige gevorderde bedragen inmiddels betaald zijnde;

Overwegende de inwilliging van de aldus beperkte eis dient toegestaan te worden daar de gerechtskosten, gevolg van het optreden in rechte enkel door de houding van geïntimeerden genoodzaakt werden;

Overwegende dat de zaak in staat is om door een en hetzelfde arrest een eindbeslissing te bekomen;

*Om deze redenen :*

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Rechtdoende bij verstek, ten opzichte van geïntimeerden bij gebreke te verschijnen,

Gehoord, in openbare zitting, het advies van de heer Advokaat-generaal De Busscher;

Verklaart het beroep ontvankelijk en gegrond, doet het bestreden vonnis te niet, opnieuw wijzende :

geeft akte aan appellante dat zij haar oorspronkelijke vordering vermindert tot de eis in betaling van

de gerechtskosten van beide instanties; evocerende, verklaart de eis ontvankelijk en gegrond,

Veroordeelt geïntimeerde tot al de kosten van beide instanties.

NOOT: Het is sinds verschillende jaren een algemeen gebruik dat de financieringsmaatschappijen, banken en verzekeringsmaatschappijen, naast het lenings- of financieringskontraakt, een wissel laten ondertekenen tot zekerheid voor de terugbetaling van de ontleende hoofdsom.

Wanneer dan evenwel moet gedagvaard worden steunt men zich voor de hoofdsom, of het saldo ervan, op de wissel, maar voor de bijhorigheden, namelijk de intresten en het algemeen gebruikelijk schadevergoedingsbeding op het leningskontraakt.

Het is duidelijk dat men staat voor een samengestelde, maar ondeelbare rechtsvordering en dat deze eisen, gezien hun verknochtheid, voor dezelfde rechtbank dienen gebracht.

De vordering die voor de hoofdsom gesteund is op een wissel, die een objectieve handelsdaad is, heeft onbetwistbaar een commercieel karakter, terwijl de vordering die voor de bijhorigheden gesteund is op het lenings- of financieringskontraakt een burgerlijk karakter vertoont.

Wanneer de schuldenaar nu een handelaar is, dan stelt zich geen probleem van bevoegdheid daar de rechtbank van koophandel voor de beide delen der vordering in ieder geval bevoegd is. Wanneer evenwel de schuldenaar geen handelaar is zoals het in de meeste gevallen gebeurt, dan bleef natuurlijk de rechtbank van koophandel bevoegd voor de wissel, maar stelde zich wel een probleem voor de bijkomende vorderingen die een burgerrechtelijk karakter vertonen.

In de onderhavige zaak had de rechtbank van koophandel van Antwerpen zich onbevoegd verklaard, en de rechtbank steunde zich hiervoor uitsluitend op het gemengd karakter der vordering. Het Hof van Beroep neemt zeer terecht aan dat de vordering ondeelbaar is en voer één rechtbank moet gebracht worden, en dat in casu de rechtbank van koophandel wel degelijk bevoegd was, ingevolge art. 37 bis, 4° van het wetboek van burgerlijke rechtspleging. Dit artikel regelt inderdaad de voorrang der onderscheidende rechtbanken, en daaruit vloeit voort dat de rechtbank van eerste aanleg voorrang heeft boven de rechtbank van koophandel, maar dat deze op haar beurt voorrang heeft op het vrederecht. Dit betekent in de praktijk dat de financieringsmaatschappij, bank of krediet-verzekeringsmaatschappij, terecht de schuldenaar voor de rechtbank van koophandel dagvaardt, indien het bedrag van de bijhorigheden, intresten en schadevergoeding, de 10.000 F niet overschrijdt. In zulk geval zal de vordering, wanneer ze afzonderlijk wordt ingespannen, de vrederechter bevoegd zijn.

Wanneer het bedrag der bijkomende vordering de 10.000 F overschrijdt, dan is de rechtbank van eerste aanleg bevoegd, ook al wordt ze ingeleid, samen met de hoofdvordering gesteund op een wissel.

Deze principes werden in het onderhavige arrest klaar in het licht gesteld.

## HOF VAN BEROEP TE GENT

5de Kamer. — 24 oktober 1961.

Voorzitter : M. Maraite.

Raadsheren : M.M. Vanparijs en Moerenhout.

Advocaat-generaal : M. Dehoo.

Advocaten : Mrs. Devroe (Oostende) en  
W. Willems (Brugge)

1. **Echtscheiding. — Voorlopige maatregelen. — Art. 268 B.W. — Vroeger afgewezen verzoekschriften ingediend op grond van art. 221 en 213 - 217 - B.W. — Geen rechtsmisbruik.**
2. **Onderhoudsuitkering (voorlopige). — Voorschot « ad litem » — Bevelschrift in kortgeding. — Beroep. — Passiviteit van schuldeiseres sedert de datum waarop zij haar procedure tot echtscheiding kon voortzetten. — Beperking naar de tijd van de veroordeling tot betaling van onderhoudsuitkering.**
1. *Ofschoon eiseres tot echtscheiding, vóór het instellen van haar eis, onderscheidenlijk op grond van artt. 221 - B.W. en 213 - 217 B.W., twee verzoekschriften indiende, welke afgewezen werden, kan er niettemin van geen rechtsmisbruik sprake zijn, indien zij, na het instellen van haar eis, op grond van art. 268 - B.W., het treffen van voorlopige maatregelen vordert.*
2. *Nochtans, wanneer, op beroep tegen het bevelschrift houdende veroordeling van de echtgenoot tot betaling van voorlopige onderhoudsuitkering en voorschot « ad litem », gebleken is dat de echtgenote — schuldeiseres, sedert de datum waarop zij haar procedure tot echtscheiding kon voortzetten, volstrekt passief gebleven is, past het de uitgesproken veroordeling tot betaling van onderhoudsuitkering naar de tijd te beperken.*

Verijser, Camiel t/ Verhaeghe, Micheline.

Gehoord partijen in hun middelen en besluiten ;

Gezien de stukken o.m. de uitgifte van het bestreden bevelschrift gewezen op 12 november 1960 door de Voorzitter der Rechtbank van eerste aanleg te Brugge zetelende in kortgeding ;

Overwegende dat appellant genoegzaam neemt met de beschikkingen van het bevelschrift omtrent de verblijfplaats van de vrouw, het bewakingsrecht over het uit het huwelijk gesproten kind en de toebedelung van het gemeenschappelijk mobiliair ; dat hij enkel in beroep komt tegen de beschikkingen van dit bevelschrift waarbij aan geïntimeerde een maandelijks onderhoudsgeld van 6.000 F en een « provisie ad litem » van 3.500 F verleend werd ;

dat geïntimeerde onder vorm van tegenberoep besluit tot de verhoging van de « provisie ad litem » met 3.500 F, alsook tot veroordeling van appellant tot de kosten van beide aanleggen ;

Overwegende dat dit beroep en dit tegenberoep regelmatig zijn naar tijd en vorm ;

### A. Ontvankelijkheid :

Overwegende dat appellant te vergeefs de onontvankelijkheid van de oorspronkelijke eis opwerpt om reden dat deze eis, ingesteld door geïntimeerde nadat twee door haar onderscheidenlijk op grond van arti-

kels 221 B.W. en 213-317 B.W. ingediende verzoekschriften afgewezen werden, een misbruik van recht uitmaken zou;

Overwegende immers dat er van misbruik van recht geen spraak kan zijn vermits geïntimeerde, door op 6 oktober 1960 een eis tot echtscheiding te hebben ingespannen volstrekt vreemd aan bovengemelde procedure ontegensprekelijk gerechtigd is, bij toepassing van artikel 268 B.W. aangevuld door artikel 3 der wet van 30 april 1958, voorlopige maatregelen te vragen welke onafhankelijk zijn van de tekortkomingen van de ene of de andere echtgenoot (De Page, Droit Civil D.I nr. 957, 4e blz. 1001) en met deze eis tot echtscheiding gepaard gaan;

#### B. Onderhoudsgeld :

Overwegende dat de eerste rechter, om het bedrag van het inkomen van appellant te bepalen, zich ten onrechte gesteund heeft op de gegevens van een door laatstgenoemde opgesteld schrijfboek dat enkel de toestand weergeeft van de handel en van het gezin gedurende de eerste 8 maanden van het huwelijk;

Overwegende inderdaad dat uit de bestanddelen der zaak blijkt dat deze handel, die dank zij de goede verstandhouding tussen de echtgenoten en de hulp hunner ouders gedurende hogervermelde maanden een toeneemende bloei kende, allengs, ingevolge de tussen de echtgenoten opgerezen moeilijkheden, het verlaten door de vrouw van het echtelijk huis en de door deze ingestelde procedures, zodanig in gevaar verkeerde dat schulden ontstonden en appellant — wiens autovrachtwagen door geïntimeerde in beslag genomen en verkocht werd —, naar luid van een uittreksel van het handelsregister te Oostende ertoe verplicht werd op 21 februari 1961 zijn zelfstandige handel te staken en in dienst te treden bij zijn ouders die hem, volgens zijn eigen verklaring, een maandelijks loon van 5.500 F betalen;

dat, gelet op de geleidelijke ontreddering van de toestand te rekenen vanaf einde 1959 en aannemend dat appellant in zijn beweringen overdrijft, het door hem getrokken loon heel zeker nooit lager gestaan heeft dan 7.000 F of 8.000 F per maand;

Overwegende dat, aan de andere kant, geïntimeerde die jong en gezond is, bij machte is door haar eigen werk deels in haar onderhoud alsmede in dit van een negentien maanden oud wichtje te voorzien en zich een stoffelijke welstand te verschaffen gelijk aan deze welke zij bij haar man genoot;

Overwegende dat, rekening houdende met de wederzijdse toestand van partijen alsook met hun normale lasten en behoeften, het als rechtmatig en billijk voorkomt het bedrag van het door appellant aan geïntimeerde voor haar zelf en het kind verschuldigd onderhoudsgeld op 4.000 F per maand te bepalen;

#### C. Provisio ad litem :

Overwegende dat een voorschot « ad litem » van 2.500 F welk in zake echtscheiding doorgaans toegekend wordt in verhouding is met de geldelijke mogelijkheden van appellant;

dat de poging van geïntimeerde om dit bedrag te doen verhogen door geen ernstige beweegredenen gestaafd wordt;

#### D. Beperking naar de tijd van de uit te spreken veroordelingen :

Overwegende dat de rechtbank van eerste aanleg te

Brugge bij vonnis dd. 21 december 1960 het verlot tot dagvaarden gedurende een termijn van 6 maanden geschorst heeft; dat het rekwest tot echtscheiding overgelegd was op 6 oktober 1960;

Overwegende dat geïntimeerde sinds 6 april 1961, dag waarop zij haar eis tot echtscheiding vóór hogergemelde rechtbank kon voortzetten, in de volstreekte passiviteit gebleven is;

dat zij weliswaar tot nu toe uit hoofde van onderhoudsgeld slechts 15.799 F en geen « provisie ad litem » ontvangen heeft;

Overwegende dat, om te vermijden dat, gelet op de feitelijke omstandigheden der zaak, geïntimeerde misbruik zou maken van de voorlopige toestand door haar procedure tot echtscheiding te doen aanslepen en om appellant ertoe aan te zetten zijn vervallen onderhoudsplichten voortaan ten spoedigste na te leven, het in het belang van beide partijen past de hiernaomschreven maatregel te bevelen;

#### Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935; gehoord in openbare terechtzitting de heer advocaat-generaal Matthys in zijn eensluidend advies, alle verdere of strijdige conclusiën verwerpend, ontvangt het beroep; verklaart het ten dele gegrond; wijst het tegenberoep als ongegrond af; dienvolgens zegt voor recht dat de oorspronkelijke eis ontvankelijk was; bevestigt de bestreden beschikkingen van het bevelschrift « a quo » met deze enkele wijzigingen :

1e dat de aan geïntimeerde toegekende maandelijksse onderhoudsuitkering en het voorschot « ad litem » respectievelijk tot vierduizend en tweeduizend vijfhonderd frank teruggebracht worden en

2e dat de aan appellant opgelegde onderhoudsuitkering niet langer zal dienen betaald te worden indien geïntimeerde haar dagvaarding tot echtscheiding ter openbare terechtzitting van de rechtbank te Brugge niet doet betekenen binnen de termijn van één maand, te rekenen van de datum waarop de door appellant verschuldigde achterstallige bedragen wegens onderhoudsuitkering en het bedrag van het voorschot « ad litem » haar volledig zullen uitbetaald worden;

Veroordeelt ieder der partijen tot de helft der kosten van deze aanleg.

### BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

7e Kamer — 28 juni 1962.

Voorzitter : M. Logé, alleen zetelend rechter.

O.M. : M. Frencken, substituut-procureur des Konings.  
Advokaten : Mrs E. Van Dessel, W. Baete en  
M. Renier.

Taalgebruik in gerechtszaken. — Wet van 15 juni 1935.

— Taalgebruik voor de burgerlijke rechtbank te Brussel. — Artikel 4. — Aanvraag door lasthebber van verzekeringsmaatschappij. — Ontvankelijkheid.

Artikel 4, wet van 15.6.1935, beschikt dat vóór de burgerlijke of koophandelsrechtbanken van het arrondissement Brussel verweerder, die in de Nederlandse taal gedagvaard werd, gerechtigd is te vragen dat de rechtpleging in de Franse taal zou worden voortgezet, mits deze aanvraag mondeling geschiedt, wan-

neer verweerder in persoon verschijnt, of door middel van een eigenhandig geschreven en ondertekend stuk.

Dit recht is niet uitsluitend voorbehouden aan fysieke personen, ook een rechtspersoon mag de taalwijziging aanvragen;

Het is voldoende dat de lasthebber verklaart de Nederlandse taal onmachtig te zijn; het feit dat zijn lastgeefster een verzekeringsmaatschappij is waarvan het zakenbedrijf zich over gans België uitstrekt, dat zekere leden van het personeel der vennootschap de Nederlandse taal machtig zijn en dat de strafbundel volledig in het Nederlands werd opgesteld, is zonder belang. Hieruit kan niet afgeleid worden dat de lasthebber voldoende Nederlands kent.

Uytterhoeven, De Clippel en A.B.B. t/L'Aigle de Paris.

Overwegende dat bij exploit van deurwaarder Damsard dd. 25 januari 1962 aanlegger sub 12643 aan verweerster dagvaarding gegeven heeft ten einde schadevergoeding te bekomen wegens de schade die het verkeersongeval dat op 6 januari 1961 te Nossegem plaats greep, hem veroorzaakt heeft;

Overwegende dat bij exploit van deurwaarder Claes dd. 12 februari 1962 aanlegger sub 13137 aan verweerster dagvaarding gegeven hebben ten einde als gevolg van hetzelfde verkeersongeval schadevergoeding te bekomen;

Overwegende bijgevolg dat de zaken onder nrs 12643 en 13137 van de algemene rol ingeschreven verknocht zijn en dienen gevoegd te worden;

Overwegende dat verweerster tot de wijziging van de taal besluit en dienaangaande een schriftelijke verklaring door de Heer Jean Legay ondertekend voorlegt dewelke door verweerster gemandateerd is om haar in België te vertegenwoordigen en hoedanigheid heeft om ze te verbinden, verklaring bij dewelke die laatste verklaart de Nederlandse taal onmachtig te zijn;

Overwegende dat verweerster niet betwist — wat overigens in het algemeen door de rechtsleer en de rechtspraak aangenomen is — dat een rechtspersoon zowel als natuurlijke personen overeenkomstig artikel 4 der wet van 15 juni 1935 de taalwijziging mag aanvragen;

(Daarover Lindemans - Taalgebruik in gerechtszaken nr 116 in de Algemene Practische Rechtsverzameling; Rechtbank van Koophandel van Brussel 13 juli 1937, Jur. comm. Bruxelles 1938, blz. 374);

Overwegende dat de Rechtbank over geen voldoende elementen beschikt om de vraag tot wijziging der taal af te wijzen;

Dat uit het feit dat verweerster een verzekeringsmaatschappij is waarvan het zakenbedrijf zich over gans België uitstrekt, niet kan afgeleid worden dat de ondertekenaar van bovenvermelde verklaring de Nederlandse taal voldoende machtig is, vermits die verzekeringsmaatschappij in haar personeel zekere leden kan tellen die de Nederlandse taal machtig zijn;

dat anderzijds uit geen enkel stuk blijkt dat de heer Legay waarvan sprake een voldoende kennis van de Nederlandse taal heeft, dat te dien opzichte geen argument kan gevonden worden in het feit dat het strafonderzoek bij de bundel van verweerster gevoegd volledig in het Nederlands werd opgesteld daar de heer Jean Legay in dat onderzoek niet tussengekomen is;

Overwegende dat uit die elementen blijkt dat er aanleiding is aan de eis tot wijziging der taal gevolg te geven;

Om deze redenen,

De rechtbank,

Gehoord de heer Frencken, substituut Procureur des Konings, in zijn eensluidend advies ter openbare zitting gegeven;

Gelet op de wet van 15 juni 1935 over het gebruik der talen in gerechtszaken;

Rechtsprekende op tegenspraak en alle andere besluiten verwerpende;

Voegt als verknocht de zaken onder nrs 12643 en 13137 van de Algemene Rol ingeschreven;

Zegt dat de rechtspleging in de Franse taal zal voortgezet worden;

Behoudt de kosten voor;

Verklaart het huidige vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande alle verhaal en zonder borgstelling.

NOOT : Vgl. contra : Burg. Rechtbank Brussel, 3 mei 1962, R.W. 1961-62, 1968.

## ARBEIDSGERECHT TE ANTWERPEN

27 december 1961

Rechtskundig bijzitter : Mr. J. Den Haerynck.

Advokaat : Mr. Van Baarle.

**Arbeidsovereenkomst op proef. — Bediende. — Maximum-duur. — Ziekte. — Schorsing. — Verlenging van de proefperiode.**

*De duur van de arbeidsovereenkomst op proef van een bediende mag verlengd worden met een periode die gelijk is aan deze waarin de bediende wegens ziekte of ongeval geen arbeidsprestaties heeft geleverd.*

Mw. G. De Bruyn t/n.v. General Motors Continental.

Gehoord de partijen in hun middelen en besluiten;

Overwegende dat de poging tot verzoening ter zitting aangewend vruchteloos is gebleven;

Overwegende dat niet betwist wordt dat op 16 januari 1961 een einde aan het bediendenkontraat werd gesteld mits betaling van een vooropzegvergoeding van 7 dagen overeenkomstig de toepassing van art. 3 van de Wet op het Bediendenkontraat;

Dat aanlegster nochtans aanvoert dat het kontraat op proef reeds verlopen was en het kontraat voor onbepaalde duur was ingegaan op 1 januari 1961, en dus op 16 januari 1961 het proefkontraat niet meer kon lopen;

Dat niet betwist wordt dat tussen 1 oktober 1960 en 16 januari 1961 op de 62 werkdagen aanlegster er slechts 21 gewerkt heeft en dus 41 dagen afwezig is geweest;

Dat nochtans de stelling van aanlegster blijft dat een kontraat op proef niet kan worden geschorst en zij hiervoor steun zoekt in 1° art. 12 van de wet op het bediendenkontraat,

2° het ontbreken van elke wettekst waaruit het verlengen van de aangegane proefperiode zou blijken ingeval van schorsing en ten slotte in het kontraat zelf dat door partijen werd gesloten op 1 oktober 1960 voor onbepaalde duur, mits een voorafgaandelijke proef van 3 maand;

Overwegende dat elk kontrakt op proef in wezen een bediendenkontrakt blijft;

Dat de beperking tot 3 maand door de wetgever gewild is om te verhinderen dat de werkgever langs een omweg de bediende zou beroven van het voordeel van de wet op het bediendenkontrakt, door dat hij op bestendige wijze een reeks kontrakten op proef zou afsluiten;

Dat andersom ook de wetgever een minimum heeft opgelegd omdat de proef ernstig moet zijn en een voldoende duur hebben om een normale beoordeling van de bekwaamheid door de wetgever toe te laten (zie van Goethem, *Arbeidsrecht*, pag. 120) (1);

Dat nochtans art. 8 van de Wet op het bediendenkontrakt voorziet dat elk bediendenkontrakt kan worden geschorst;

Dat het kontrakt op proef als dusdanig ook een bediendenkontrakt blijft;

Dat derhalve de vigerende beginselen inzake kontrakten voorgeschreven in het burgerlijk wetboek van toepassing blijven, uitgezonderd indien de wetgever uitdrukkelijk het tegendeel in de uitzonderingswet heeft bepaald;

Dat in art. 12 alleen sprake is van de vooropzegperiode en niet van de schorsing van het kontrakt;

Dat hier geen interpretatie *sensu lato* toegelaten is;

Dat het proefkontrakt dus kan worden geschorst ingevolge ziekte, staking en alle andere gevallen van overmacht;

Dat in casu zulks het geval is geweest;

Dat rekening houdende met het feit dat niet betwist wordt dat op de 62 werkdagen aanlegster reeds 41 dagen afwezig is gebleven en zodoende, de verwerende partij evenmin in de mogelijkheid is geweest over de voldoende duur te beschikken om zich een normaal oordeel van de bekwaamheid van aanlegster te vormen;

Overwegende dat eens het beginsel vaststaat dat elk kontrakt op proef door een bediende afgesloten onderworpen blijft aan de elementen van schorsing voortvloeiende uit overmacht, in casu de eis van aanlegster ongegrond blijkt, vermits het kontrakt op proef nog voortliep op het ogenblik dat zij vanwege verwerende partij een vooropzeg van 7 dagen heeft ontvangen;

*Om deze redenen :*

het Arbeidsgerecht van Antwerpen, Kamer voor Bedienden, alle andere en tegenstrijdige besluiten verwerpende, verklaart de eis ontvankelijk doch ongegrond;

Wijzen aanlegster er van af en veroordelen haar tot de kosten.

(1) Cfr. F. Van Goethem en R. Dillemans, *Handboek van het Belgisch sociaal recht*, Antwerpen, 1962, p. 48.

**Noot.** — Het juridisch probleem dat in deze zaak door het Arbeidsgerecht van Antwerpen moest opgelost worden, kan als volgt samengevat worden: Mag de duur van een arbeidsovereenkomst op proef van een bediende verlengd worden met een periode die gelijk is aan deze waarin de bediende wegens ziekte of ongeval geen arbeidsprestaties heeft geleverd?

Rechtsleer en rechtspraak zijn het hierover niet eens. In negatieve zin luiden een scheidsrechterlijke beslissing de dato 13 oktober 1960 (scheidsrechter: Meester Coupé; *J.T.*, 1961, p. 27 en *T.S.R.*, 1961, p. 208) en A. Colens (*Le contrat d'emploi*, Brussel, 1962, nr 63, p. 88). Een positief antwoord wordt aangetroffen bij

A. Lagasse (noot onder voormelde scheidsrechterlijke beslissing, *T.S.R.*, 1961, p. 208), M. Taquet (noot onder idem, *J.T.*, 1961, p. 27) en in twee recente uitspraken: Arbeidsgerecht Brussel, 31 januari 1962 (*T.S.R.* 1962, p. 163) en Arbeidsgerecht Antwerpen, 27 december 1961, hierboven afgedrukt en waarbij deze enkele opmerkingen.

Drie artikelen van de gekoördineerde wetten op de arbeidsovereenkomst voor bedienden komen in aanmerking bij de analyse van het probleem: de artikelen 3, 8 en 12.

De basistekst is art. 3: «De verbintenis op proef moet schriftelijk worden vastgesteld. De overeengekomen proeftijd mag niet minder dan één en niet meer dan drie maanden duren. Binnen deze perken kan elke partij er ten allen tijde een einde aan maken, mits een opzeggingstermijn van zeven dagen in acht te nemen.»

Artikel 8, 1e lid, schrijft voor dat «de uitvoering van het kontrakt wordt geschorst wanneer de bediende, ingevolge ziekte of ongeval, in de onmogelijkheid verkeert zijn werk te verrichten». Zoals reeds uit de formulering zelf blijkt, heeft dit artikel een algemene draagwijdte; het geldt voor alle arbeidsovereenkomsten voor bedienden zonder onderscheid. Artikel 8 is dan ook van toepassing op de overeenkomst op proef. De schorsing van de uitvoering van een overeenkomst heeft echter niet noodzakelijk als gevolg dat de duur van de overeenkomst zou verlengd worden met een periode die gelijk is aan deze van de schorsing. Een overeenkomst voor een bepaalde onderneming wordt zeker niet verlengd tot na het voltooien van de onderneming. Het is vaak onmogelijk de duurtijd van een overeenkomst, voor een bepaalde duur afgesloten, te verlengen, met name wanneer deze overeenkomst in feite overeenstemt met een bepaalde onderneming.

Sommigen menen dat deze niet-verlenging eveneens zou gelden voor de overeenkomsten op proef. Zij steunen hiervoor op art. 12 van de gekoördineerde wetten, zoals gewijzigd door de wet van 8 mei 1959, dat de overeenkomst op proef op gelijke voet stelt met overeenkomsten voor een bepaalde duur of onderneming, wanneer deze een duurtijd van minder dan drie maanden behelzen: voor deze drie soorten overeenkomsten bestaat de mogelijkheid tot onmiddellijke opzegging zonder vergoeding bij arbeidsongeschiktheid van de bediende gedurende meer dan acht dagen. Uit deze gelijkstelling zou blijken dat de overeenkomst op proef, evenmin als de twee andere genoemde overeenkomsten, niet verlengd zou kunnen worden tot meer dan drie maanden wanneer de uitvoering tijdelijk werd geschorst door arbeidsongeschiktheid.

Deze stelling lijkt in tegenstrijd zowel met de tekst van de wet als met de *ratio legis*.

De gelijkstelling van overeenkomsten van bepaalde duur, bepaalde onderneming en op proef wordt door art. 12 uitsluitend ingericht t.a.v. de mogelijkheid van opzegging bij arbeidsongeschiktheid. Bij ontstentenis van andere wetsbepalingen mag deze gelijkstelling niet tot andere domeinen uitgebreid worden.

De tijdsduur is een essentieel bestanddeel van de overeenkomsten voor bepaalde duur of onderneming; dit is niet zo bij de overeenkomst op proef, waar de maximum-duur van drie maanden slechts voorgeschreven wordt om misbruiken te voorkomen.

Het weze veroorloofd hier breedvoerig de uitstekende motivering van het vonnis van het Arbeidsgerecht te Brussel de dato 31 januari 1962 (*T.S.R.*, 1962, p. 163) aan te halen (vertaling):

«...Overwegende dat... het enig voorwerp van het »proefbeding erin bestaat toe te laten:



» enerzijds : aan de werkgever zich voldoende te verzekeren van de beroepshoedanigheden van de bediende » de alsmede van zijn geschiktheid de taak uit te voeren » die het ondernemingshoofd hem wenst toe te vertrouwen; » wen;

» anderzijds : aan de bediende het bewijs te leveren » van zijn bekwaamheden en na te gaan of het werk » hem past; dit met het oog op een verbintenis in » eigenlijke zin, die ten onrechte als 'definitief' wordt » betiteld vermits de proef, naar gezonde logica, niet » als een ware verbintenis mag beschouwd worden, » maar als de voorwaarde van een toekomstige verbintenis; »

» Dat het niet kan betwist worden dat om dit resultaat te bereiken de proef effectief moet zijn, d.w.z. » dat de bediende de normale prestaties moet leveren, » die hem zullen te beurt vallen na de afsluiting van » de zgn. 'definitieve' verbintenis;

» Dat daarentegen het feit dat de bediende gedurende » een relatief belangrijke periode t.a.y. de duur van de » proef geen arbeidsprestaties kon leveren ten gevolge » van ziekte of ongeval, verhindert dat de proef haar » doel bereikt, zowel in hoofde van de bediende als » van de werkgever;

» Dat het dan ook in het belang van beide partijen » is de proef geschorst te zien gedurende de periode » van arbeidsongeschiktheid en bovendien verlengd met » een duur die gelijk is aan deze van de schorsing; » Overwegende daarenboven dat indien men zou aan-

» nemen dat de arbeidsongeschiktheid de proef niet » onderbreekt, de bediende, en hij alleen, door de werking van de voorschriften van art. 12, waartoe de » werkgevers, in deze hypothese, hun toevlucht zouden » moeten nemen om de automatische afsluiting van een » definitieve verbintenis te beletten, het slachtoffer zou » zijn van het feit dat hij onvrijwillig in de onmogelijkheid verkeerde zijn bekwaamheden en beroepshoedanigheden aan te tonen;

» Dat het op zijn minst verrassend zou zijn dat de » wetgever dergelijk gevolg zou gewenst hebben... en » dat dus voor de toepassing van art. 3 der voormelde » wetten (op de arbeidsovereenkomst voor bedienden) » door proef moet verstaan worden : de vervulling van » de normale prestaties geleverd door de bedienden die » de functies bekleden waartoe de kandidaat bestemd » is; ... »

Aan deze motivering valt niets toe te voegen. Zij weerlegt op kernachtige maar klare wijze de stelling van de algehele gelijkstelling van overeenkomsten op proef met overeenkomsten voor bepaalde duur of onderneming met een duurtijd van minder dan drie maanden.

De beslissing van het Arbeidsgerecht te Antwerpen de dato 27 december 1961 kan dus volledig onderschreven worden : De duur van een arbeidsovereenkomst op proef van een bediende mag verlengd met een periode die gelijk is aan deze waarin de bediende wegens ziekte of ongeval geen arbeidsprestaties heeft geleverd.

Louis Paul Suetens,  
Aspirant N.F.W.O.

## PROF. MR. NICO GUNZBURG 80 JAAR !

*Prof. Mr. Nico Gunzburg is zo pas 80 jaar geworden. Het spreekt vanzelf dat het Rechtskundig Weekblad aan deze pionier van de Vlaamse rechtswetenschap te dezer gelegenheid een warme huld wenst te brengen. Dit gebeurt door de beide hiernavolgende artikelen van Prof. Mr. Calewaert en Prof. Mr. Delva, die de verdiensten van de jubilaris in het licht stellen.*

*Het Rechtskundig Weekblad wenst hem van ganse harte proficiat !*

\* \* \*

### Van Vlaming tot wereldburger : Nico Gunzburg 80 !

Deze 80-jarige, met fonkelend oog en kleine, magere gestalte is geboren te Riga (Letland) op 2 september 1882.

En toch durven wij hem een Vlaming noemen.

Immers is hij een Vlaams advocaat, een Vlaams Universiteitsprofessor, een Vlaams wetenschapsman, zelfs een Vlaamse dichter en essayist.

Vlaming is hij door zijn ingewortelde gehechtheid aan het Vlaamse volk, door zijn innige verbondenheid aan een belangrijke periode van de Vlaamse geschiedenis, aan onze kunst en wetenschap.

\* \* \*

Zeer jong nog komt Nico Gunzburg met zijn ouders naar Antwerpen. Zijn leraar in de Nederlandse taal is de bezielende Pol de Mont.

Dus moest — vanzelfsprekend — het dichterlijk gemoed van deze uitzonderlijk begaafde student ontluiken.

Zijn gedichten verschijnen in de «Kunstbode», in «Lucifer», in «Ulenspieghel», «l'Art Moderne» en de

«Vlaamse Gids». Hij geeft ook dichtbundels uit met niet-alledaagse titels : in 1901 «Nu wil ik treuren», in 1902 «Nachte-Wind» en «Van Ziel en Zenuw».

Die gedichten inspireren menig Vlaams componist : Jan Blockx, Paul Gilson, Emiel Wambach, August De Boeck, Lodewijk Mortelmans. Zijn cantate «Het Jonge Vlaanderen» — geschreven op aanstichting van burgemeester Jan Van Rijswijk — wordt getoonzet door Lodewijk Mortelmans. Ze wordt uitgevoerd door de Antwerpse schooljeugd op 21 juli 1907 en... veel later in de Verenigde Staten, onder de titel «Young America !»...

In 1957 verscheen de foto van Nico Gunzburg in «Levende Vlaamse Schrijvers», uitgegeven door de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen. Het is de officiële erkenning van Prof. Gunzburg als dichter en als essayist.

\* \* \*

Aan de Universiteit is hij voorzitter van «Geen Taal, Geen Vrijheid». Zijn secretaris is Julius Hoste.

Zo groeit Nico Gunzburg tot een belangrijk leider in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd en dit met steeds blijvende interesse.

Zo verschijnen van zijn hand: «Oprichting van een Groot Nederlands Bureel voor Inlichtingen» (in de «Verslagen van het XXIXe Nederlands Taal- en Letterkundig Congres, Brussel, 1906»), bovendien talrijke verslagen betreffende de Vlaamse Rechtskundige Congressen (1907, 1909, 1910, 1923) en «De Vervlaamsching van onze Wetgeving» (RK. Wbl. 1932, kol. 121).

In 1913 houdt hij de openingsrede voor de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen.

Vooraf Prof. Gunzburgs belangstelling voor de Vlaamse Rechtskundige Congressen dient hierbij te worden onderlijnd. Aan alle nam hij deel. Vaak was hij verslaggever. Die congressen hebben één leidmotief: de Vlaamse Universiteit.

Prof. Gunzburg heeft — onontkenbaar — het belang en de diepte van die Vlaamse eis gemeten en gepeild. Gewis is hij één der meest onverdroten bewerkers geweest van de Vlaamse Alma Mater.

Als in 1920 de Commissie voor de Vervlaamsing van de Universiteit te Gent een brochure uitgeeft, wordt deze door Nico Gunzburg opgesteld.

Die commissie is merkwaardig samengesteld: voorzitters zijn: Dr. Van de Perre en August Vermeylen; leden zijn o.m. Alberic Deswarte, Vercoulie, J. Hoste, C. Huysmans, H. Lebon, E. Pecher, M. Sabbe, F. Van Cauwelaert.

Nico Gunzburg fungeert als secretaris van deze tweedecommissie die de zegerijke veldtocht voeren zal voor de vernederlandsing van de Gentse Universiteit. In die omstandigheden is het begrijpelijk dat, wanneer het standaardwerk «Vlaanderen door de Eeuwen heen» verschijnt, Prof. Gunzburg het belangrijke hoofdstuk, getiteld «Het Rechtswezen in Vlaanderen» schrijven zal (1e uitgave onder leiding van Max Rooses, afzonderlijke uitgave van Elsevier, Amsterdam, 1914).

\* \* \*

Als student wordt hij opgemerkt door onze meest beroemde penalist en criminoloog Prof. Adolphe Prins, de latere rector der V.U.B. Hij verzoekt hem zijn assistent te worden.

Voor diegenen die beseffen hoe Adolphe Prins de stempel van zijn krachtige persoonlijkheid op de evolutie van ons strafrecht heeft gedrukt, zal het licht vallen te begrijpen welke invloed een zo sterke geest gehad heeft op het ontvankelijk gemoed en het levendig intellect van de jonge assistent.

Hier vindt Nico Gunzburg het hem passend werkterrein.

Immers spreekt Adolphe Prins niet over strafrecht, maar over strafrechtswetenschap. Hier gaat het niet om loutere juridische techniek, maar om een veelomvattend, braakliggend studie-object.

Strafrecht en criminologie — het zijn de werkerreinenreinen waar de jurist prompt buiten het recht treden kan om de mens te gaan opsporen.

Niet zozeer het hoe, als het wat en het waarom gelden hier.

Naast het behoren, naast de norm dient ook het zijn, het feit vastgesteld te worden. Langs en naast het juridische, ook het sociologische en het anthropologische.

Zo krijgt het recht een andere, rijpere betekenis. Wetteksten en rechtsregels worden in verband gebracht met feitenmateriaal. Hier gelden geen abstracties, geen ficties. Hier geldt de werkelijkheid.

De sociologen wezen de weg.

Saint-Simon, Auguste Comte, Proudhon, Spencer, Marx, Durkheim, Tarde, Lévy-Bruhl, Von Wiese, Max

Weber, G. Le Bon, Dilthey, Wundt, Halbwachs, Mannheim, M. Mauss, Tönnies, Scheler, Cooley, Mead, K. Lewin, J. L. Moreno, T. Parsons, Haesaert en zovele anderen wezen de weg in het belangrijke proces van norm naar feit.

Voor de criminoloog begint die evolutie voornamelijk bij Lombroso, Garofalo, Ferri. Van strafrecht — louter juridisch opgevat — gaat het over het positivisme naar het sociaal verweer.

Zo heeft — korte tijd terug — ook J. Leclercq die ontwikkeling gezien in «Du Droit naturel à la Sociologie» (1960).

Kernachtig luidt het bij deze auteur: «La sociologie est une étape décisive de la libération de l'esprit (II, p. 165)».

Die evolutie van juridisme naar sociologische beschouwingswijze ligt volledig in het leven en het werk van Prof. Gunzburg besloten. Ze is er, naar mijn oordeel, de essentie van.

Want precies de studie van misdrijf en straf is kenmerkend voor de wijze waarop de sociologie de problemen belicht en transformeert. Voor de juridische conceptie van de samenleving wordt de misdadigheid herleid tot een rechtsprobleem. Goede wetten lossen alle vraagstukken op. De sociologische zienswijze leerde dit probleem op een gans andere wijze bekijken.

Thans geeft men er zich meer en meer rekenschap van dat de bestrijding van de misdadigheid gepaard gaat met een omvorming van de gemeenschap.

Dit betekent dat de misdadigheid — van preventie tot beteugeling — een sociaal feit is dat ook als dusdanig kan en moet worden bestudeerd. Zo wordt de sociologie een belangrijke hulpwetenschap van het recht.

Zo kan men zich — thans — de studie van het strafrecht niet meer inbeelden zonder de studie van de criminologie.

Het bepalen van normen veronderstelt zowel een waardeoordeel als — vooraf — kennis van feitenmateriaal.

Die sociologische opvatting bleek nu precies van aard om de grondvesten van het strafrecht zelf aan te tasten. Aldus kwam ter sprake het hele probleem dat S. C. Versele onlangs in één vraag heeft samengevat: «morele toerekenbaarheid of sociale aansprakelijkheid?» (Cfr. S. C. Versele «Moreel toerekenbaar of sociaal aansprakelijk?» in RK. Wbl. 1960-61, kol. 1361/1370), terwijl W. P. J. Pompe hetzelfde onderwerp besprak als «De impasse van de verantwoordelijkheid in het strafrecht» (RK. Wbl. 1961-62, kol. 2206/2210), terwijl hetzelfde vraagstuk van 12 tot 21 januari 1959 besproken werd op een colloquium van wijsbegeerte van het strafrecht, waarvan de verzameluitgave verscheen onder de titel «La Responsabilité Pénale», voorgesteld door J. Léauté (Paris, 1961).

\* \* \*

Reeds in de openingsrede gehouden op 22.11.1913 voor de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen, getiteld «Gij zult niet oordelen», werd dit beginsel geponeerd.

Die rede geeft immers een breed geborsteld beeld van de evolutie van het strafrecht. Ze is een kordate aanval op het begrip morele verantwoordelijkheid als basis van de strafwetgeving. Ze is een gebeend betoog voor de nieuwe begrippen van sociaal verweer en sociale gevaarlijkheid, lang voor deze door Gramatica en Ancel werden geformuleerd.

Neen, de gemeenschap is niet op afdoende wijze beschermd door een catalogus van misdrijven en een daaraan verbonden catalogus van straffen.

Op de mens komt het aan.

Niet het abstract misdrijf, niet de sanctie doch de misdadiger zelf moet de hoeksteen zijn van het strafrecht.

Dit is belangrijk. Want aldus is, langs denkers als N. Gunzburg om, de gedachte gerijpt die — thans — deze van het sociaal verweer wordt genoemd.

Die opvatting is bij Prof. Gunzburg zeer logisch gegroeid.

Immers er is sprake van crisis in het strafrecht. Die crisis spruit voort uit de tegenstelling tussen sociologische en anthropologische werkelijkheid enerzijds, juridische fictie anderzijds.

Die tegenstelling is meest duidelijk als het kinderen en abnormalen betreft. Aldus zien we dat — om vooruitgang te bewerken — steeds meer misdadigers aan de toepassing van het strafrecht onttrokken worden. Aldus in de eerste plaats de kinderen. Op hen bleek de juridische fictie der toerekenbaarheid niet toepasselijk te zijn.

Als Prof. Gunzburg dus aandacht besteedt aan de abnormale misdrijfpleger en aan de misdadige jeugd dan wordt het hem vanzelfsprekend duidelijk dat aan de metafysische opvatting van de morele toerekenbaarheid moet worden verzaakt.

Kenschetsend zijn dan ook de bijdragen van de jonge Nico Gunzburg. In april 1904 «L'arriération mentale: protection, traitement, répression (in Revue de l'Université de Bruxelles, avril 1904)», gesignd Nico Gunzburg, étudiant en droit, en, in 1906 «Misdadige en Verwaarloosde Jeugd», gesignd Nico Gunzburg, student in de rechten.

Zijn belangstelling voor de jeugd en hare problemen is immer levendig gebleven. Aldus verschijnen van zijn hand:

«La Protection Sociale de l'Enfance (Antwerpen, 1908)»;

«De wettelijke Bescherming van vrouw en kind (Brugge, 1925, 2e uitgave Brugge 1933)»;

«Les projets de lois sur la jeunesse délinquante. Rapport à la journée d'études pour la protection de l'enfance anormale, à Anvers (Antwerpen, 1932)»;

«Misdadige en verwaarloosde Jeugd» (Gent, 1906);

«De Kinderrechtbanken in Amerika» (Rk. Tijdschrift, 1906);

«L'Enfance en Justice: répression ou protection» (Rev. Univ. Bruxelles, 1907);

«Les établissements pour enfants anormaux présentant des tandances morales dangereuses» (met Dr. Ovide Decroly - Rapport au Congrès international et pénitentiaire à Washington, 1910);

«De ontzetting uit de ouderlijke macht en voogdij; de lege ferenda» (verslag op het 6e Vl. Rk. congres, Antwerpen, 1910);

«Voor de kinderrechtbanken in Europa» (Vl. Rk. Tijdschrift, 1911);

«L'intervention de l'assistance publique en matière de protection de l'enfance» in «L'état et l'enfant», (uitg. M. Ch. Campioni, Paris, 1914);

«La situation des enfants dont les parents vivent séparés» («La Revue de l'Enfant», 1930);

«De jeugdige vreemdelingen in België» (Verslag op 10e Nat. Congres voor kinderwelzijn, 1936);

«Kinder- en Jeugdbescherming» (in «Paedagogische Encyclopaedie», 1940);

«Kinderbescherming en Gevangeniswezen in de Scandinavische Landen» (Rk. Wbl, 1961-62, kol. 2257.

Prof. Gunzburg heeft aldus — hoewel ook later zijn belangstelling levendig bleef — door vele bijdragen,

verslagen en spreekbeurten in de jaren 1906 tot 1911 aanzienlijk bijgedragen tot de schepping van de morele atmosfeer noodzakelijk om de Wet van 15 mei 1912 tot stand te brengen.

Aldus bekampt hij de fictie van de morele toerekenbaarheid en vestigt hij de aandacht op de leeftijd, d.w.z. op de biologisch en psycho-sociale rijpwording.

Die wetenschappelijke strijd brengt een correlative belangstelling voor die andere groep tegenover dewelke eveneens verzaking aan het postulaat van morele toerekenbaarheid zich opdringt: de abnormale misdadiger.

Vele bijdragen van zijn hand zijn aan dit probleem gewijd. Wij vermelden o.m.:

«L'arriération mentale: protection, traitement, répression» (Rev. Univ. Bruxelles, 1904);

«Over minderwaardige misdrijfplegers» (Verslag 5e Vl. Rk. Congres, Leuven, 1909);

«Over de behandeling van minderwaardige misdrijfplegers» (alg. verslag 6e Vl. Rk. Congres, Antwerpen, 1910);

«Endocrinopathie en erfelijkheid bij misdadigheid» (in «Erfelijkheid bij de mens», 's-Gravenhage, 1935).

In hetzelfde opzicht verschijnt, in 1929, een studie ter voorbereiding van de wet van 1930: «Het Wetsontwerp op de Maatschappelijke Beveiliging» (uitg. Soc. School, Antwerpen, 1929).

\* \* \*

Aldus heeft Prof. Gunzburg in sterke mate de evolutie van ons strafrecht beïnvloed. Zijn strijd op de twee fronten — jeugd en pathologie — belemmerde echter nooit zijn zin voor synthese. De algemene lijn, de totale herziening van de basis zelf van ons strafrecht, werd nooit uit het oog verloren. In de voortdurende betrachting van de vervanging der morele verantwoordelijkheid door de sociale aansprakelijkheid heeft Prof. Gunzburg een progressistische rol gespeeld.

Verwijzen we, in dat verband, naar het nog steeds actuele «Les Transformations récentes du droit pénal interne et international» (Brussel, 1933; 2e uitg. Paris, 1938), «La bio-psychologie criminelle» (in «Revue Al Qanoun Wal Igtisad, Kairo, VIII, 3, 1938), e.a.

In dat verband kunnen wij wijzen op wat Nico Gunzburg, op 25-jarige leeftijd — nu 55 jaren terug — met profetische blik reeds schreef: «De tegenwoordige strafinrichting is verouderd: zij maakt geen voldoende onderscheid tussen de verscheidene soorten misdadigers; en intussen wordt de criminaliteit steeds groter, steeds gevaarlijker. Welnu, men beproeve deze hervormingen om de straf te individualiseren, hervormingen die de misdadiger beschouwen en niet de misdaad, die het verleden minder belangrijk achten dan de toekomst: wij zijn er van overtuigd dat voor de krachten die thans verloren gaan of tegen de openbare veiligheid gericht zijn, een groot gedeelte zal kunnen gered worden ten profijte van de sociale welstand» (in «Nieuwe wegen in ons strafstelsel», Rk. Tijdschrift, 1907).

\* \* \*

Als werk van synthese gaat mijn voorkeur naar de voordrachten, gehouden voor de studenten van de Faculteit der Rechten te Toulouse in 1932, samengebondeld als «Les Transformations récentes du droit pénal».

Daarin wordt het nog steeds actuele vraagstuk van de aansprakelijkheid/toerekenbaarheid behandeld.

Daarin wordt reeds kort en duidelijk gezegd: «La responsabilité est une notion de morale; la défense sociale est une notion de droit (p. 22)».

Daar wordt gewezen op het fundamenteel onderscheid tussen straf en beveiligingsmaatregel (p. 28), daar wordt het belang onderlijnd van de «Onbepaalde beschikking», daar wordt gewezen op het begrip «sociale gevaarlijkheid» (p. 30), daar wordt het probleem van het strafrecht t.o.v. collectiviteiten (vennootschappen, verenigingen, enz.) onderzocht (p. 39), de individualisering van de sanctie (p. 40), enz.

In dezelfde studie worden de eerste legislatieve verwezenlijkingen bestudeerd en o.m. onze wet van 15 mei 1912, de wet van 9 april 1930, de penitentiaire hervorming, de internationale samenwerking, de eenmaking van het strafrecht, het internationaal strafrecht.

Vóór de werken van Marc Ancel (we denken hier vooral aan «La défense sociale moderne — un mouvement de Politique criminelle humaniste», een werkelijk manifest van de School van het sociaal verweer) verscheen, meen ik, geen enkele zo belangrijke synthese over de beginselen van het strafrecht in hun nieuw, door de criminologie belicht, aspect.

Dit betekent dat Prof. Gunzburg de brug slagen kon over hele geslachten juristen en criminologen, van Adolphe Prins tot Marc Ancel.

Is het ten andere niet kenschetsend dat Ancel, precies in zijn zoëven geciteerd werk zegt, sprekend over de etappes van het sociaal verweer (p. 64) :

«Voilà pourquoi la première doctrine a pour père, non pas Von Liszt ou non pas Van Hamel, mais Adolphe Prins. Et c'est cette doctrine qu'il est temps maintenant de rappeler brièvement, pour la situer dans l'évolution moderne de la défense sociale».

Uitgaand van de beginselen, vooropgesteld door Prins in zijn «Science pénale et droit positif (1899)» gaat Nico Gunzburg in de loop van zijn bedrijvig bestaan die beginselen toetsen en ontwikkelen en ze aldus, gerijpt en verduidelijkt, aan de hedendaagse criminoloog en strafrechtjurist kenbaar maken.

\* \* \*

Dit herinnert mij aan een rede door Prof. Gunzburg in 1935 gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest van Quetelet (cfr. «Adolphe Quetelet et la criminologie» in «Rev. de l'Institut de Sociologie», 1935).

Daar zegde hij o.m. : «Dichter, mathematicus, astronoom en fysicus heeft Quetelet zich, sedert zijn jeugd verheven boven de descriptieve dorheid van woorden en cijfers, om algemene hypothesen te betrachten en tot bezinning te dwingen...»

Op wie kan, mutatis mutandis, dit oordeel meer toepasselijk zijn dan op Prof. Gunzburg zelf?

\* \* \*

Niet alleen de jeugdcriminaliteit en deze der abnormalen, de criminologie en de algemene grondslag van het strafrecht, doch ook meer bijzondere andere problemen hielden Prof. Gunzburgs belangstelling gaande.

We citeren o.m. : «La responsabilité pénale des personnes morales» (met Mr. Mommaert) — verslag op het int. Congres voor strafrecht te Bucarest (in «Rev. dr. pén. crim.», 1926); «Le terrorisme» (verslag op de 8e int. conf. voor de eenmaking van het strafrecht («Rev. drt. pén. crim.», 1930); «La compétence pénale extraterritoriale» (verslag op het «Congrès de l'Académie internationale de droit comparé» (Rev. de l'institut belge de drt. comparé, Bruxelles, 1932); «Le port d'armes» (verslag 5e int. conf. voor de eenmaking v. h. strferecht, Madrid, 1933

(in «Rev. drt. pén.», 1933); «Les crimes de guerre et la criminologie» (in «La République française», W.J. 1945); «De internationale misdaad» (Rk. Wbl., 1946-1947, kol. 113-120); «Oorlogsmisdaad en oorlogsmisdadigers» (in «Vlaamse Gids», 1952); «Bedelarij en landloperij» (in «Administratief Lexicon, 1960).

\* \* \*

Het is onbegonnen werk het hele oeuvre van Prof. Gunzburg na te gaan. Zo veelvuldig is zijn bedrijvigheid, zo levendig zijn belangstelling.

Alle takken van het recht interesseren hem. Nijverheidsrecht, sociaal recht, burgerlijk recht.

\* \* \*

Telkens opnieuw staan we voor een systematisch, klaar en precies overzicht, zonder enig vooroordeel terzake de behandelde stof. Dit alles in ervaringrijk-eenvoudige teksten. Vóór alles zijn die publikaties bestemd als voorlichting voor student en jurist.

Voorlichting van de student — daarop kwam het steeds, in hoofdzaak, aan.

Want Nico Gunzburg was en is advocaat. Maar boven alles was hij steeds, ad summam, professor.

Hij was leraar aan de beide normaalscholen te Antwerpen. Hij was gewoon hoogleraar, voorzitter van het Instituut voor Opvoedkunde, secretaris en dekaan van de Faculteit der rechten, medestichter en voorzitter van het Instituut voor Criminologie aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Op 72-jarige leeftijd wordt hij hoogleraar aan de Universiteiten te Djakarta en te Djogjakarta.

Zijn laatste lessen gaf hij dus aan de jeugd van een jonge Staat, in het wonderschone Indonesië, waar hij — de dichter — met Multatuli dromen kon... «Ik weet niet waar ik sterven zal...»

Lid was hij van talrijke geleerde genootschappen, dikwijls trad hij op als ruilprofessor aan vele buitenlandse universiteiten: Toulouse, Aix-en-Provence, Reims, terwijl hij als uitgenodigd professor lezingen hield te Madrid, Riga, Kairo, Leiden, Utrecht, Amsterdam, Groningen en Nijmegen.

Steeds bewees hij te zijn een man, die immer, na kalm beraad en met vinnige geest zijn mening zegt, onafhankelijk, rechtdoor en vrij.

In mei 1940 valt de duisternis over ons land. Een vrije geest zoals Nico Gunzburg moest een werkveld in de vrije wereld behouden.

Het hart gebroken verlaat hij have en goed.

Maar zijn energiebronnen blijven onaangetast. Hij schrijft in Portugal, wordt lesgever aan de universiteit van Rio de Janeiro en Sao Paolo, wordt lid van de Penitentiaire Raad van Brazilië, vervolgens van de «Office of War Information» te New York.

In 1945 verschijnt UNNRA-officier Gunzburg terug in ons midden, fluks en geüniformeerd.

Van zijn hand verschijnt dan het gekende «Democracy in Action: Belgian Government and Administration», uitgegeven door het Belgisch Gezantschap in de Verenigde Staten.

\* \* \*

We zegden hoger dat Prof. Gunzburg zijn laatste lessen gaf in Indonesië.

Zijn laatste lessen?

Wie zal ooit spreken over de laatste lessen van Prof. Gunzburg?

Zijn zwarte haren, zijn vlammend oog, zijn vinnig intellect tarten de tijd.

Prof. Gunzburg, dichter en denker, Vlaming en wereldburger, groot humanist, het ga U goed!

Willy CALEWAERT

### Professor Nico Gunzburg, civilist.

Het is een feit dat Nico Gunzburg zich vooral heeft toegelegd op de studie van penale en criminologische vraagstukken. Zijn rechtspublicaties liggen dan ook hoofdzakelijk op dat terrein.

En toch, wie de naam Gunzburg uitsprekt denkt onwillekeurig aan de man die de Vlaamse juristen het eerste in het Nederlands gesteld leerboek over huwelijksvermogensrecht heeft bezorgd.

Hierover gaat het.

\* \* \*

In 1927 verscheen (bij de S.V. De Centrale Boekhandel, te Brugge) van de hand van Nico Gunzburg een boek, dat de titel droeg: «*Het Huwelijkskontraht. Rechtsleer en Rechtspraak in België en in Frankrijk*». Voorzien van een voorwoord, en besloten met een inhoudstafel en een trefwoordenlijst, besloeg het werk 303 bladzijden.

Op dat ogenblik was Nico Gunzburg reeds enkele jaren professor aan de Rijksuniversiteit te Gent, alwaar hij op 23 oktober 1923 benoemd was geworden samen met wijlen Albert Kluyskens en wijlen André De Ridder om er in het Nederlands te doceren; in 1923 werd immers met de gedeeltelijke vervlaamsing van de Gentse Universiteit aangevangen (door het in toepassing brengen van het zogenaamde Nolf-stelsel), in afwachting dat (ingevolge de wet van 6 juli 1929) de eigenlijke Faculteit volkomen vervlaamt zou worden met ingang van het academiejaar 1930-31, een overgangperiode van vijf jaar niet te na gesproken (Zie Albert Kluyskens, in het *Gedenkboek van de Rijksuniversiteit te Gent na een kwarteeuw vervlaamsing*, Gent, 1957, blz. 162 en volg.). En sinds 1925 omvatte de leeropdracht van Nico Gunzburg insgelijks B. III, Titel V en XVIII, B.W.; m.a.w. de materie van het huwelijksvermogensrecht en van de voorrechten en hypotheeken (Zie het *Liber Memorialis van de Rijksuniversiteit te Gent, 1913-1960*, deel III, Faculteit der Rechten, Gent, 1960, blz. 101).

Maar op dat ogenblik ook was het met de Vlaamse rechtsliteratuur zeer povertjes gesteld. Een eeuw verfransing van het onderwijs en van het gerecht had niet slechts ten gevolge dat de Vlaamse juristen door drongen waren van de Franse juridische opvattingen, maar dat zij, op enkele zeldzame uitzonderingen na, hun werken lieten verschijnen in het Frans (Zie René Victor, *Een eeuw Vlaamsch rechtsleven*, Antwerpen, 1936). Met het burgerlijk recht was het nog zieliger gesteld (Zie E. Van Dievoet, *Het burgerlijke recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940*, Antwerpen, 1943, blz. 152 en volg.).

En hier is dan de grote verdienste van het van Nico Gunzburg besproken werk, dat een flinke bijdrage werd tot de Vlaamse rechtswetenschap. Want, samen met Albert Kluyskens (die zijn «*Beginselen van het Burgerlijk Recht*» had aangepakt, waarvan in 1925 «*De Verbintenissen*» verscheen en in 1927 «*De Erfenissen*») en met Louis Fredericq (die in 1924 tot Professor was benoemd geworden aan de Gentse Universiteit om er het handelsrecht in het Nederlands te

onderwijzen, en die in 1927 het eerste deel van zijn «*Beginselen van het Belgisch Handelsrecht*» publiceerde) heeft Nico Gunzburg door het in 1927 laten verschijnen van «*Het Huwelijkskontraht*» de stoot gegeven om aan de Gentse Universiteit de studie van de rechtswetenschap in het Nederlands te beoefenen en te grondvesten. Door het hier besproken geschrift heeft hij tevens zijn deel gepresteerd tot de ontwikkeling en de verspreiding van het Nederlands als rechtstaal in België. Wat die drie juristen toen ondernomen hebben was zeker gewaagd. Er was moed en kunde voor nodig. Maar dat ontbrak hun niet. Zeker niet Nico Gunzburg, die voordien reeds zijn pen had gescherpt in een aantal in het Nederlands gestelde juridische geschriften (handelende o.m. over problemen van kinderbescherming).

Met «*Het Huwelijkskontraht*» is Nico Gunzburg in een drievoudig opzet gelukt.

Want hij had zich vooreerst tot doel gesteld met «*Het Huwelijkskontraht*» een wetenschappelijk verantwoorde leidraad te bezorgen aan zijn studenten («voor wie» — schrijft hij in zijn voorwoord — «bruikbare Nederlandse teksten van burgerlijk recht onmisbaar zijn geworden»), en meteen een behoorlijke monografie over het huwelijksvermogensrecht te schrijven ten dienste van alle rechtsbeoefenaars. Vervolgens wilde Nico Gunzburg de juridische visie van de Belgische rechtsleer en rechtspraak over de materie tot haar recht doen komen. En, vóór alles, een Nederlandse rechtstaal smeden voor de artikelen 1387-1581 B.W. in zake het huwelijkscontract en de wederzijdse rechten van de echtgenoten.

Zijn handboek werd een succes. Het werd gunstig onthaald, én door de Vlaamse juristen die een werk-instrument rijker waren geworden, én door alle Belgische rechtsbeoefenaars die, sinds het meesterwerk van Laurent, met «*Het Huwelijkskontraht*» een eerste, nieuw en kritisch commentaar kregen van het Belgisch huwelijksvermogensrecht.

Na enkele jaren was de oplage uitgeput.

\* \* \*

In 1935 verscheen een tweede herziene en bijgewerkte druk van «*Het huwelijkscontract*», ditmaal uitgegeven in de reeks werken van de Vlaamse Rechtskundige Bibliotheek onder leiding van Mr. R. Victor (verzorgd door «*De Sikkel*» te Antwerpen).

Het leerboek, dat aanvankelijk toch bescheiden aandeel, is bij die tweede editie uitgegroeid tot een standaardwerk van 397 bladzijden (hierin begrepen een voorwoord tot de tweede editie, en, behoudens de hernomen inhoudstafel en trefwoordenlijst, besloten met een lijst van de in het boek besproken artikelen van het burgerlijk wetboek).

Het valt op dat het werk gevoelig werd uitgebreid. Vooreerst, doordat de inleidende algemene beginselen werden aangevuld met een behandeling van de vraagstukken die zich ter zake huwelijksvermogensrecht stellen in het internationaal privaatrecht en met een kijk op het domein van het vergelijkend recht, en door toevoeging van een studie over het huwelijkscontract in voormalig Belgisch Congo (— dit van de hand van wijlen Prof. G. Van der Kerken, oud-vice-gouverneur van Belgisch Congo, en insgelijks professor aan de Rijksuniversiteit te Gent). Vervolgens door de degelijke manier van aanpak van de eigenlijke stof, die in belangrijke mate was gewijzigd geworden sinds de wetten van 1927 (art. 1449 B.W.) en 1931 (art. 1444 B.W.) met betrekking tot de geachtelijke scheiding van goederen, en die een grondige verandering had ondergaan door de wet van 20 juli 1932 (artt. 212-226bis B.W., thans opgeheven door de wet

van 30 april 1958) op de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten, meer bepaald door de artikelen 224a-224g op de voorbehouden goederen van de gehuwde vrouw.

Verder besteedde Nico Gunzburg in die tweede editie veel zorg aan de optekening van de Belgische rechtsleer en rechtspraak, die meer en meer aan bod kwamen, en die in de voorbije jaren zeer verrijkt waren.

Maar zijn grootste bekommernis ging toch weer uit naar een nog meer zuivere rechtstaal en terminologie. Hierbij werd Nico Gunzburg uitstekend geholpen door het vertaalwerk van de Officiële Vertalingscommissie die bij K.B. van 18 september 1923 was aangesteld (onder het voorzitterschap van Prof. E. Van Dievoet) en die in 1934 was klaargekomen met Boek III, Titel V, B.W. over het huwelijkscontract (het K.B. tot goedkeuring van de vertaling — die, zoals de overige vertalingen, enkel mocht gebruikt worden voor het onderwijs in de onderwijsinrichtingen van de Staat alsook voor het opmaken van alle openbare akten uitgaande van de wettelijk gestelde machten, zonder echter de Franse teksten van vóór 18 april 1898 te kunnen ontkrachten, aangezien die alleen wetskracht behielden — dateert van 5 september 1934 en verscheen in het Belgisch Staatsblad van 13 september 1934). Met rechtmatige fierheid schreef Nico Gunzburg trouwens in zijn voorwoord tot de tweede editie: « Het is ons aangenaam geweest te zien in welke mate de vertaling die wij in onze eerste uitgave hebben geleverd bewaard is gebleven in de officiële vertaling. Doch al de wijzigingen die zij onderging, ook in de zinswending en in de schrijfwijze, hebben wij natuurlijk in dit werk getrouw geëerbiedigd. Het is plicht, meenen wij, voor al wie wenscht mede te werken tot de vorming en de ontwikkeling van een Vlaamsche rechtstaal, en langs haar, van een Vlaamsch rechtsbewustzijn, de eenheid van de taal te helpen verwezenlijken. Ons eigen voorkeur voor een andere spelling of zinswending wordt hieraan blijmoedig opgeofferd ».

\* \* \*

In 1948 verscheen ten slotte de derde herziene en bijgewerkte editie.

Ook in deze editie werden de sinds de eerste druk toegepaste methode en indeling van het werk bewaard. De Belgische rechtsleer en rechtspraak kregen een ruimere plaats in het werk toebedeld.

Maar als grote nieuwigheid dient vermeld, dat het handboek met enkele belangrijke bladzijden werd aangevuld, waarin Nico Gunzburg een Algemene Kritiek schrijft over ons vigerend huwelijksvermogensrecht, en de tot dan voorgestelde wijzigingen onder de loupe neemt. In een 25-tal bladzijden geeft hij een duidelijke kijk op de problematiek, en trekt hij een aantal besluiten die ook nu nog het overwegen waard zijn. Uit die bladzijden blijkt wel, dat Nico Gunzburg het zou betreuren, moest het stelsel van gemeenschap van goederen als wettelijk stelsel vervangen worden door een stelsel op basis van scheiding van goederen, weze het nog zoals voorgesteld door Mevrouw Ciselet.

\* \* \*

Aan dit alles mag wel even herinnerd worden, nu Professor Nico Gunzburg 80 jaar is geworden.

Het zou niet passen dat de Vlamingen hun pioniers van het Vlaams rechtsleven zouden vergeten.

De Vlaamse juristen mogen trouwens wel hun waardering en erkentelijkheid betuigen voor het hier

besproken werk. Want, samen met het in 1945 verschenen « *Huwelijkscontract* » van Albert Kluyskens (achtste deel van zijn « *Beginnelsen van Burgerlijk Recht* ») en met het derde deel van het « *Handboek van Burgerlijk Recht* » van René Dekkers, dat in 1958 verscheen en waarin o.m. gehandeld wordt over « *Huwelijksstelsels* », behoort de derde editie van « *Het Huwelijkscontract* » van Nico Gunzburg tot het beste wat in het Nederlands als handboek over het huwelijksvermogensrecht in België geschreven werd.

Met zijn boek heeft Nico Gunzburg meteen naam gemaakt als civilist.

Hem weze dit opstel een eresaluut.

Prof. dr. W. DELVA

## BALIELEVEN

### VERBOND DER BELGISCHE ADVOCATEN Pleitwedstrijd van 15 september 1962

#### REGLEMENT

#### I. Deelneming, Prijzen en Jury

1. De wedstrijd is voorbehouden aan de confraters van de Belgische balies die op 31 december 1961 sinds minder dan vijf jaar de eed hebben afgelegd. Nochtans zijn de laureaten der vorige jaren tot deze wedstrijd niet toegelaten.

2. Iedere balie duidt, door het orgaan van de Voorzitter der Conferentie van de Jonge Balie en, daar waar dergelijke conferentie niet bestaat, door het orgaan van de Heer Stafhouder, de kandidaat of de kandidaten aan die aan de wedstrijd zullen deelnemen. Iedere balie kan slechts één kandidaat voor de nederlandstalige wedstrijd en slechts één kandidaat voor de franstalige wedstrijd aanduiden.

3. Het Verbond hecht een eerste prijs van 7.500 F aan de nederlandstalige wedstrijd en een eerste prijs van 7.500 F aan de franstalige wedstrijd.

4. De Heer Voorzitter van het Verbond hecht een tweede prijs van 3.000 F aan de nederlandstalige wedstrijd en een prijs van 3.000 F aan de franstalige wedstrijd.

5. Daarbij hecht de Heer Stafhouder Raymond Janne, van de Balie te Luik, uittredend Voorzitter van het Verbond, nog een bijzondere prijs van 3.000 F voor de franstalige kandidaat die het beste pleidooi in het Nederlands zal hebben gehouden.

6. De jury voor de nederlandstalige wedstrijd wordt voorgezeten door de Heer Stafhouder René Victor van de Balie te Antwerpen. De jury voor de franstalige wedstrijd wordt voorgezeten door de Heer Stafhouder Charles Fincoeur van de balie te Luik.

7. Zowel voor de nederlandstalige als voor de franstalige wedstrijd wordt de jury samengesteld uit de voorzitter en twee bijzitters. Deze laatsten zullen voorzitters zijn van respectievelijke nederlandstalige en franstalige Conferenties van de Jonge Balie.

De bijzitters worden door het lot aangeduid.

8. Er wordt door de zorgen van het Verbond overgegaan tot het toekennen door het lot aan ieder kandidaat van een ordnummer. De uitslag hiervan zal vóór 30 juni aan alle geïnteresseerden worden medegedeeld.

#### II. Agenda

1. De kandidaten die zich een oneven nummer zien toekennen hebben de keus van het onderwerp en



moeten de bundel samenstellen. Die bundel zal een dagvaarding en eventueel de overtuigingsstukken bevatten. De bundel wordt aldus ne variatur samengesteld.

Op 15 juli 1962 zullen de kandidaten die zich een oneven nummer zagen toekennen, hun bundel aan hun tegenstrever mededelen. Deze is de kandidaat aan wie het beantwoordend even nummer werd toegekend.

2. De kandidaten die zich een even nummer zien toekennen hebben de keus tussen eis en verweer.

Op 31 juli 1962 zullen die kandidaten hun keus aan hun tegenstrever laten kennen.

3. Op 15 augustus 1962 deelt verweerder zijn besluiten mede aan zijn tegenstrever.

4. Op 31 augustus 1962 deelt eiser zijn besluiten mede aan zijn tegenstrever.

5. Op 31 augustus 1962 zullen de kandidaten die de bundel hebben samengesteld een kopij van de dagvaarding, en, eventueel, van de bewijsstukken, aan de Heer Stafhouder Victor sturen.

Dezelfde dag zullen al de kandidaten een kopij van hun besluiten aan de Heer Stafhouder sturen. De kandidaten zullen op goed zichtbare wijze hun ordenummer op ieder der kopijen aanduiden.

6. Op 31 augustus 1962 zullen al de kandidaten aan de algemene Sekretaris van het Verbond laten weten dat ze al de hen opgelegde plichten hebben volbracht.

7. Op 15 september 1962 zal de pleitwedstrijd doorgaan in het gerechtsgebouw te Brussel. Hij zal om 10 uur aanvangen. Ieder pleidooi zal ongeveer vijftien minuten in beslag nemen. De voorzitter van de jury bepaalt de orde der pleidooien.

Om 13 uur wordt door het Verbond een lunch aan al de kandidaten aangeboden.

Om 14.30 uur herbeginnen de debatten.

De uitslagen worden dezelfde dag bekend gemaakt.

8. De prijzen zullen aan de laureaten uitgereikt worden tijdens de eerstvolgende algemene vergadering van het Verbond.

### III. Inlichtingen

#### Voorzitter van de Jury

De Heer Stafhouder R. VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen.

#### Algemeen Secretaris van het Verbond.

Mr. Arnould BAYART, Messidorlaan 202, Brussel 18.

#### Deelnemers aan de wedstrijd.

##### 1. Conferentie van de Jonge Balie te Brugge.

*Voorzitter :*

Mr. R. DE PAUW, Wetstraat 11, Blankenberge.

*Pleiter :*

Mr. Jacques DELBEKE, St-Jacobsstraat 64, Brugge.

##### 2. Conferentie van de Jonge Balie te Hasselt.

*Voorzitter :*

Mr. L. WARNANTS, Toekomststraat 22, Hasselt.

*Pleiter :*

Mr. André CORHOUTS, Grote Baan 75, Kuringen.

##### 3. Vlaamse Conferentie van de Jonge Balie te Antwerpen.

*Voorzitter :*

Mr. J. MARCK, Statiestraat 64, Berchem.

*Pleiter :*

Mr. Henri DE MUNCK, Isabellalei 43-45, Antwerpen.

##### 4. Vlaamse Conferentie bij de Balie te Gent.

*Voorzitter :*

Mr. G. MOYAERT, Nassaustraet 30, Gent.

*Pleiter :*

Mr. René VERSTRINGHE, Nassaustraet 30, Gent.

##### 5. Conferentie van de Jonge Balie te Turnhout.

*Voorzitter :*

Mr. J. DE CANNIERE, Kloosterstraat 10, Herentals.

*Pleiter :*

Mr. Willy STYNEN, Passtraat 57, Geel.

##### 6. Conférence Libre du Jeune Barreau de Liège.

*Voorzitter :*

Mr. J. COLLARD, 33, rue des Augustins, Luik.

*Pleiter :*

Mr. Max HOGE, 40, avenue Jean Hans, Grivegnée.

##### 7. Conferentie van de Jonge Balie te Kortrijk.

*Voorzitter :*

Mr. J. BEELE, Vanden Bogaerdelaan 30A, Izegem.

*Pleiter :*

Mr. P. LAMBERT, Noordstraat 155, Roeselare.

##### 8. Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel.

*Voorzitter :*

Mr. J. VAN WAEG, Maria Louizasquare 66, Brussel 4.

*Pleiter :*

Mr. Robert DE DUFFELEER, Molenstraat, 142, Brussel 4.

##### 9. Conferentie bij de Jonge Balie te Leuven.

*Voorzitter :*

Mr. J. VERMEERSCH, Vaartstraat 31, Leuven.

*Pleiter :*

Mr. André VERBIST, Parysstraat 38, Leuven.

##### 10. Conferentie van de Jonge Balie te Dendermonde.

*Voorzitter :*

Mr. E. VAN HASSEL, Dr. A. Rubbensstraat 5, Zele.

*Pleiter :*

Mr. Paul SNOECK, Wilfordkaai 3, Temse.

---

### VOORZORGSKAS VOOR ADVOKATEN V. Z. W.

---

#### VOORLICHTINGSNOTA

---

#### Wat is de Voorzorgskas ?

Er bestaan zekere verkeerde denkbeelden aangaande de doelstellingen en de bedrijvigheid van de Voorzorgskas voor Advokaten en men beklaagt er zich over dat ze zich niet genoeg bezig houdt met haar « public relations ».

Deze nota — welke door andere zal gevolgd worden — tracht in deze leemte te voorzien.

De Voorzorgskas voor Advokaten is een Pensioenkas. Haar naam duidt het aan, het is een VOORZORGSKAS. Met recht wordt ze zo genoemd, want geen enkel beroep is minder vooruitziend dan dit der advokaten. Men zou verstomd staan zo men wist — zoals

de direktie van de kas het door de drang der omstandigheden weet — dat talrijke advokaten, zo ze onverwacht mochten overlijden, aan hun weduwe en kinderen slechts de zorg zouden laten van een toestand die het deficit benadert.

Men hoort soms vertellen dat de Voorzorgskas voor Advokaten enkel pensioenen toekent aan haar oudere aangesloten en aan hun weduwen.

Dit is onjuist. Enerzijds neemt zij de diensten op zich van het Pensioen van de Zelfstandige Arbeiders in uitvoering van de wetten van 30 juni 1956 en 28 maart 1960.

Anderzijds, zo zij pensioenen verleent aan haar bejaarde aangesloten en aan hun overlevende echtgenoten, beperkt haar bedrijvigheid er zich nochtans niet toe; zij kent vergoedingen toe aan de aangesloten van elke ouderdom die om een of andere reden minder of helemaal niet meer bekwaam zijn om te werken evenals vergoedingen aan de overlevende echtgenote van de vroegtijdig gestorven aangesloten.

Zij is tenslotte in staat haar aangesloten te bevoordelen door hun hypothecaire leningen toe te staan met het oog op de aankoop of het bouwen van een onroerend goed tegen voorwaarden welke voordeliger zijn dan de gewone.

Om een idee te geven melden wij dat tijdens het jaar 1961 het pensioen der zelfstandige arbeiders betaald werd aan 138 aangesloten die de ouderdom van 65 jaar bereikt hadden en aan 13 weduwen van aangesloten (wettelijke overleving).

Het konventioneel pensioen werd toegekend aan 197 aangesloten van meer dan 70 jaar en aan 46 weduwen van gepensioneerd aangesloten.

21 aangesloten ontvingen vergoedingen wegens gezondheidsredenen en 61 weduwen van vroegtijdig overleden aangesloten kregen vergoedingen uitgekeerd welke aangepast waren aan hun toestand.

Wat de vergoedingen betreft welke toegekend werden aan de advokaten die in hun gezondheid getroffen werden en aan de weduwen van vroegtijdig overleden advokaten is de vooruitgang van de tussenkomsten van de kas indrukwekkend, aangezien ze van 392.332 F in 1956 komen tot 1.172.970 F in 1961.

#### Welke zijn de bronnen van inkomsten van de Kas ?

##### A. De bijdragen.

Deze worden vastgesteld door barema's waarvan elke balie meester is.

In 1961 beliepen deze bijdragen 13.523.036 F.

B. De pleidooirechten welke geïnd worden door tussenkomst van de gerechtsdeurwaarders.

Zij beliepen in 1961 de som van 7.745.338 F.

##### C. De intresten van de geldbeleggingen van de Kas.

Zij bedroegen in 1961 3.178.735 F.

##### D. De schenkingen en legaten.

Wij zullen er over zwijgen...

#### Welke zijn de uitgaven van de Kas ?

##### A. De algemene kosten.

Deze werden tot het uiterste beperkt, daar de functies van beheerder en van leden van de raad van beheer gratis uitgeoefend worden en de kas geen bemiddelaars dient te bezoldigen.

B. De stortingen krachtens de wet op het Pensioen der Zelfstandige Arbeiders.

Zij beliepen in 1961 de som van 129.685 F.

C. De renten aan de aangesloten van meer dan 70 jaar en aan de weduwen van deze aangesloten.

Zij bereikten het laatste jaar het bedrag van 6.254.722 F.

D. De vergoedingen toegekend aan de aangesloten die in hun gezondheid getroffen werden en aan de weduwen en kinderen van de vroegtijdig overleden aangesloten.

Zoals gezegd beliepen zij 1.172.970 F.

#### Enkele juiste opvattingen.

Men zegt soms : « De jonge betalen voor de oude ». Nochtans diende er begonnen met pensioenen te betalen aan de bejaarde aangesloten. Er was geen middel om anders te werk te gaan. De noodwendigheden waren en zijn nog hemeltergend.

Men zou een onderscheid hebben willen maken tussen de vermogende aangesloten en deze die het niet zijn. Dit was technisch onmogelijk te doen.

Het probleem is nochtans ter studie in de commissies waarvan verder nog sprake is.

In ieder geval hebben wij pensioenen moeten toekennen aan aangesloten die geen of onvoldoende bijdragen betaald hebben.

Hierdoor ontstond wat men noemt de « back service » waarvan men voor het ogenblik de afschaffing bestudeert, afschaffing welke een reusachtige verhoging voor gevolg zou kunnen hebben van het bedrag der pensioenen voor alle aangesloten die voldoende bijdragen betaald hebben.

Men weet dat commissies gevormd werden op initiatief van de heer Stafhouder van Brussel om deze uiterst delicate vraagstukken te bestuderen.

Hoe dan ook — wat men over het algemeen niet weet — zelfs zo de back service niet onmiddellijk zou geresorbeerd worden, de jonge aangesloten die gedurende een ganse loopbaan hun bijdragen betaald hebben, zullen pensioenen ontvangen welke aanzienlijk hoger zullen zijn dan de huidige, maar het is te begrijpen dat de raad van beheer daaromtrent geen cijfers voorop zet.

Anderzijds genieten de jonge aangesloten gunstige aansluitingsvoorwaarden, vermits de bijdragebaremas — die, wij herhalen het, vrij door elke aangeslotene balie bepaald worden — progressief zijn in evenredigheid met het aantal jaren dat men op de tabel ingeschreven is.

Inzonderheid in Brussel zijn de bijdragen van de stagiaires (600 F per jaar) lager dan het minimumbedrag van de bijdragen welke voorzien worden door de wet op het pensioen der zelfstandige arbeiders.

Men zegt ook : « De Kas is rijk en zij zou van nu af aan reeds belangrijker renten en vergoedingen kunnen betalen dan deze die zij voor het ogenblik toekent ».

't Staat te bezien ! Dan zou men aan de leiders van de Kas kunnen verwijten de gelden van deze laatste te gebruiken voor een niet gerechtvaardigd doel.

Deze gelden behoren inderdaad aan de aangesloten als reserves welke bestemd zijn om hun toekomstig pensioen samen te stellen en zij dienen dus zorgvuldig beschermd te worden.

\* \* \*

Het is zeker dat de Voorzorgskas voor Advokaten de werkelijkheid der dingen van dichtbij onder ogen moet

durven zien en haar bedrijvigheid moet verwezenlijkt worden en zich ontwikkelen in de meest doeltreffende zin.

Aldus is vlug de noodzakelijkheid gebleken om vergoedingen toe te kennen aan de aangesloten leden die in hun gezondheid getroffen werden en aan de echtgenote van de vroegtijdig overleden aangeslotenen.

Te dien opzichte heeft de Voorzorgskas voor Advokaten, onder de druk zelf van de gebeurtenissen, een politiek ingevoerd van steeds belangrijker wordende onderlinge hulp en voor het ogenblik is het bedrag van haar tussenkomsten enkel nog beperkt door de noodwendigheden zelf van elk geval afzonderlijk.

In deze delicate zaak heeft de direktie van de Kas aangenomen dat de tussenkomsten van deze laatste dienden bepaald te worden in gemeenschappelijk overleg tussen de raad van beheer en de professionele gezagdragers, volgens de modaliteiten die eigen zijn aan elke omstandigheid.

Sommige personen zouden gewent hebben dat het toekennen van deze vergoedingen zou bepaald worden op vaste wijze volgens de normen van de bijstand ziekte-invaliditeit.

Dat is onmogelijk voor een kas die enkel 3.000 leden omvat.

Deze techniek maakt inderdaad een belangrijke dienst voor geneeskundige controle noodzakelijk die de algemene kosten op ondraaglijke wijze zouden verzwaren.

De aangeslotenen van de Kas staan anderzijds moreel hoog in aanzien en zij zijn onderworpen aan een strikte beroepstucht.

Dit geeft de mogelijkheid om zeer soepele modaliteiten van tussenkomst aan te nemen welke juist aangepast zijn aan de bijzondere omstandigheden.

Zo komt het dat in zekere gevallen vergoedingen toegekend worden aan de weduwe van een vroegtijdig overleden aangeslotene, tot op het einde van de studies van het jongste kind, of nog tot op het ogenblik dat de financiële toestand van belanghebbende terug gunstig wordt.

\* \* \*

De voorafgaande inlichtingen zijn algemeen en beperkt.

Zij zullen door andere gevolgd worden op verlangen van de Raad van Beheer van de Voorzorgskas voor Advokaten die nauwere en meer gevolgde betrekkingen wenst tussen de aangeslotenen en de direktie van de Kas.

Van zijn kant wenst de Beheerraad dat zijn leden hem de kritieken en suggesties zouden voorleggen welke nodig zijn voor de vervolmaking van de inrichting.

*De Raad van Beheer.*

## BALIE VAN ANTWERPEN

### Verkiezing Stafhouder

Op het einde van het vorig gerechtelijk jaar werd Mr. Albert Dieryck verkozen tot stafhouder der balie van Antwerpen.

Wij delen hieronder de tekst mede van de redevoeringen, die te dezer gelegenheid werden uitgesproken door de stafhouder in functie Mr. Marcel Roost en de nieuw gekozen stafhouder Mr. Albert Dieryck.

\* \* \*

### Rede van Stafhouder Marcel Roost

Mijnheer de Stafhouder,  
U met deze titel te mogen aanspreken vervult mij met geluk en trots,

Geluk om de eer die aldus wordt bewezen aan een confrater voor wie ik de grootste genegenheid heb en die ik in de loop der jaren meer en meer heb leren hoogschatten.

Rechtmatige trots omdat onze Balie met haar keus te vestigen op iemand die ten volle waardig is haar te leiden, blijk heeft gegeven van haar eigen grootheid te zijn bewust.

Na schitterende studies promoveerde U met de grootste onderscheiding op 3 oktober 1925 tot doctor in de Rechten van de Katholieke Universiteit te Leuven. U liet U kort daarop te Brusel op de lijst van de stagiairs inschrijven. Uw patroon was Mr. Veldekens, uw vroegere professor. Na Uw militaire dienst ging U naar Parijs om een stage te doen bij Mr. Herault, die wij later als Stafhouder te Antwerpen mochten ontmoeten.

Te Parijs hebt gij een deel van Uw tijd eraan besteed de lessen van Bartin, Ripert en Capitant te volgen. Laatstgenoemde introduceerde U in de Société d'Etudes législatives, waarvan gij secretaris werdt. Aldus kreeg gij de gelegenheid in de statige Raadkamer van het Hof van Cassatie, naar gedachtenwisseling onder professoren en hoge magistraten te luisteren.

Uw vele werkzaamheden gedurende dat jaar hebben ongetwijfeld een bezielen invloed gehad op de jonge rechtsgeleerde die U toen was.

En dan kwaamt gij naar ons. Gij werdt op 8 oktober 1927 in het eerste jaar stage ingeschreven want Uw twee jaren te Brussel waren gedeeltelijk bij het leger en gedeeltelijk in het buitenland doorgebracht. U ging in de leer bij Mr. Robert Van Reeth, toen een onzer grootste civilisten.

Daarop verliet U ons gedurende enige jaren om als secretaris van een hypotheaire instelling werkzaam te zijn. Daar werd Uw belangstelling voor het financieel recht aangewakkerd.

Na Uw terugkomst werdt Gij medewerker van Mr. Georges Van Doosselaere, bij wie gij u met handels- en zeerecht vertrouwd maakte.

Vollediger vorming kan men zich niet voorstellen. Gij hebt in uw latere loopbaan getoond wat er op zulke basis wordt opgebouwd.

Uw uitgebreide en merkwaardige studie over de kredietopening die gij onder de titel « L'Ouverture de Crédit » liet verschijnen, is er een getuigenis van.

Gij doceert Financieel Recht aan het St.-Ignatiusgesticht.

Aan het balieleven nam u geregeld deel. Gij zijt een trouwe bezoeker van al onze bijeenkomsten en van die der conferenties.

In 1948 waart Gij Voorzitter van de Conférence du Jeune Barreau.

Uw professionele gaven, de kiesheid waarmee Gij Uw zaken behandelt, Uw onberispelijke correctheid hebben U voor de functies in de Balie aan Uw Confraters aangewezen. In 1951 werdt gij lid van de Raad der Orde en sedertdien werdt Gij tot het lopend jaar toe zeven maal herkozen.

En thans bekleedt Gij de hoogste waardigheid die Uw Confraters U kunnen toekennen, ja de aanzienlijkste die een advocaat kan worden beschoren.

De Balie die U verkozen heeft weet dat aan Uw hoog ambt een grote verantwoordelijkheid is verbonden.

Aan Uw hoede heeft zij haar lot overgegeven omdat zij weet dat Gij haar met wijsheid zult leiden en dat Gij haar rechten en voorrechten met vaste hand zult verdedigen.

Ik ben overtuigd Mijnheer de Stafhouder, dat de grote eer die U wordt bewezen, hoe vleidend ook, minder indruk op U maakt dan het grenzeloos vertrouwen

waarvan Uw Confraters U blijk geven en waaraan U ongetwijfeld meer gevoelig zijt.

Moge U aan Uw huidige gewaarwordingen een levendige herinnering bewaren en moge U er een steun in vinden bij het volbrengen van Uw zware taak.

Ja, zware taak, laat mij toe, Mijnheer de Stafhouder een woord van diepgevoelde dank te zeggen aan al degenen die mij gedurende de laatste twee jaren zo dienstvaardig als kundig ter zijde hebben gestaan. De heren Oud-Stafhouders, op wier ondervinding ik nooit vergeefs beroep heb gedaan en de leden van de Raad aan wie ik allen een bijzondere inspanning hebben moeten vragen. Bij de huidige versnelde evolutie van alle instellingen staat de Balie inderdaad voor nieuwe problemen, die de aandacht van de Raad vergen en die vooral U, Mijnheer de Stafhouder, buiten Uw andere taken menigvuldige bijkomende bemoeiingen en een grondige studie zullen opleggen.

Niemand is beter dan U voorbereid om deze plichten te volbrengen. Ik zal U met een gerust gemoed de leiding van onze Balie overmaken. Zij is een grote, een schone Balie waar de beste tradities van correctheid in Confraterniteit in ere worden gehouden, en die de vergelijking met welke Balie ook zegevierend doorstaat.

Van harte wens ik dat Uw Stafhouderschap spoedig mag zijn.

#### Rede van Stafhouder Albert Dieryck

Wanneer ik de gevoelens die mij bij zulke uitzonderlijke levensgebeurtenis aangrijpen poog te doorzien dan ontwaar ik.

Eerst een gevoel van dankbaarheid voor de grote eer die mij wordt aangedaan en vooral van ontroering voor de blijk van genegenheid en vriendschap mij hier getuigd;

Maar ook een vrees niet geschikt te zijn voor het hoge gezag dat U mij wil verlenen, en die vrees verscherpt tot een gevoel van angst wanneer ik hoor, Mijnheer de Stafhouder, welke hoedanigheden U mij toeschrijft, die ik niet bezit, en waarvan U inderdaad gedurende twee jaren zo indrukwekkend blijk hebt gegeven.

Allen hebben met dankbaarheid bewonderd hoe hoog U de waardigheid van uw gezag hebt gehouden, en ook hoe uwe zachtaardigheid en goedheid van inborst steeds uit uw optreden straalde.

En van uw onuitputtelijk geduld kunnen alle leden van uw tuchtraad getuigen.

De voorzienigheid heb ik dan ook te bedanken dat U gedurende twee jaar mij, als ware het mijn engelbewaarder, als pro-stafhouder ter zijde zult staan.

Maar ook wil ik nog de voortreffelijkheid aangeven van uwe redevoeringen bij de opening van onze beide conferenties, waardoor het prestige van de orde ten overstaan van de buitenwereld werd verhoogd.

Ik blijf nog onder de indruk van uw diepgaande beschouwingen — na de redevoering van Mter Gunzburg — over de vergeestelijking van de materie waartoe de recente wetenschap ons leidt.

En ik neem deze gelegenheid te baat, Mijnheer de Stafhouder, om U voor dit alles namens ons allen te bedanken.

Het is U wel gekend wat de balie heeft te danken aan elk van onze geëerde oud-Stafhouders.

Hun voorbeeld aanschouw ik met dankbaarheid en de vrees het maar van zeer ver te kunnen volgen.

In de zware taak die op mijn schouders zal rusten hoop ik steeds op hun hlup en morele steun te mogen rekenen.

Elke diepe ontroering wekt voor de geest, zegt men, gans het verleden.

Voor mijn ogen rijzen ineens de lange en gelukkige jaren in uw midden doorgebracht waarin de dankbaarheid wortelt voor de blijk van genegenheid en vertrouwen die mij heden, mijn waarde Confraters, door uwe wil te beurt valt.

Maar onder allen zou ik willen herdenken mijn patroon Mr. Van Reeth, die mij opleidde in het beroep, en zijn wijsheid aan zijn stagiaires openbaarde in kernachtige gezegden. De ouderen onder ons zullen zich herinneren hoe zijn nooit luwende overtuiging als een natuurkracht losbarstte in onze gerechtzalen.

Aan hem heb ik zoveel te danken en ook aan Mr. Georges van Doosselaere die mij inwijdde in de gebruiken van het handelsrecht.

Ook aan zovelen onder U die mij jarenlang de vreugde hebben geschonken van vriendschap voor mij en medegevoel voor mijn gebreken die te veel gekend zijn opdat ik erover zou spreken.

Maar in het bijzonder richt ik mij tot Mr. Castille, altijd zo minzaam in omgang, zo naarstig en zo stipt in de behandeling der zaken, zo kalm en helder in zijn betoog, die werkelijk voor de jongeren als een voorbeeld mag geprezen.

Indien U toch gemeend hebt dat het stafhouderschap hem dit jaar niet kon worden voorbehouden is het wellicht omdat het U wenselijk scheen dat een jaar te voren de verkorene zou zetelen in de tuchtraad, en dit geleidelijk bijna een traditie is aan het worden.

Waarde Confraters,

Ik zou willen eindigen met een blik op de toekomst.

Het is een alledaagsheid te horen dat de advocatuur niet meer aangepast is aan de eisen van het moderne zakenleven.

De tijd ontbreekt om hier dit veelzijdig probleem te stellen en het is niet dienend het in een paar woorden aan te snijden.

Toch wil ik eraan herinneren dat de aanpassing aan de zich steeds wijzigende levensomstandigheden de grondwet is van de natuur. De balie kan zich eraan niet onttrekken, indien zij haar zending, haar gezag en plaats in de gemeenschap niet wil prijsgeven.

Daarom richt ik mij tot de jongeren onder ons opdat zij hun toekomst zouden helpen vrijwaren.

Hoe? Door spontane en ijverige medewerking tot klare opvatting van de ons gestelde eisen, tot klare stellingname, en na de duidelijke probleemstelling door wel doordachte suggesties tot de oplossing.

Want de balie van Antwerpen, onze balie, levend in nauwer contact met de zakenmiddelen van een grote havenstad, rechtstreeks getuige van de ongelooflijke versnelling van het levensrytme, is geroepen en beter in staat dan andere om baanbrekend werk te verrichten.

De ouderen waartoe ik behoor wensen mede te werken, zij zullen U aanmoedigen en steunen in het licht van onze tradities en hun eigen ervaring. Maar het impuls en de geestdrift moet van de jeugd komen. Dat ook is een wet der natuur.

Laat ons dan lustig aan de ploeg gaan om samen de werkelijkheid diep genoeg om te werken tot vruchtbare bodem opdat de advocatuur in de toekomst zou gedijen en haar taak zonder beperking vervullen tot welzijn van de steeds ruimer wordende gemeenschap tot dewelke wij behoren.

Daartoe dienen de tradities en de morele waarden van ons beroep in gene mate prijsgegeven en zeker niet, wat onze balie kenmerkt, de verbondenheid en

de vriendschap die over alle tegenstellingen heen tussen ons allen werd gesmeed.

Tot het behoud en de verruiming van deze vriendschap hoop ik als stafhouder te kunnen bijdragen.

Dat is mijn vurigste wens.

### BALIE VAN BRUGGE

#### Samenstelling Raad der Orde 1962-1963

Stafhouder : Mr. Willy David, uittredend.

Leden : Mrs. Jan Dinnewith, Hendrik Olivier, Etienne d'Hont, Felix Porta, Robert Ancot, Boudewijn Vandervennet, Albert De Ketelaere, Pierre Matthys, Carlos Maertens, Maurits Depuydt, Raoul De Pauw, Jan Felix, Maurits Geuens, Albert Claes.

### VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN ANTWERPEN

#### Samenstelling van het bestuur voor het jaar 1962-1963

Voorzitter : Mr. André Debergh; Eerste Ondervoorzitter : Mr. Andries Kinsbergen; Tweede Ondervoorzitter : Mr. Hugo Donckers; Schatbewaarder : Mr. Frederik Erdman; Secretaris : Mr. Hein Albers.

De openingszitting zal plaats hebben op zaterdag, 13 oktober 1962.

#### Rede van Krijgsauditeur J. Maes

De laatste eigenlijke studievergadering van vorig gerechtelijk jaar ging door op dinsdag, 12 juni 1962 in de Scheikamer van de bouwmeesters.

Eerste Substituut Krijgsauditeur Jacques Maes kwam ons onderhouden over « Vijf jaar Duitsland ».

Reeds in zijn inleiding maakte de gastspreker het duidelijk dat die periode niet uit vijf aaneengesloten jaren bestond, maar wel uit vijf onderscheiden, langdurige verblijven, gestrekt over bijna twintig jaar.

Het werd een bloemlezing van alle problemen en wetenswaardigheden, die de leden van de balie kunnen interesseren : de houding van de Duitse bevolking vóór, tijdens en na het nazi-regime, de verhouding van het Rheinland tot de streek van Overrijn, de « politieke Dumheit » in contrast met het « Wirtschaftswunder », de voor onze begrippen hoogst originele rechterlijke inrichting, de doelmatige oplossing der verkeersproblemen en ten slotte de psychische reactie der Duitsers op de aanwezigheid van vreemde leger-eenheden.

Dit alles en nog veel meer werd voorgebracht in een prachtige taal, een losse, aangename betoogtrant en met een scherp, psychologisch doorzicht dat echter nooit meedogenloos was.

Zonder onze vorige gastsprekers enig onrecht aan te doen, mogen wij toch onderlijnen dat de Conferentieleden uitzonderlijk opgetogen waren over deze voordracht, die naar vorm en inhoud voortdurend wist te boeien.

J. M.

#### Verslag over het jaar 1961-1962

Net één jaar geleden — het was op 26 juni — werd er hier in dezelfde confraternele stemming, doch onder een ietwat mildere temperatuur, een nieuw bestuur gekozen, met als Voorzitter, Mr. Jos Marck.

Naast Mr. J. Cortvriend werd als Ondervoorzitter gekozen, Mr. Karel Ferdinand en als Schatbewaarder, Mr. Fernand Collin.

Bij het aanhoren van deze opsomming, meent U wellicht dat er hier enige verwarring met Balie-Sport in mijnen hoofde bestaat. Wel, dat is niet het geval : het gaat wel degelijk over het nieuw bestuur van de Vlaamse Conferentie voor het jaar 1961-62.

Dynamisme en energie, overheersende kwaliteiten, die door de sportbeoefening bevorderd worden, kenmerkten dan ook het jaar.

Als bewijs daarvan : op 28-9, nog vóór de opening luidde de Vlaamse Conferentie reeds haar activiteiten in.

Talrijke confraters kwamen bijeen in het Rubenshof om daar te vernemen wat Mr. Van Hoecke dacht over de Orde.

Na het keizerlijk decreet van 14-12-1810 zeer kritisch te hebben ontleed, sloot spreker aan bij de anti-viering-houding van de Antwerpse balie. Dat men er aan gedacht had op 23-6-61 de 150e verjaardag van dit decreet te vieren, is immers onbegrijpelijk, tenzij men weet dat het een Brussels idee is.

Een ander idee uit de hoofdstad is, dat van het oprichten van een nationale orde der advocaten.

Beide punten maakten van de voordracht van Mr. Van Hoecke als het ware een tweeluik. Het eerste werd op algemene beaming onthaald, het tweede gaf aanleiding tot een genanimeerd debat, dat werd besloten door een aanmaning van Stafhouder Roost, om voorzichtig te zijn in de becritisering van een ontwerp dat nauwelijks goed gekend is.

Al diegenen die houden van moderne welsprekendheid, kwamen in talrijke schare bijeen op 14 november in het Assisenhof te Antwerpen, om er het zeer humaan pleidooi voor de Man van Lebak te aanhoren. Met overtuiging, stijlvol en met de overredingskracht die hem kenmerkt, pleitte Mr. W. Lens voor de plichtsbewuste en menslievende Havelaar, die zich had ingespanssen voor de verdediging van het Javaanse volk.

Deze emotievolle redevoering werd terecht op een daverend applaus onthaald.

Ook de Heer Stafhouder Roost besloot zijn antwoord als volgt : « De verdediging van de Man van Lebak kon niet doeltreffender worden voorgedragen dan U het hebt gedaan. U hebt mijn oprechte bewondering afgedwongen ».

Bij de aanvang der zitting had Voorzitter Jos Marck de aanwezigen hartelijk welkom geheten en vaderlijke woorden tot de jonge confraters gericht.

Na de plechtige zitting verdrong men zich in de salons Sarteel, waar Voorzitter en Mevrouw Jos Marck, een schitterende en stemmingvolle receptie aanboden. Traditiegetrouw volgde daarop een banket in de bovenzaal van het hotel Century. Er was een grote opkomst. Tafelredevoeringen, revue en drank, zorgden voor de stemming. Hier werd de officiële dag afgesloten en begon de officiële...

17 november, een gure herfstsdag, die voor de stagisten echter werd opgevrolijkt door de jaarlijkse stagistenontvangst. Buiten de herinnering aan de gebruikelijke redevoeringen van de Heer Stafhouder en de Heer Voorzitter, bewaren de stagisten natuurlijk de herinnering aan de uitreiking van de prijzen Herman de Jong — in 1961 weggekaapt door Mr. Rik de Munck en Mr. Freddy Erdman — en aan de zeer treffende gelegenheidstoespraak van de nieuwe verteenwoordigster van het eerste jaar, Mr. Magda Claessen en... aan de « goede oude klare ».

Op de eerste dag van de maand december verdoolden wij in een ruimtevolle zaal, die werd opgevrolijkt door de aanwezigheid van talrijke confraters met hun echt-

genoten. Na de zeer diep gevoelde voordracht van Den Doolaard, waarbij een schrikbeeld van de atoomoorlog werd opgeroepen, waren velen verplicht het wettig pessimisme op hun manier te verdringen.

Dat advocaten soms ook melomanen zijn, werd op 15 december bewezen. Zij kwamen naar «Clara en Johan» in de Kameropera te Antwerpen. Daar de operakunst mij eerder vreemd is, ben ik in de onmogelijkheid, met kennis van zaken, een beoordeling over het spektakel te geven.

In 't Voske, op de Sint-Niklaasplaats, werd menige ernstige activiteit belegd. Reeds in januari sprak Mr. Debaeck daar over de hervorming van de Burgerlijke Rechtsvordering. Nooit was een debat zo levendig. Inderdaad, was er gebleken bij de ontleding van het ontwerp en uit de kommentaar van het geacht parlementslid, dat de advocaten wel eens een zaak minder zouden kunnen hebben.

Beide Conferenties verbroederden op 31 januari om hun ouderdomsdeken te vieren. Dit gebeurde ter gelegenheid van een klein banket in de Hulstkamp. In de gebruikelijke redevoeringen werd de jarige gevierd. Mr. Wittemans mocht een blijvende en tastbare herinnering in ontvangst nemen. Mr. Wittemans was een glunderende feesteling.

De Vlaamse Conferentie had niet voorzien dat op 20 februari Glenn de ruimte zou invliegen, juist toen Dr. Jan Hendrickx kwam spreken over syndikalisme en Openbaar Ambt. Er was inderdaad geen enkel verband tussen het stakingsrecht der ambtenaren en de actieve ruimtevaartpogingen van de Amerikanen. Wat er ook van weze, de Vlaamse Conferentie moet daardoor het verlangen hebben gekregen ook een grote verplaatsing te doen. Dit gebeurde trouwens reeds twee dagen later. De Vlaamse Conferentie bracht een bezoek aan de Kredietbank te Brussel, waar zij werd vergast op een interessant en sympathiek onthaal. De deelnemers verkondigden 's anderendaags dat de afwezigen ongelijk hadden, vermits de dames een zeer mooi boek ter herinnering hadden gekregen. Dit was echter niet de ware reden: de deelnemers dachten voornamelijk aan de genoten dranken op de receptie.

Internationale voetbalmatchen zijn niet van aard om de Vlaamse Conferentie te doen afzien van haar traditie, regelmatig culturele manifestaties in te richten. Professor Lambrechts heeft dat tot zijn schade moeten ervaren, vermits de redevoering van deze zeer vooraanstande figuur, voorzien, op 22 maart in het Assisenhof te Antwerpen, in de pers in de schaduw was gesteld door de voetbalmatch Real Madrid. De afwezigen hadden nochtans ongelijk, daar men niet zo dikwijls de gelegenheid heeft en het genoeg een zo hoogstaande redevoering te kunnen beluisteren: «Universele beschaving en nationale kulturen». De Heer Erevoorzitter Victor, is dan ook al te welwillend geweest door deze redevoering te publiceren in het Rechtskundig Weekblad, ten behoeve van de afwezige verwoede voetbalsupporters.

Na deze merkwaardige voordracht had er een mooie ontvangst plaats in de salons Magnus, aangeboden door de Voorzitter en Mevrouw Jos Marck. Het dient aangestipt dat, op het ogenblik dat de T.V.-uitzending ten einde was, er werd vastgesteld dat er 50 deelnemers meer waren op de receptie dan op de voordracht. Het was opmerkelijk dat alle supporters van Balie-Sport wel aanwezig waren op de voordracht. Balie-Sport verwezenlijkt immers prestaties die geen enkele internationale voetbalploeg kan evenaren. Heeft de Antwerpse ploeg op 11 januari de ploeg van de Rotterdamse confraters niet verslagen met een verpletterende 11-2?

April is een maand voor elke gril. Het was dan ook het aangewezen moment om de voordracht te beluisteren van Mr. Mattheessens Sr. over het zeer ernstig onderwerp «De Vlaamse taal en het gerecht», maar dan op de onderhoudende en sappige manier, waarvan hij het geheim bewaart.

Ook magistraten vereerden dit jaar de Vlaamse Conferentie met hun beschouwingen. De Heer Voorzitter Ceulemans sprak over «Mariage Councelor». Dit was de Engelse vertaling van de titel «Is het huwelijk een verouderde instelling?». De meeste confraters hadden gemeend in de titel een nieuw facet voor de uitbreiding van hun zaken te vinden. Ze kwamen dan ook zeer talrijk. Vol belangstelling aanhoorden zij de beschouwingen over al hetgeen met het huwelijk en de echtscheiding verband houdt. De Heer Ceulemans werd op een warm applaus onthaald.

De Heer Tilkin sprak op 22 mei over lederen jekkers en tricheurs. Het enthousiasme en de toewijding waarmee de Heer Kinderrechter zijn ambt vervult, waren en garantie voor een zeer gedokumenteerde, humane en merkwaardige uiteenzetting.

De Heer Krijgsauditeur Jacques Maes onthaalde de Vlaamse Conferentie op herinneringen aan 5 jaar Duitsland.

Professor Collin onderhield op 6 juni de Vlaamse Conferentie over «Moderne Internationale Financieringen - De Rekenmunt». Talrijk was de opkomst in het Restaurant Perigord en velen hebben heel wat geleerd over de financies.

Zoals elk jaar werd de Vlaamse Conferentie ook de gelegenheid geboden een filmvoorstelling bij te wonen. De film «Het Naakte Eiland» heeft de liefhebbers van grote cinemakunst werkelijk verwend. Diegenen die enkel door de titel werden aangetrokken, zullen wellicht de pijnlijke ernst van het onderwerp hebben vergeten bij het aanschouwen van dit artistiek filmgedicht.

De vier kandidaten voor de prijskamp H. De Jong, Mrs. Karl Lens, Jacques Deprez, Werner Engels en Hugo Daeseleire, betraden de meest gevarieerde terreinen in een vorm en een stijl die even divers waren. Het zal niet gemakkelijk zijn voor de jury daaruit de laureaat aan te duiden. Ik weerhoud mij dan ook van elke poging om de jury gunstig te bevooroordeelen.

Het was voor de Vlaamse Conferentie op zaterdag 16 juni een genoegen te kunnen aansluiten bij de verjaarsfeesten van het Rechtskundig Weekblad en eveneens hulde te kunnen brengen aan haar Erevoorzitter, Stafhouder R. Victor.

Dit is één bilan van het voorbije jaar.

M. V.

#### CONFERENTIE VAN DE JONGE BALIE TE BRUGGE

##### Samenstelling van het bestuur voor het jaar 1962-1963

Voorzitter: Mr. Raoul De Pauw, Weststraat 111, Blankenberge. Onder-Voorzitter: Mr. Frank Dousse-laere, Weststraat 53, Moerkerke. Secretaresse: Mr. Magda Sabbe, Waalsestraat 34, Brugge. Hulpsecretaris: Mr. Georges Soenen, St-Jorisstraat 6, Brugge. Leden: Mr. Jozefa Verduyn, Bалиestraat 7, Brugge; Mr. Paul Ducheyne, Nieuwe Gentweg 29, Brugge; Mr. André Heymans, Kerkstraat 43, Oostende.



## CONFERENTIE DER JONGE BALIE TE KORTRIJK

### Samenstelling van het bestuur voor de gerechtelijke jaren 1962-1963 en 1963-1964

Voorzitter : Mr. Jacques D'Hulst, H. Nolfstraat 18, Kortrijk.

Secretaris : Mr. Michel Albers, Leopoldstraat 17, Kortrijk.

Schatbewaarder : Mr. Jozef Vandenbulcke, H. Horriestraat 13, Roeselare.

## CONFERENCE DU JEUNE BARREAU D'ANVERS

### Samenstelling van het bestuur voor het jaar 1962-1963

Voorzitter : Mr. Carl Verhaaren; Ondervoorzitters : Mr. Denise Wostijn en Mr. José R. Gunzburg; Secretaris : Mr. Yves Morlion; Schatbewaarder : Mr. Robert Van Den Bosch.

## NECROLOGIE

### Mr. Fritz WILLEMS.

Mr. Fritz Willems, oud-stafhouder der balie van Hasselt, is onverwacht overleden en werd op 16 augustus l.l. ten grave gedragen. In zijn nummer van 30 december 1956 bracht het Rechtskundig Weekblad aan deze hoogstaande advocaat een warme hulde ter gelegenheid van zijn gouden beroepsjubileum.

Wij delen hieronder de tekst mede van de rede die bij de teraardebestelling werd uitgesproken door Mr. A. Byvoet, stafhouder der balie van Hasselt.

Het Rechtskundig Weekblad deelt oprecht in de rouw der naastbestaanden van de betreunde stafhouder.

\* \* \*

Mijnher de Stafhouder,

Op zondag, 12 augustus 1962, in de vroege morgen, na een verpozende nacht, bij het ontbijt, hebt U ons allen plots verlaten.

Nochtans waart U daags voordien met kinderen en kleinkinderen nog naar de Zonhover vijvers getogen en hebt U er jeugd- en andere herinneringen opgehaald welke uw aanhoorders verrasten door hun juistheid en nauwkeurigheid, blijk van een ongewone klaarheid van geest gepaard met een uitzonderlijk geheugen.

Wel hadden wij de jongste maanden niet meer het genoegen U ter Rechtbank te ontmoeten gezien Uwe, tot dan toe nimmer op de proef gestelde gezondheid, enigszins onrust verwekte.

Eenieder was er echter van overtuigd dat uw ongevenaarde natuur wederom spoedig de bovenhand zou halen en dat wij bij het nakend nieuw rechterlijk jaar uw sympathieke verschijning wederom in gehoorzalen en wandelgang zouden ontmoeten.

Het heeft zo nochtans niet mogen zijn.

Onze Hemelse Vader koos een hoogdag uit, een uitzonderlijk mooie zomerdag, een vooravond van de Hemelvaart van Onze Lieve Vrouw, in dewelke U steeds Uw vertrouwen stelde, om U terug tot Hem te roepen.

De forsige eik werd plots neergeveld en gans alléén in de stille huiskamer, een melodieuze spelende transistor in de hand, zijt U ontslapen in de dood, kalm en vredig, als het licht dat uitdooft, als iemand die gewetensvol zijn dagwerk en zijn levenstaak heeft volbracht en, in een ongemerkte droom, voor eeuwig de opperste rust is ingetreden.

U ging heen, harmonisch in het kranslicht van uw schone, hoge leeftijd, harmonisch zoals U altijd geweest zijt in uw bekwaamheid, in uw arbeid, in uw omgang.

En toch, wij hebben het allen levendig aangevoeld, wanneer het bericht van dit overlijden ons bereikte, te midden van onze verlofdagen, die velen onder ons, in rust en verpozing, buiten Gerechtshof en stad hielden, hoe dit nieuws ons pijnlijk kwam verrassen.

Zó lang reeds waren wij vertrouwd met de gemoedelijke en hartelijke verschijning van U, onze Bâtonnier, zoals wij U steeds noemden.

U had, in het leven van de Balie en van de Rechtbank alhier een zo persoonlijke en zo gezagvolle plaats ingenomen dat het ons voorkwam dat U tussen ons stond sinds een onheuglijke tijd en dat wij niet aanvoelden dat deze eens een einde zou moeten nemen.

Zo waart U een onafscheidelijk deel en sieraad geworden van onze Hasseltse Balie, waaraan U met hart en ziel verknocht waart, wiens gezag tot ons allen doorgedrongen was, gelouterd en veredeld door bejaafdheid, werk en ervaring.

Zo waart U ons bekend als de stille, wijze en steeds vriendelijke man, evenwichtig in denken en doen, beheerst en bezadigd, eerlijk en voorbeeldig in uw optreden, als raadsman als Stafhouder, als mens.

Wanneer wij, uw confraters, heden voor de laatste maal rondom U geschaard staan, denken wij onwillekeurig terug aan die heuglijke dag van 16 november 1956, waarop wij Uw gouden jubileum als advocaat mochten vieren, een schier enige gebeurtenis in de analen van onze Balie.

Hoe aangenaam het mij, uw oud-stagist, toenmaals was bij die gelegenheid, als Stafhouder, de feestrede uit te spreken des te meer voel ik thans aan hoe zeer het mij leed doet de feesttonen van toen in een rouw-hulde te veranderen.

Op 26 mei 1883 zaagt U het levenslicht in onze goede stede, in die ancestrale woonst van de Demerstraat, waar U gans uw leven hard gewerkt hebt en welke U slechts onlangs in de zomermaanden verliet om te komen verpozen in de luchtige villa in die mooie nieuwe wijk, aan dewelke U uw naam verbonden hebt.

Opgevoed in een voorname gezinskring waar men een overwegend belang hechtte aan traditie, opvoeding en verstandelijke verheffing, hebt U steeds van deze oorspronkelijke richtlijnen de onderscheiden merken gedragen.

Na voltrekking uwer humaniorastudies aan het St.-Jozefscollege alhier behaalde U op 8 oktober 1906 aan onze Leuvense Alma Mater het diploma van Doctor in de Rechten en op 4 november 1907 dit van licentiaat in het notariaat.

Het spoor volgend van uw grootoom Eduard Willems, voorzitter der Rechtbank en van uw oom Meester Paul Willems, uw patroon, legde U op 7 november 1906 de grondwettelijke eed af voor het Hof van Beroep te Luik en trad U in dienst van het Recht dat U tot het einde toe steeds met zoveel getrouwheid diende.

Amper vijf jaren nadien, op 28 februari 1911, werd U tot pleitbezorger aangesteld, ambt dat U eveneens tot het einde toe met zoveel beleid waargenomen hebt.

Nog zeer jong, na slechts zes jaren praktijk, had U zich derwijze weten te doen gelden dat U op 25 maart 1912 door wijlen Koning Albert benoemd werd tot plaatsvervangend Vrederechter, functie die U vervulde tot aan de fatale leeftijdsgrens, in 1953.

In het naoorlogsjaar 1919 werd U aangesteld als Rijksraadgever bij de Dienst van Recuperatie en van datzelfde jaar dateert uw aanstelling tot Advocaat van het Departement van Financiën, wat U steeds

gebleven zijn en wat U op dusdanige wijze verpersoonlijkte dat de confraters zich bezwaarlijk een ander vertegenwoordiger van dit Beheer konden voorstellen.

Het jaar 1920 zag uw bevordering tot Staatscommissaris bij de Dienst van Oorlogsschade.

Van bij de ontginning van het Kempisch kolenbeken bleef U tot in 1953, wanneer U de wettelijke leeftijdsgrens bereikte, plaatsvervangend Voorzitter van de Scheidsrechterlijke Commissie, opgericht ter behandeling van de betwistingen voortspruitend uit de arbeidsongevallen in de Limburgse Kolenmijnen.

Ook op professioneel gebied zijn U steeds op het voorplan getreden.

Van bij de oprichting van een zelfstandige Tucht-raad bij onze Balie werd U onafgebroken door Uw confraters als lid verkozen, tot U in 1954, op eigen verzoek, de plaats aan jongeren overliet.

Tot twee maal toe, voor 1937-39 en 1946-47, werd U tot Stafhouder verkozen, ambt dat U steeds met zoveel waardigheid vervuld hebt in vaak uiterst delicate omstandigheden.

De beroepsaangelegenheden lagen U nauw aan het hart; steeds waart U onze vertegenwoordiger op de vergaderingen en congressen van het Verbond van Belgische advocaten, waarvan U ook tot onder-Voorzitter verkozen werd.

U werd bevorderd tot Officier in de Leopold- en Kroonorde.

Veelvuldig waren uw bekommernissen in de schoot van zovele stedelijke en provinciale verenigingen.

Ik wil mij echter beperken tot de advocaat die U waart, beroep, dat in onze ogen althans, al uw andere gewaardeerde functies, in dienst van de gemeenschap, op het achterplan schuift.

Want, zoals wij het voorheen mochten getuigen, Advocaat waart U in de volle betekenis van het woord.

U waart een bij uitstek gedistingeerd advocaat. Een «gentleman».

Alles in U wees uit dat U de verpersoonlijking waart van waardigheid, adel en voornaamheid.

In uw omgang met uw confraters, vooral met de jongeren, waart U van een minzaamheid en een goedmoedigheid, die U de diepste genegenheid hadden verworven. U had een groot hart dat op intense wijze meevoolde.

Als Stafhouder waart U een voorbeeld van diepe eerbied voor de handhaving onzer beroepsregels en toch van vaderlijke hartelijkheid voor de leden van de Balie.

U waart de oudere confrater die wij allen, zonder uitzondering, graag mochten.

Wij kunnen thans niet anders dan de belijdenis herhalen, welke wij U reeds in 1956 aflegden: dat wij U waarderen om uw gewetensvol plichtsbesef; om uw verheven gedachten, uw diepzinnige studies en om de uitgebreidheid uwer juridische kennis; om uw geraffineerde opvoeding, uw delicatessie en correctie; om uw edelmoedige gevoelens, de waardigheid in gans uw leven, om de voorkomendheid in uw karakter; om uw rotsvast geloof; om uw verhoudingen tegenover uw confraters, die nooit vruchteloos bij U om raad gingen, kortom om gans uw levenswandel, welke eerbied afdwingt, van Magistratuur en Advocatuur, van al die U benaderden.

Mijn waarde Stafhouder, Mr. Willems, U zijt heengegaan na een leven van grootheid, schoonheid en adeldom, voortzetting van de droom van diegenen die U zijn voorafgegaan en richtlijn voor hen die U volgen.

Aan Mevrouw Willems, Uw minzame en trouwe, toch steeds zó met U bekommerde echtgenote, welke lief en leed met U deelde, aan de nabestaanden en gans

bijzonder aan onze confrater en vriend Meester Emmanuel Willems, betuigen wij onze diep meevolende deelneming in de rouw die hen treft.

De naam, het richtinggevend voorbeeld en de merkwaardige verdiensten van uw betreurde echtgenoot en vader blijven bij onze Balie in aanzien bewaard en zullen blijven naleven met de vrome glans van een edel en kostbaar sieraad.

Moge deze belofte tot berusting en opbeuring stemmen.

Mijn dierbare Bâtonnier, deze ultieme huldeblijk draag ik U op in naam van gans de Balie, tevens in piëteitvolle erkentelijkheid aan mijn oud-patroon, met onze meest hartelijke dank voor al het wijze, het goede en het schone dat wij van U mochten leren en dat wij in dankbare herinnering aan U, in ere houden.

## ERRATUM

In het nummer van het Rechtskundig Weekblad van 24 juni 1962, kol. 2550 en volg. werd het arrest gepubliceerd, uitgesproken door de 3e Kamer van het Hof van Beroep te Brussel in zake Van Hecke t/ Moens.

Ten gevolge van een vergissing der drukkerij is er uit de derde «overweging» een zinsnede weggevallen waardoor de tekst onbegrijpelijk wordt.

Wij betreuren dit ten zeerste en geven hieronder de juiste tekst met in cursief gedrukte letter hetgeen aan de druk ontbreekt.

Onze lezers zullen wel de verbetering op de nuttige plaatsen willen aanbrengen.

«Overwegende, wat dit laatste punt betreft, dat het »tussenvonnis waarbij de bewijsvoering van bepaalde »feiten toegelaten werd geen beslissing getroffen heeft »betreffende de ontvankelijkheid of *de doeltreffendheid van de feiten met betrekking op de verhouding »van geïntimeerde met „Steffie” en dat er dien- »volgens desbetreffend geen gewijsde zaak kan »bestaan »;*

## MEDEDELINGEN

### Vlaams Rechtsgenootschap te Leuven

*Het «Vlaams Rechtsgenootschap» te Leuven zond aan zijn leden onderstaand rondschriven:*

Waarde Heer en Geacht Medelid,

Het Bestuur van het Vlaams Rechtsgenootschap (Vereniging van de Vlaamse oud-studenten van de Rechtsfaculteit te Leuven) heeft de eer U uit te nodigen tot de Algemene Vergadering, die zal gehouden worden te Leuven op zondag, 23 september e.k. te 10.30 u., in de Kleine Aula (ingang langs het Pauscollege, Hogeschoolplaats, 3), onder het voorzitterschap van Meester Karel Van Baarle, advocaat te Antwerpen.

Op de dagorde staat het actuele probleem van de «Fiscale hervorming». Mr. Paul Meyers, oud-minister en volksvertegenwoordiger zal het onderwerp inleiden. Daarna zal een debat plaats hebben.

Gezien het algemeen belang van het onderwerp wordt er geen speciale sectievergadering voorzien voor de notarissen en kandidaat-notarissen.

Na de Algemene Vergadering zal er gelegenheid zijn om samen te lunchen in een restaurant van het centrum van de stad. De prijs bedraagt (dienst inbegrepen, zonder drank) de som van 125 F. Het bestuur

zou het ten eerste op prijs stellen de inschrijvingen in de eerstvolgende dagen te mogen ontvangen, uiterlijk op 15 september e.k., door storting op de postrekening nr. 1328.33 van de « V.Z.W.D. Vlaams Rechtsgenootschap, Leuven ».

Gelieve te aanvaarden, Waarde Heer en Geacht Medelid, de betuiging onzer gevoelens van hoogachting.

*Prof. Dr. E. Van Dievoet,*  
Ere-Voorzitter.

*Dr. Juris André Prims,*  
Sekretaris.

*Prof. Dr. F. Collin,*  
Voorzitter.

### Confraternitas Sancti Yvonis

*Ter gelegenheid van de heropening van het gerechtelijk jaar zond de Confraternitas sancti Yvonis aan magistraten en leden der balie te Antwerpen het onderstaand bericht :*

De Raad van de Confraternitas Sancti Yvonis heeft de eer Ued. uit te nodigen op de Plechtige Mis van de H. Geest welke zal opgedragen worden ter gelegenheid van de opening van het rechterlijk jaar, op maandag 3 september aanstaande, te elf uur, aan het hoofdaltaar in de St.-Jacobskerk, te Antwerpen.

### Frans Van Cauwelaert-Fonds

Het Frans Van Cauwelaert-Fonds heeft tot doel Vlaamse wetenschappelijke arbeid aan te moedigen en te bevorderen. Dit zal geschieden door het toekennen van een prijs aan auteurs van Belgische nationaliteit, voor een oorspronkelijk in het Nederlands gesteld werk van onbetwistbare wetenschappelijke waarde, hetzij in boekvorm gedrukt of als manuscript aan het Frans Van Cauwelaert-Fonds ingezonden. Licentiaatsverhandelingen, handleidingen en handboeken zullen voor deze prijs niet in aanmerking worden genomen.

Een prijs van 80.000 F zal om de twee jaar worden toegekend en wel volgens een beurtwisseling, waarbij enerzijds, werken betreffende de humane wetenschappen en de filosofie, en anderzijds, werken betreffende alle andere wetenschappen zullen in aanmerking komen.

De prijs voorbehouden aan de werken betreffende de humane wetenschappen en de filosofie zal voor de eerste maal worden toegekend op 1 juli 1964 en de desbetreffende werken moeten bij het Secretariaat worden ingeleverd uiterlijk op 1 januari 1964.

Sekretariaat : Eric Sasselaan 55, Antwerpen.

### HET EUROPEES CENTRUM VOOR PUBLIC RELATIONS (E.C.P.R.)

heeft de eer aan te kondigen dat het Belgisch Centrum voor Public Relations, de Belgische Dienst Opvoering Productiviteit en het Belgisch Instituut voor Voorlichting en Documentatie deze herfst, in België, Europese Voorlichtingsdagen zullen inrichten met als thema : « Public Relations in de openbare besturen ».

Deze dagen zullen plaats hebben op 27, 28 en 29 november 1962 in het Paleis voor Congressen te Brussel, onder het Beschermheerschap van de heren Th. Lefèvre, Eerste Minister, en P. H. Spaak, Vice-Eerste Minister en Minister van Buitenlandse Zaken.

Adres van het Secretariaat : E.C.P.R., Montoyerstraat 39, Brussel 4. Tel. 12.56.16.

Uitvoerige inlichtingen betreffende de deelneming zullen begin september medegedeeld worden.

De inschrijvingen zullen van 15 september af tot 27 oktober 1962 worden aanvaard.

Het deelnemingsrecht — documentatiekosten inbegrepen — werd vastgesteld op 700,— B. fr. per persoon.

Voor het verblijf te Brussel kunnen de deelnemers zich wenden tot Generalcar, Koloniënstraat 1, Brussel 1. Tel. 13.19.19.

## PROGRAMMA

### Dinsdag 27.11.62

#### Voormiddag

#### Academische openingszitting

- « De onafhankelijkheid van de voorlichting en haar objectiviteit ten overstaan van het openbaar gezag » door Prof. H. Brugmans, Rector van het Europacollege.
- « De voorlichting en de public relations in het dagelijks bestaan van een openbare dienst » door dhr G. Caron, Ondervoorzitter van de Commissie, Europese Economische Gemeenschap.

#### Namiddag

#### Plenovergadering -

- De voorlichting van de openbare besturen en interne betrekkingen.
- De kennis van de opinie; het nut en de methodes om ze te verkrijgen; richtlijnen en gids voor een voorlichtingspolitiek.
- De voorlichting van het personeel der openbare besturen wat betreft de publieke opinie, enerzijds, de activiteiten van de verschillende sectoren der openbare besturen, anderzijds; aandeel van deze voorlichting in de uitbouw van een algemene gedragslijn.

### Woensdag 28.11.62

#### Voormiddag

#### Plenovergadering -

- De voorlichting betreffende de openbare besturen, openbare dienst.
- Het werk en de problemen van de openbare besturen beter doen kennen; respectieve taken van een « Centrale Dienst voor Voorlichting » en van de voorlichtingsagenten bij de openbare besturen; aanwervingspolitiek van deze agenten.
- Betrekkingen tussen de openbare- en de privésector en meer bepaald de diensten bewezen door de openbare besturen aan de privésector.

#### Namiddag

#### Zittingen voor werkgroepen.

- Groep I :  
Studiegevallen : nationale, parastatale, gewestelijke en plaatselijke besturen.
- Groep II :  
Public relations van internationale en supranationale organismen ten opzichte van de lidstaten.

### Donderdag 29.11.62

#### Voormiddag

#### Zittingen voor werkgroepen.

- Groep I :  
Public relations van de Staat bij het uitoefenen van zijn macht.
- Groep II :  
Public relations van een Staat in het buitenland.

#### Namiddag

#### Plechtige slotzitting.

#### Nota :

— Contacten werden reeds opgenomen voor het aanduiden van de uitgenodigde personaliteiten gelast met de introductie en de leiding van de debatten. Hun namen zullen later bekendgemaakt worden.  
— De simultane vertaling van de uiteenzettingen en debatten wordt verzekerd.

## TIJDSCHRIFTEN

**Rechtskundig Tijdschrift voor België**, jrg. 1962 - n° 2 :

E. Suy, De zaak « De Becker » voor het Europese hof der mensenrechten. — R. Van Lennep : De Socialisatie van het Recht (vervolg).

**Omnilegie**, jrg. 1962 - n° 5, 5bis en 6 :  
Wetgeving.

**Arresten en Adviezen van de Raad van State**, jrg. 1962 - n° 2 :  
Rechtspraak.

**Tijdschrift van de Vrederechters**, jrg. 1962 - n° 5 :  
Vrederechtersbond. — Congres van Brussel. — Questions et réponses. — Gedenkschrift. — Nécrologie. — Bibliographie. — Chronique des Justices de paix. — Rechtspraak.

**Tijdschrift voor sociaal recht**, jrg. 1962 - n° 4 :  
Pseudo Judex, Quelques réflexions sur le contentieux social.

**Algemeen Fiscaal Tijdschrift**, jrg. 1962 - n° 9 :  
Algemeenheden. — Inkomstenbelastingen. — Taxes met inkomstenbelastingen gelijkgesteld. — Indirekte staatsbelastingen. — Gemeentelijke belastingen. — Buitenlandse belastingen. — Varia. — Bibliografie. — Personalialia.

**Tijdschrift voor Notarissen**, jrg. 1962 - n° 6 :  
L. Vanheukelen, Subrogatie bij inbeslagneming van onroerende goederen en bij dadelijke uitwinning.

n° 7-8 :  
A. Desimpelaere, De notariële aansprakelijkheid.

**Tijdschrift voor Gemeenterecht**, jrg. 1962 - n° 6 :  
Onderwijs. — Begrotingen. — Bezoldigingen. — Intercommunalen. — Getuigenschappen.

n° 7 :  
Bezoldigingen. — Getuigenschappen. — Openbare gezondheid. — Onderwijzend personeel. — Pensioenen. — Personeel. — Rechtstreeks belang. — Stedebouw. — Vreemdelingenpolitie. — Wegen. — Zegelrechten.

**Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en publiek recht**, jrg. 1962 - n° 3 :

J. R. Stellinga, Een nieuwe wet op de Nederlandse Raad van State. — A. Mast, Het gelijkheidsbeginsel. — J. M. Moreels, Hervorming van de Parlementaire Instelling ? Een nieuwe reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. — L. Bosschaert, Aspecten der overheidsaansprakelijkheid.

n° 4 :  
Rijkspolitie. — P. Vekeman, Het spel in het administratief recht. — J. P. Van der Steur, De organisatie van het korps

stratief recht. — C. Vanstraelen, Het administratief toezicht op de handelingen van de gemeenten t.o.v. artikel 125 van de provinciewet. — J. Stulens, Naar een wettelijke regeling van de beperkte aanbesteding ? — E. Van Leuven, De evolutie van de personeels-effectieven in overheidsdienst.

**Politica**, jrg. 1962 - n° 3 :

W. Mertens, Het per capita inkomen als meetinstrument van onderontwikkeling. — E. Suy, Territoriale soevereiniteit en territoriale bevoegdheid. — J. A. M. Cornelissens, Droits, garanties et représentation. — W. Dewachter, Verkiezingsaanwezigheid van de Duitse politieke partijen bij de godsdienstige gezindheden.

**Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis**, jrg. 1962 - n° 2 :

B. H. D. Hermesdorf, De ontmoeting van kanoniek en inheemsrecht in de Noordelijke Nederlanden gedurende de 14de en 15de eeuw. — Alan Watson, Two studies in Textual History. — R. Yaron, Vitae necisque potestas. — H. J. Scheltema, Subseciva (I, II). — A. Johanna Maris, Het karakter van de rechtspraak van de Hertog van Gelre en zijn raden. Een aanvulling.

**Tijdschrift voor Filosofie**, jrg. 1962 - n° 1 :

P. Zonneveld, Het Symbool. — M. H. Würzner, Bernard Nieuhoff en zijn beoordeling van het Spinozisme. — E. E. G. Vermeulen, Huizinga over de wetenschap der geschiedenis. Zijn positie als theoreticus van de geschiedenis tussen Fruin en Jan Romein. — E. Straus, On Memory Traces. — N. Poelman, Het intellectus agens in de werken van St. Thomas. — G. A. De Brie, Ontologie en Ethiek bij J. P. Sartre.

**Bulletin van de Europese Economische Gemeenschap**, jrg. 1962 - n° 6 :

Tweede versnelling van het tempo van verwezenlijking der doelstellingen van het Verdrag. — Vrijheid van vestiging in de landbouw. — Toetreding van derde landen tot de E.E.G. — Werkzaamheden van de Gemeenschap. — Instellingen en organen.

n° 7 :

Werkprogramma betreffende het gemeenschappelijk vervoerbeleid. — Toetreding van derde landen tot de E.E.G. — Associatie van derde landen met de Gemeenschap. — Verzoek tot het openen van onderhandelingen. — Werkzaamheden van de Gemeenschap. — Instellingen van organen.

**Nederlands Juristenblad**, jrg. 1962, n° 26 :

H. F. W. D. Fischer en J. M. Van Bemmelen, De vergadering te Assen. — P. P. C. H. Van De Voort, Détournement de pouvoir door de wetgever. — W. Alexander, De E.E.G. — Kartelverordening. — W. De Vries, De Publikatie van Rechterlijke Uitspraken in de N. J.

n° 27 :

L. Wichers Hoeth, Enkele opmerkingen over de merklicentie naar Nederlands recht. — J. Zeijlemaker Jzn., Schept de overeenkomst van borgtocht een accessoire verbintenis ? — A. J. M. Kunst, De « journées » van de Association Henri Capitant. — L. J. Hijmans Van den Bergh, Prof. Mr. J. Ph. Suyling 1869-1962. — E. W. Catz, Speldeprikkels - idylle. — H. Winkel, Het debat over de bedrogsdelicten te Assen.

n° 28 :

J. F. Glastra Van Loon, Rechtssociologie. Waar-

om? Waartoe? — J. Van der Esch, Sneller recht (speciaal in aanrijdingszaken). — H. Oort, Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak.

**Advocatenblad, jrg. 1962 - n° 6 :**

J. Hollander, Echtscheidingsuitkering en fiscus. — H. C. G. L. Polak, Straftoemeting, een delicate zaak. — A. Mout, In memoriam Mr. J. H. G. Bekker. — N. J. C. M. Kappeyne Van De Coppello, World Peace through the rule of Law. — E. Emmering, Vrije advocatenkeuze? — O. A. C. Verpaalen, De P.C. Hoofdprijs toegekend aan Mr. H. W. J. M. Keuls. — J. J. Mager, Nog eens de pensioenregeling. — L. Salomonson, 75-jarig bestaan Zweedse Advocatenvereniging. — P. R. Beelaerts Van Blokland, Afschriften bijsluiten van confraternele brieven?

**n° 7 :**

O. A. C. Verpaalen, Stuivertje wisselen met de cliënten. — J. H. Willems, Een extra exemplaar van de conclusie bijsluiten? — L. F. D. Ter Kuile, Het ontwerp-pensioenregeling. — L. Salomonson, XXXIV<sup>e</sup> Congres der Association Nationale de France te Aix-en-Provence. — J. Ter Horst, XV<sup>e</sup> Congres des Avoués de France à Dijon.

**Rechtsgeleerd Magazijn Themis, jrg. 1962 - n° 2 :**

H. De Vries, De norm als sociaal en juridisch verschijnsel. — G. E. Mulder, De dwalingsleer van Samuel Pufendorf en zijn commentatoren. — H. Winkel, Consignatie: een meervoudige rechtsfiguur?

**Arbitrale Rechtspraak, jrg. 1962 - n° 498, 499 en 500 : Rechtspraak.**

**Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jrg. 1962 - n° 4727 :**

S. Gerbrandy, Het ontwerp voor het zesde boek van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. Het derdenbeding in wetboek en ontwerp (1353 B.W. en 6, 5, 3, 5, e.v. Ontw.). — J. G. J. van Mourik, Iets over opstal en het nieuwe Burgerlijk Wetboek. — Fiscale Rechtspraak van de Hoge Raad.

**n° 4728 :**

P. W. van der Ploeg, De vennootschap onder firma en het erfrecht (I). — W. G. de Vries, Het voorkeursrecht van de pachter.

**n° 4729 :**

P. W. van der Ploeg, De vennootschap onder firma en het erfrecht (II). — P. W. van der Ploeg, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Erfrecht.

**n° 4730 :**

P. W. van der Ploeg, De vennootschap onder firma en het erfrecht (III, slot). — Y. D. C. van Duyn, Fiscale notities. — A. van Oven, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Verbintenissenrecht (I).

**n° 4731 :**

J. C. van Oven, Het ontwerp voor het zesde boek van het nieuwe Burgerlijk Wetboek: Kwijtschelding-afstand. Art. 6.1.10.I. — A. Van Oven, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Verbintenissenrecht (II).

**Ars Aequi, jrg. 1962 - n° 9 :**

E. D. Kraan-Brinker, Het leden-verbod bij de stichting en de gevolgen van overtreding. — W. L. P. A. Molengraaff, Ars longa vita brevis: W. L. P. A. Molengraaff. — J. M. Van Bemmelen, Rechtsvraag 71.

**Journal des Tribunaux, jrg. 1962 - n° 4368 :**

Ch. Van Reepinghen, Les avocats de France étudient, en congrès, l'instance judiciaire. — M. La Haye et J. Vankerckhove, Le louage de choses.

**Revue Critique de Jurisprudence Belge, jrg. 1962 - n° 2 :**

J. Dabin, Les ayants droit de la victime, agissant en réparation de leur dommage personnel, peuvent-ils se voir opposer la faute commise par celle-ci? — R. de Ryke, Sur les droits du Trésor ayant fait inscrire son hypothèque légale postérieurement à la transcription du commandement préalable à saisie immobilière opérée à la requête d'un créancier chirographaire. — J. Kirkpatrick, Le juge peut-il, en vertu de l'article 226 quater du Code civil, autoriser une femme commune en biens à aliéner un propre en pleine propriété?

**Revue de Droit Pénal et de Criminologie, jrg. 1962 - n° 10 :**

S. Glaser, Les infractions d'omission et le problème de la culpabilité. — J. M. Piret, Faux bilans. — I. Strahl, Le Droit pénal scandinave de 1956 à 1961.

**Port d'Anvers, jrg. 1962 - n° 5-6 :**

Abordage. — Affrètement maritime. — Arbitrage. — Assurances. — Commissionnaire-expéditeur. — Concurrence déloyale. — Procédure. — Remorquage Transports. — Bibliographie.

**Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, jrg. 1962 - n° 6 :**

Rechtspraak.

**Revue de Droit Familial, jrg. 1962 - n° 2 :**

Wetgeving. — Rechtspraak.

**Revue Pratique du Notariat Belge, jrg. 1962 - n° 2472 :**

J. Baugniet, La carrière notariale.

**Répertoire Fiscal, jrg. 1962 - n° 5-6 :**

R. Reybrouck, L'emprisonnement principal en matière de Douane et Accises.

**Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat, jrg. 1962 - n° 20507 à 20517 :**

C. Scailteur, Des renonciations au bénéfice de la loi en droit fiscal. — Enregistrement. — Sociétés commerciales. — Associations sans but lucratif. — Etablissement d'utilité publique. — Taxe sur les locations de choses mobilières. — Taxes de transmission. — Taxe de facture sur les contrats d'entreprise. — Expropriation pour cause d'utilité publique.

**n° 20518 à 20519 :**

L. Barette, Les pactes sur succession future.

**Recueil de Jurisprudence du Droit Administratif et du Conseil d'Etat, jrg. 1962 - n° 2 :**

Ch. Huberlant, Considérations sur la nature juridique du Comité de liquidation des organismes déclarés nuls. — Y. Chapel, Les problèmes d'administration dans les Etats nouvellement indépendants d'Afrique noire.

**Revue de l'Administration et du droit Administratif de la Belgique, jrg. 1962 - n° 7 :**

Urbanisme. — Affiches. — Affichage. — Cultes. —

Droit constitutionnel. — Police communale. — Débits de boissons. — Revue de la jurisprudence.

**Revue de Droit Intellectuel**, jrg. 1961 - n° 12 :

Th. Smolders et J. Godfrin, Les brevets d'importation non unionistes. — Table des matières.

jrg. 1962 - n° 1-3 :

F. Gaspar, Réglementation des ententes et des positions dominantes dans le Marché commun. — A. De Caluwé, Premier Règlement d'application des articles 85 et 86 du Traité de Rome. — J. Godfrin, Les dispositions favorables à la concurrence selon les articles 85 et 86 du Traité de Rome et le premier Règlement d'application de ces articles. — M. Evrard, Les accords de licence en matière de propriété industrielle au regard du Traité de Rome.

**Revue de l'Institut de Sociologie**, jrg. 1962 - n° 1 :

C. Dejean, Réalités de l'intéressement des travailleurs manuels dans quatre secteurs industriels. — H. Lismonde, Modifications technologiques et climat social de l'entreprise. — R. Gubbels, Grèves et relations industrielles. — V. Crabbe, A propos de la grève des fonctionnaires. — J. Geluck, Une loi fédérale pour le développement des régions déprimées aux Etats-Unis. — H. Neuman, Chômage déguisé, politique de l'emploi et expansion par l'aménagement communautaire dans les pays en voie de développement. — E. Jorion, Contribution à la détermination d'une étude sociologique des problèmes de la santé. — S. De Coster et E. Vandergoten, Essais sur la régression sociale virtuelle. I : De la résistance psychologique à la régression sociale virtuelle.

**Recueil Dalloz**, jrg. 1962 - n° 23 :

P. Voirin, La technique du phénix. (Commentaire de l'art. 832-2, ajouté au Code civile par la loi du 19 décembre 1961).

n° 24 :

P. Chauveau, Transport aérien gratuit et loi du 2 mars 1957.

n° 25 :

P. Esmein, Le prix d'une espérance de vie.

n° 26 :

J. Boré, Le pourvoi en cassation pour violation de la loi en matière d'expropriation dans le régime transitoire de l'article 68 du décret du 20 novembre 1959.

n° 27 :

G. Morange, L'irresponsabilité de l'Etat législateur (Evolution et avenir).

**Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'étranger**, jrg. 1962 - n° 3 :

S. Baranès, Le recours pour excès de pouvoir en Israël confronté avec le système français. — Fr. Borella, La rectification d'erreur matérielle devant les juridictions administratives. — P.-M. Juret, A la recherche d'une interprétation mathématique d'une enquête politique d'après la méthode du scalogramme de Guttman. — Y. Lenoir, Analyse des textes législatifs et réglementaires (1 janvier - 15 avril 1962).

**La Revue Administrative**, jrg. 1962 - n° 86 :

G. N. Lameyre, Restauration de Paris. — P. Robert-Duvilliers, Les rémunérations dans la Fonction publique. — G. Thuillier, L'Administration en 1862 : « Les gens de bureau » d'Emile Gaboriau. — P. M. Juret, Les mutations de fonctionnaires. — B. Santolini, La « distinction du grade et de l'emploi » dans le droit positif et la coutume administrative.

**Northwestern University Law Review**, jrg. 1962 - n° 1 :

Jordan M. Scher, MD., Expertise and the Post Hoc Judgement of Insanity or the Antegnoscian and the Law. — Alfred K. Baur, M.D., Legal Responsibility and Mental Illness. — Melitta Schmideberg, M.D., The Promise of Psychiatry : Hopes and Disillusionment. — Grant W. Wiprud, Antitrust Treble Damage Suits against Electrical Manufacturers : The Statute of Limitations and Other Hurdles. — Jerzy Wroblewski, Teaching in the Polish Law School.

**Oesterreichische Zeitschrift für öffentliches Recht**, jrg. 1962 - n° 1-2 :

H. Pfeifer, Die parlamentarische Genehmigung von Staatsverträgen in Österreich. Ihre innerstaatliche Wirksamkeit. — F. de Visscher, Bürgerrecht und Kultureinheit im Imperium Romanum. — E. Suy, La Convention de Vienne sur les Relations diplomatiques. — A. Matine-Daftary, Die völkerrechtliche Anschauung des ehemaligen Islamischen Weltreiches und ihre Wirkung auf den Iran und andere Nachfolgerstaaten. — S. N. Guha Roy, The Responsibility of the State for Injuries to Aliens. — Finn Seyersted, Can the United Nations establish military forces and perform other acts without specific basis in the Charter ?

**Politische Vierteljahresschrift**, jrg. 1962 - n° 2 :

Benjamin Akzin, Politische Probleme poly-ethnischer Gemeinwesen. — Walter Sulzbach, Zur Definition und Psychologie von « Nation » und Nationalbewusstsein. — Wolfgang Sauer, Das Problem des deutschen Nationalstaates.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"